

**UNIVERZITET SINGIDUNUM
FAKULTET ZA TURISTIČKI I HOTELIJERSKI MENADŽMENT
BEOGRAD**

**DIPLOMSKI RAD
ODRŽIVI RAZVOJ ISTRE**

Mentor:
Prof. dr Marija Maksin-Mićić

Student:
Ana Ilić
br. indeksa 60/2004

Beograd, 2008. godine

UVOD	6
 1. OSNOVNE ODLIKE ISTARSKE ŽUPANIJE	8
1.1. Geografski položaj	8
1.2. Administrativno-upravna organizacija	9
1.3. Prirodne karakteristike	11
1.3.1. Reljef	11
1.3.2. Geološke karakteristike	12
1.3.3. Klima	12
1.3.4. Zemljište	13
1.3.5. Hidrološke karakteristike	14
1.3.6. Biodiverzitet	15
1.4. Stanovništvo	18
1.5. Infrastruktura	20
1.5.1. Saobraćaj, telekomunikacije i energetska infrastruktura	20
1.5.2. Vodosnabdevanje	23
1.5.3. Kanalisanje otpadnih voda	23
1.5.4. Otpad	24
1.6. Privreda	24
1.7. Turizam	28
 2. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE I TURIZAM	33
2.1. Zaštita prirodnih vrednosti i životne sredine	33
2.1.1. Koncept zaštite	33
2.1.2. Stanje životne sredine, pritisaka i pokretača	35
2.1.3. Zaštićena područja prirode	36
2.1.4. Zaštićene biljne i životinjske vrste	40
2.2. Turizam i životna sredina	40
2.2.1. Uticaj turizma na životnu sredinu i „koncept nosivog kapaciteta”	40
2.2.2. Orijentacija ka održivom razvoju turizma u Istarskoj županiji	42
2.2.2.1. Planovi i aktivnosti	42
2.2.2.2. Programi kvaliteta	45

3. SISTEM PLANIRANJA I UPRAVLJANJA RAZVOJEM ISTARSKE ŽUPANIJE	52
3.1. Glavni akteri i učesnici u zaštiti životne sredine i održivom razvoju	52
3.1.1. Nivoi upravljanja	52
3.1.1.1. Nacionalni nivo upravljanja	52
3.1.1.2. Županijski nivo upravljanja	55
3.1.1.3. Lokalni nivo upravljanja	58
3.1.2. Javna i privatna preduzeća	59
3.1.3. Javnost i institucije građanskog društva	60
3.2. Prekogranična i međuregionalna saradnja	65
3.3. Programi i projekti Evropske Unije	67
3.3.1. INTERREG inicijativa	67
3.3.2. Zakon br. 84. od 21. marta 2001. Republike Italije	70
3.3.3. CARDS	70
3.3.4. Predpristupni programi – mogućnost za poslovnu zajednicu	70
3.3.5. Projekti od značaja za održivi razvoj Istarske županije	74
3.3.5.1. „Parenžana”	74
3.3.5.2. „Heart of Istria”	75
3.3.5.3. „Rural tour”	76
3.3.5.4. „Underground Istria“	77
 ZAKLJUČAK	 79
 LITERATURA	 82

LISTA KORIŠĆENIH SKRAĆENICA:

AZRRI	Agencija za ruralni razvoj Istre
BDP	Bruto društveni proizvod
BSAP	Biodiversity Strategy and Action Plan (Strategija i akcijski plan bioraznolikosti)
DZS	Državni zavod za statistiku
DZZP	Državni zavod za zaštitu prirode
EU	Evropska Unija
HGK	Hrvatska Gospodarska Komora
HRPSOR	Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj
HUP	Hrvatsko udruženje preduzetnika
HŠ	Hrvatske šume
HV	Hrvatske vode
IDA	Istarska razvojna agencija
IRTA	Istarska razvojna turistička agencija
VSI	Vodozaštitni sustav Istre
IŽ	Istarska županija
JLS	Jedinice lokalne samouprave
LA21	Lokalna agenda 21
MPŠVG	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva
MSP	Malo/a i srednje/a preduzetništvo/preduzeća
MZOPUG	Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
NH	Natura Histrica (Javna ustanova za upravljanje zaštićenim delovima prirode na području IŽ)
NN	Narodne Novine (Službeni list RH)
NVU	Nevladine Udruge
PP	Prostorni plan
PPIŽ	Prostorni plan Istarske županije
PPUO/G	Prostorni plan u opštini/gradu
PZOIŽ	Program zaštite okoliša Istarske županije
RH	Republika Hrvatska
ROPIŽ	Regionalni operativni plan Istarske županije
TZIŽ	Turistička zajednica Istarske županije
UOLSU	Upravni odjel za lokalnu samoupravu i upravu
UOG	Upravni odjel za gospodarstvo
UOPK	Upravni odjel za prosvetu i kulturu
UOPŠLRV	Upravni odjel za poljoprivredu, šumarstvo, lov, ribolov i vodoprivredu
UOPUGZO	Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša
UOTT	Upravni odjel za turizam i trgovinu
ZDP	Zaštićeni delovi prirode
ZZJZIŽ	Zavod za javno zdravstvo Istarske županije
ŽKP	HGK – Županijska komora Pula

Istra

Zeleno utocište Mediterana

UVOD

Predmet rada je uspostavljanje održivog razvoja, uključivanjem i koordinacijom svih relevantnih aktera.

Cilj rada je da se ukaže na značaj i ulogu planiranja i upravljanja u ostvarivanju održivog razvoja, uključujući i održivi razvoj turizma.

Predmet i cilj rada se analiziraju na primeru Istarske županije, kao dobrom primeru iz prakse. Ideja je da se njihova iskustva mogu iskoristiti i primeniti za unapređenje planiranja i upravljanja razvojem u Srbiji, posebno kada je reč o programima i projektima održivog razvoja, kao i za pripremu za sticanje statusa zemlje kandidata, potom i pripremu za članstvo u EU.

HIPOTEZE

Prilikom opredeljivanja za Istarsku županiju, pošlo se od njenog regionalnog značaja i ostvarene konkurentnosti u sklopu RH. Procenjeno je da Istarska županija ima odgovarajuće preduslove, prirodne resurse i relativno efikasne organe upravljanja i planiranja, što omogućava primenu koncepta održivosti.

Za Istarsku županiju je značajno da su Hrvatskoj, kao zemlji potpisnici sporazuma o stabilizaciji i asocijaciji sa EU, otvorena vrata za sve javne konkurse o dodeli sredstava iz kohezionih i strukturnih fondova EU, u prvom redu za projekte i programe održivosti i razvoja međunarodne saradnje, radi razmene pozitivnih iskustava iz prakse.

U radu su dati primeri korišćenja sredstava iz fondova EU, kako bi se ukazalo na polazna iskustva koja će Srbiji biti neophodna, kada dobije status zemlje kandidata i pristup predpristupnom IPA i drugim fondovima EU za finansiranje najznačajnijih programa u Srbiji.

Rad sadrži tri celine.

U prvom delu rada dat je pregled opštih podataka o Istarskoj županiji, uključujući njen položaj, prirodne karakteristike, stanje infrastrukture, privrede i turizma, kao jedne od najznačajnijih delatnosti.

U drugom delu daje se osvrt na koncept zaštite životne sredine i prirodnih vrednosti, zaštićena područja i zaštićene biljne i životinjske vrste IŽ. Komentariše se razvijenost turizma i njegov uticaj na životnu sredinu, pokretači i pritisci koji se neminovno stvaraju njegovim sve ekspanzivnijim razvojem.

Ukazuje se na mogućnost za orijentaciju ka održivijem razvoju turizma. Poslednji deo drugog poglavlja daje osnovni uvid u uvođenje sistema kvaliteta, kako sistema ekoloških oznaka, tako i oznaka kvaliteta turističke ponude neophodnih za vrednovanje destinacije i sprovođenje sistema upravljanja.

U trećem delu rada, težište je na sistemu upravljanja i planiranja razvojem.

Daje se pregled glavnih aktera - od nivoa upravljanja do privrednih preduzeća i nevladinih organizacija, relevantnih za primenu koncepta održivosti.

Deo ovog poglavlja odnosi se i na uspostavljenu prekograničnu i međuregionalnu saradnju područja IŽ.

Dat je kratak osvrt na programe i projekte EU, kao i mogućnost za korišćenje sredstava iz predpristupnih fondova. To je potkrepljeno primerima iz prakse, koji predstavljaju uspešno sprovedene projekte od značaja za održivi razvoj IŽ, finansirane sredstvima EU.

Za izradu ovog rada korišćeni su podaci iz razvojnih strategija IŽ, Master plana turizma, Regionalni operativni program IŽ, Programa zaštite životne sredine, Jadranske regije, statistički podaci različitih županijskih organizacija i zavoda.

Korišćeni su podaci iz stručne literature, kao i informacije pronađene na relevantnim sajtovima raznih organizacija i ministarstava koji se bave ovom problematikom.

Vrlo značajan izvor podataka neophodnih za ovaj rad, predstavljao je i svojevrsni „field trip” u Istru, kako bi se stvarno stanje stvari moglo uočiti na licu mesta. Obavljeni su intervjui sa predstavnicima turističkih zajednica, razvojnih agencija, hotelskih korporacija i drugih merodavnih institucija i organizacija za problematiku upravljanja održivim razvojem.

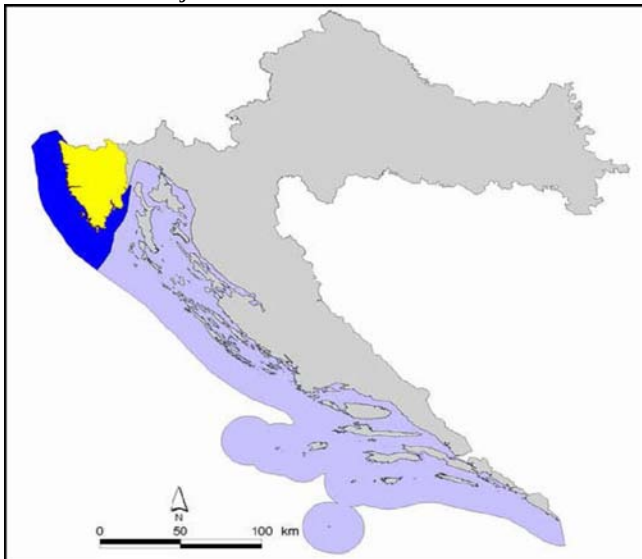
Ovom prilikom, želim da izrazim duboku zahvalnost za njihovu nesebičnu pomoć, uloženi trud, odvojeno vreme i date informacije, jer smatram da je to najviše doprinelo obradi složene teme ovog rada.

1. OSNOVNE ODLIKE ISTARSKE ŽUPANIJE

1.1. Geografski položaj

Istarska županija sa površinom od 2.822 km² (nešto manje od 5% ukupne površine RH) i 206.344 stanovnika (prema popisu iz 2001, oko 4,65 % ukupnog stanovništva u RH) spada među srednje velike i naseljene hrvatske županije (Grafikon 1). U okvirima administrativnog i prostorno planskog uređenja RH Istarska županija smeštena je na krajnjem SZ Jadranske regije RH (Slika 1). Graniči se na severu sa Slovenijom, a na istoku i jugu sa Primorsko-goranskom županijom, dok na zapadu ima morsku granicu sa Italijom. Geografski zauzima najveći deo Istre, najvećeg Jadranskog poluostrva (3476 km²), kojeg teritorijalno dele tri države: RH, Slovenija i Italija. Najvećim svojim delom (oko 90%), ono pripada RH i to u prvom redu Istarskoj, a manjim delom i Primorsko-goranskoj županiji. Geografska granica Istre prema severu Hrvatske je planinski lanac Ćićarija, a prema istoku hrbat Učke (tako da na pr. Opatija nije deo Istre, već Kvarnera). Istarska je obala s brojnim zalivima, poluostrvima i ostrvcima duga 539 kilometara. Zapadna obala, zbog razuđenosti i brojnih ostrvaca ima dužinu 327 kilometara, dok je istočna strmija, slabije naseljena i duga 212 kilometra.

Slika 1. Položaj IŽ u RH

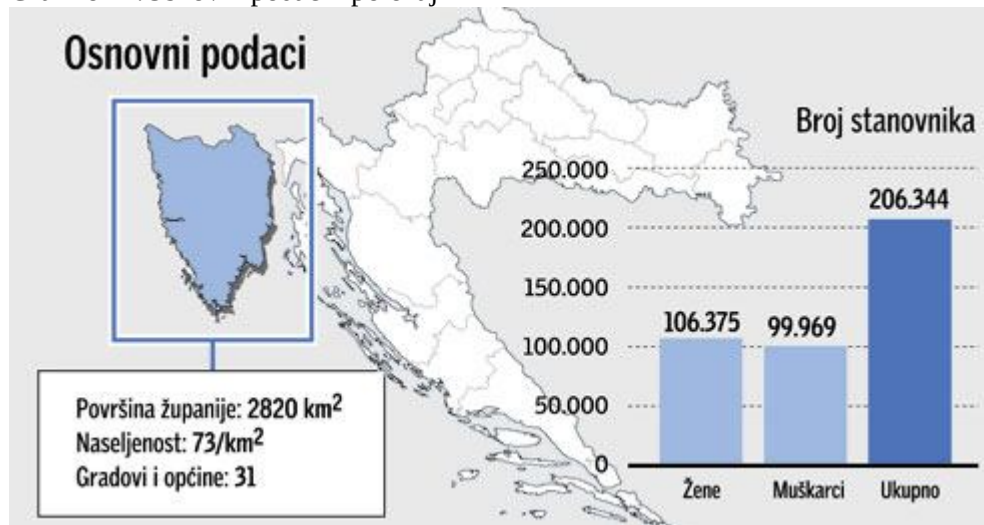

Izvor: Istarska razvojna agencija, ROPIŽ, 2006: 33.

Prigranični položaj, na poluostrvu, praktično uvučenom u evropsko kopno, osnovni je element mnogih značajnih obeležja života na ovom prostoru, uključujući multikulturalnost i multietičnost, naglašenu regionalnu samosvest i tradicionalnu otvorenost za saradnju sa drugim geopolitičkim jedinicama sa kojima ovo područje čini privredno-socio-kulturnu regiju. Položaj IŽ, prostorno najbliže EU i njenom bogatom i mnogoljudnom tržištu, a najdalje od nedavnih konflikta, razaranja i stagnacija, koje su

obeležile proteklih 15 godina u regiji JI Evrope, doprineo je da IŽ postane jedna od najprosperitetnijih županija RH. Mereno BDP-om, IŽ je sa 6726 evra/st/god., po privrednoj razvijenosti odmah iza glavnog grada Zagreba (8811 evra/st/god.) i značajno iznad RH proseka (4997 evra/st/god.). IŽ se, svojom vizijom razvoja u potpunosti opredelila za izgradnju tzv. „Europe” regije, što se ogleda i u činjenici da je prva RH županija sa svojim predstavništvom u administrativnom sedištu EU, u Bruxellesu. U poređenju sa drugim oblastima RH, očigledno je da je upravo prostorni položaj, sa relativno očuvanim prostorom i životnom sredinom, najvredniji razvojni resurs i komparativna prednost IŽ.

Grafikon 1. Osnovni podaci i položaj IŽ

Izvor: www.istra-istria.hr

1.2. Administrativno-upravna organizacija Istarske županije

Administrativno je IŽ podeljena na 39 teritorijalnih jedinica lokalne samouprave (JLS): 10 gradova i 29 opština. Tabela 1. daje opšti pregled i osnovne podatke (površinu i broj stanovnika) po gradovima/opštinama (JLS) na području IŽ.

Tabela 1. Administrativna podela IŽ i osnovni podaci o JLS

JLS	Površina (km ²)	Br. stanovnika 2001
IŽ ukupno	2822.00	206344
Gradovi* ukupno	865.51	140243
Opštine ukupno	1956.49	66101
1.BUJE	103.28	5340
2.BUZET	168.76	6059
3.LABIN	72.81	12426
4.NOVI GRAD	26.81	4002
5.PAZIN	134.87	9227
6. POREČ	139.12	17460
7. PULA	51.36	58594
8.ROVINJ	77.89	14234
9. UMAG	83.53	12901
10.VODNJAN	102.02	5651

JLS	Površina (km ²)	Br. stanovnika 2001
1. Bale	83.25	1047
2. Barban	91.15	2802
3. Brtonigla	32.17	1579
4. Cerovlje	107.01	1745
5. Fažana	13.68	3050
6. Gračišće	61.50	1433
7. Grožnjan	69.14	785
8. Kanfanar	59.70	1457
9. Karojba	34.71	1489
10. Kaštelir-Labinci	35.30	1334
11. Kršan	118.08	3264
12. Lanišće	145.33	398
13. Ližnjan	62.93	2945
14. Lupoglav	92.19	929
15. Marčana	132.07	3903
16. Medulin	29.35	6004
17. Motovun	33.58	983
18. Oprtalj	60.67	981
19. Pićan	50.06	1997
20. Raša	79.02	3535
21. Sveti Lovreč	53.19	1408
22. Sveta Nedelja	68.74	2909
23. Sv. Petar u Šumi	14.39	1011
24. Svetvincenat	80.43	2218
25. Tinjan	44.40	1770
26. Višnjan	63.30	2187
27. Vižinada	34.99	1137
28. Vrsar	22.86	2703
29. Žminj	71.00	3447

* Nazivi gradova pisani su velikim slovima. Izvori podataka: DZS 2001; PPIŽ.

U vezi sa opisanom administrativnom podelom, važno je istaknuti da relativno veliki broj opština i gradova u kontekstu sektora zaštite životne sredine predstavlja i mogućnost i izazov, gde se pod izazovom podrazumeva problem ali i spremnost da se sa njim suoči i da se on savlada.

Mogućnosti se vezuju uz činjenicu da je zaštitu životne sredine lakše konkretizovati i sprovesti na participativan način, kroz aktivnosti same lokalne zajednice, budući da se radi o manjim područjima sa manjim brojem stanovnika, koji su bolje upoznati sa svojim područjem. Izazovi se vezuju uz činjenicu da veliki broj JLS otežava osiguravanje kvalitetnog i kompetetnog kadra i/ili poskupljuje sistem.

Veći broj manjih jedinica znači i veći broj problema u okvirima životne sredine koji prelaze granice JLS, za čije je rešavanje potrebno osigurati, često deficitarnu volju za međuopštinskom saradnjom.

Kada se govori o zaštiti životne sredine i administrativnim podelama, treba imati na umu da problemi životne sredine ne poznaju granice te da je za njihovo uspešno i efikasno rešavanje neophodno osigurati trajnu, blisku i po mogućnosti institucionalizovanu međuopštinsku saradnju.

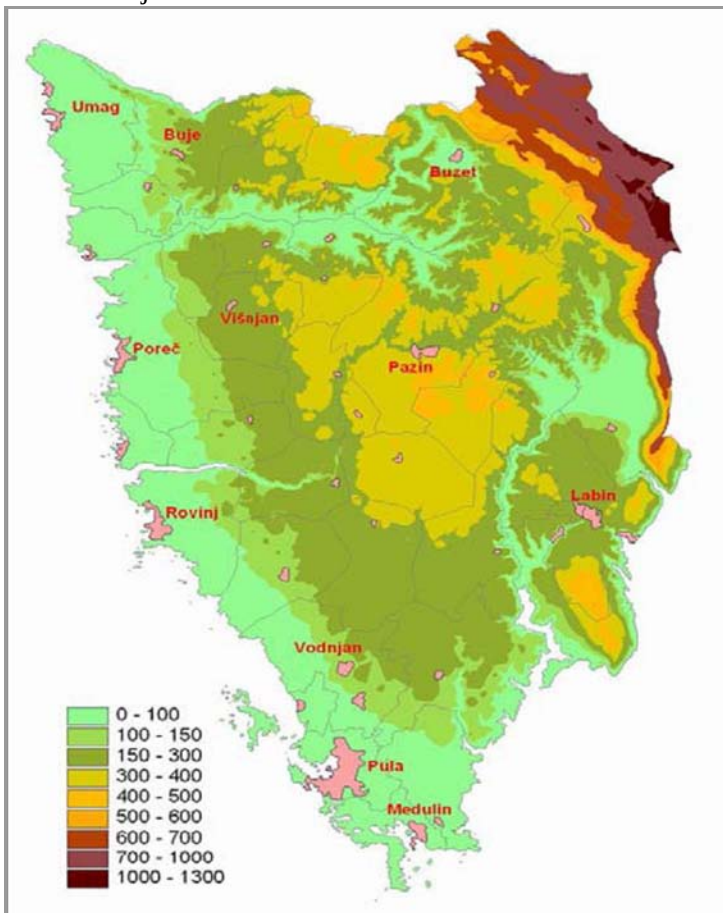
1.3. Prirodne karakteristike

1.3.1. Reljef

Prostor IŽ reljefno je izrazito raznolik, sa rasponom visina od 0 do 1300 m n.v., i četiri osnovne reljefne celine (Slika 2). Najniže je i prostorno najveće priobalno područje tzv. Porečko-Pulske ploče ili ravnjaka zapadne i južne Istre, okarakterisano većim ravnijim kompleksima i brežuljcima koji pomicanjem prema unutrašnjosti postaju sve izraženiji. Zatim sledi središnji, brdski deo Istre, karakterističan po vrlo razvijenom reljefu koji je nastao kao posledica prošlih (pleistocen i halocen) ali i danas vrlo prisutnih procesa erozije.

Najviše područje obuhvata pretplaninske i planinske masive Ćićarije i Učke na krajnjem severoistoku IŽ (najviši vrh Vojak 1396m, nalazi se u Primorsko-goranskoj županiji). Znatnu površinu zauzimaju i istarska polja i doline. Od polja su to na pr. Ćepićko i Krapansko polje, nastalo melioracijom Ćepićkog, odnosno Krapanskog jezera, a među dolinama su najznačajnije one uz rečne tokove Mirne, Raše, Boljunčice i Pazinskog potoka.

Slika 2. Reljef

Izvor: IDA, ROPIŽ, 2006: 35.

1.3.2. Geološke karakteristike

Geološki se na prostoru IŽ razlikuju sledeća tri područja:

- 1) jursko-kredno-paleogenska ploča ili ravnjak južne i zapadne Istre;
- 2) kredno-paleogensko-karbonatna klastična zona u istočnoj i severoistočnoj Istri;
- 3) paleogenski flišni bazen središnje Istre.

Upravo je ova podela prema geološko-litološkim obeležjima u osnovi tradicionalne prirodne podele Istre na područja tzv. Crvene, Bele i Sive Istre. Crvena Istra obuhvata najveće područje obalne vapnenačke zaravni pokrivene zemljom crvenicom; Bela Istra obuhvata brdovitija i ogoljenija područja krasa (kredno-paleogenski vapnenci) na S i SI (od Plomina preko Učke do Čićarije). Siva Istra obuhvata morfološki bogatiji središnji paleogenski flišni bazen (lapori, gline i peščenjaci). Litološki, uglavnom se radi o karbonatnim stenama starosti od jure do eocena.

Tektonski se razlikuje mirno područje JZ Istre i njegova posledična „uredna vertikalna” slojevitost građa te područje SI Istre karakteristično po intenzivnoj tektonici, što se manifestuje u ljuskavoj građi i brojnim reversnim rasedima. Celo područje seizmički je relativno mirno.

Najveći deo Istre (Istarska ploča i planinski deo) kraško je područje sa vodopropusnim vapnenačkim i dolomitnim stenama, a tek manji deo leži na vodonepropusnim klastičnim stenama. Kras ima složeni hidrološki režim površinskih i podzemnih voda.

1.3.3. Klima

IŽ sa svojim položajem na poluostrvu, uvučenom u Jadransko (Mediterransko) more i brdsko-planinskim spojem sa kopnom, obeležena je sredozemnom klimom duž obale, koja se pomicanjem ka unutrašnjosti menja u submediteransku, a zbog blizine planina i Alpa, prema najvišim područjima Čićarije i Učke, i u kontinentalnu, odnosno predplaninsko-kontinentalnu klimu.

Najveći deo područja IŽ karakterišu: topla i suva leta, blage i ugodne zime; veliki broj sunčanih dana (do 2800 sati godišnje, sa letnjom vedrinom i zimskim naoblačenjem) te relativno male godišnje temperaturne varijacije (mesečni proseki od 6C° do 24C°, sa minimumom u januaru i maksimumom u julu i avgustu). Temperatura mora ima minimum u martu (oko 10C°) i maksimum u avgustu (do 24C°). Zemljište tj. tlo se po pravilu ne ledi, odnosno temperatura tla se po pravilu ne spušta ispod 0C°.

Količina padavina varira od 900 mm na zapadnoj obali, do 1200 mm na istočnoj-Kvarnerskoj obali, sa maksimumom od sredine prema kraju jeseni i minimumom sredinom leta. Snežne padavine su retka pojava, međutim relativno su česte (2-4 puta godišnje) incidentne klimatske pojave (grad i/ili jaka olujna nevremena), kao i iznenadni padovi temperature i mrazovi tokom zime i ranog proleća, kada je najizraženiji uticaj sibirске

anticiklone. Tokom zime i proleća, duž zapadne obale, prosečno je, oko 15 dana godišnje obeleženo pojavom magle.

Dominantni vetrovi su, kao i na ostatku istočne obale Jadrana, bura (SI vetar, čiji smer značajno zavisi od konfiguracije obale i po pravilu duva jako sa obalne linije), jugo (JI) i severozapadnjak (SZ), sa trendom postupnog jačanja bure i slabljenja juga i severozapadnjaka, kretanjem prema severu Jadrana gde se na samom kraju nalazi i Istra. Jug Istre (Pula) je najtoplije i najsušnije područje, severnije obalno područje (Poreč) nešto je hladnije i manje sušno, dok je središnje područje (Pazin) najhladnije i najmanje sušno.

1.3.4. Zemljište

Kada se u obzir uzima i ovaj kriterijum podele, po vrsti zemljišta, ponavlja se već navođena podela Istre na Crvenu, Belu i Sivu okarakterisane redom: crvenicom, vapneno dolomitnim crnicama i smeđom zemljom; te raznom zemljom na flišu (rendzina, koluvij, resivirana zemlja). Međutim, osim ovih kategorija izdvajaju se jos i: brdovito labinsko područje sa vapnenačko-dolomitnim crnicama i smeđim zemljištem na dolomitu i vapnencu; istočni i središnji deo južne Istre sa crvenicom i smeđim zemljištem na vapnencu; te područja dolina i reka sa hidromorfnim glejnim i aluvijalno-koluvijalnim zemljištem.

Prema bonitetu zemljišta, a u skladu sa Pravilnikom o sadržajima, merilima kartografskih prikaza, obaveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (NN 106/98) koji zemljište prema obradivosti svrstava u klase: P1- posebno vredno obradivo zemljište; P2- vredno obradivo zemljište; P3- ostalo obradivo zemljište; PS- poljoprivredno zemljište vrlo loših oranica i pašnjaka ili zemljište namenjeno šumama i šumskom zemljištu, područje IŽ deli se na sledeći način:

Najviši bonitet imaju aluvijalna i aluvijalna karbonatna oglejna i umereno oglejna područja koja nakon hidro i agromelioracije ulaze u P1 klasu posebno vrednog obradivog zemljišta, vrlo visoke plodnosti za ratarsku i povrtarsku proizvodnju (uz to i s mogućnošću navodnjavanja).

U klasu P2 vrednog obradivog zemljišta ulaze područja duboke i srednje duboke crvenice u zapadnom delu Crvene Istre, severno od Limskog kanala, te u njenim istočnim rubnim područjima. Brežuljkasta područja severno od Limskog kanala, pretežno male stenovitosti, tradicionalno se koriste za intenzivno vinogradarstvo i maslinarstvo, pa i povrtarstvo ako je osigurano navodnjavanje.

Nešto manje kvalitetno, ali jos uvek vredno obradivo zemljište, nalazi se i u središnjem, flišnom delu Istre, gde se ono tradicionalno, zavisno od nagiba, koristi kao oranica, za vinograde i voćnjake. Velika srednja strmost terena čini zemljište u ovom području vrlo podložno eroziji, odnosno nalaže primenu mera zaštite i zemljišta i vode.

U P3 klasu ostalog obradivog zemljišta ulaze područja plitke i srednje duboke crvenice, koja se nalaze u središnjem i južnom delu istarske ploče (Crvene Istre), unutar kojega u vrtućama i dolcima nalazimo i veći broj manjih površina zemljišta višeg boniteta, te područja vapneno dolomitne crnice i smeđeg zemljišta na vapnenecu i dolomitu.

Za obrađivanje je najmanje pogodno najviše područje Bele Istre, koje sa izuzetkom manjih obradivih površina u dolcima i vrtućama, celo spada u PS klasu, pašnjaka, degradirane šume ili neko od šumskih područja (S1, S2, S3).

1.3.5. Hidrološke karakteristike

Područje Bele Istre, kao brdovita barijera vlažnom vazduhu sa mora, prima najviše padavina. Atmosferske vode brzo poniru u podzemlje kroz propusnu geološku podlogu i ne formiraju trajnije površinske vodotoke. Vodonepropusna podloga Sive Istre zadržava atmosferske vode iz padavina, pa se na njoj formiraju glavni površinski vodotoci IŽ (Slika 3): Dragonja, Mirna, Pazinčica, Boljunčica, Raša – s protokom koji izrazito zavisi od režima padavina. Slično je i na području Crvene Istre.

Na području IŽ može se izdvojiti šest glavnih slivova: sliv Dragonje; sliv Mirne; sliv Pazinčice; sliv Raše i Boljunčice; sliv zapadne obale Istre i sliv južne Istre. Podzemne vode dreniraju se duž dolina Mirne i Raše, te u manjoj meri duž doline Dragonje i Plominske uvale.

Glavni izvori su:

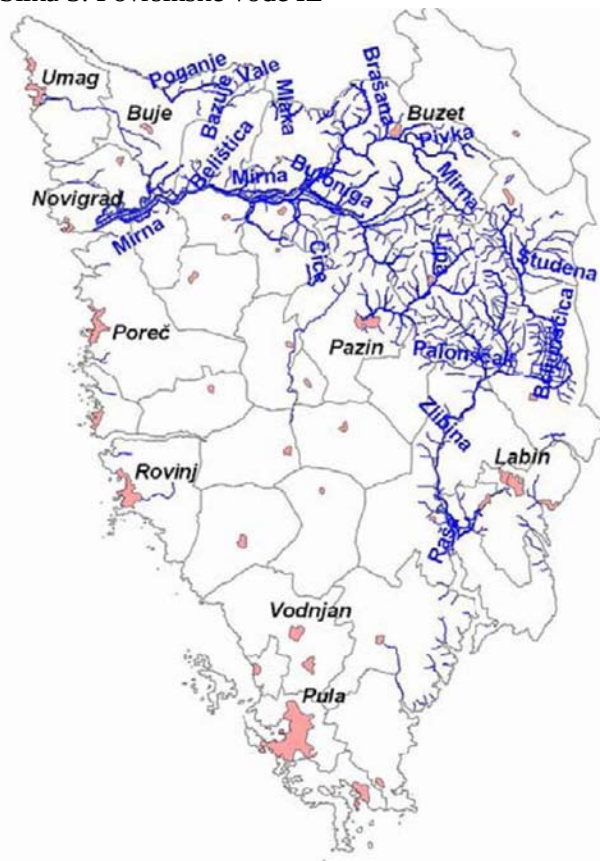
- 1) u dolini Mirne - sv.Ivan, Gradole i Bulaz;
- 2) u dolini reke Raše, na desnoj obali koja se napaja i kroz ponor Pazinčice, Rakonek;
- 3) na levoj obali Fonte Gaja, Kokoti, Mutvica; uz levi rub doline Dragonje-Buzini i Gabrijeli.

U južnoj i zapadnoj Istri podzemne vode raspršeno se odlivaju u more. U tom području voda se crpila i crpi se i dalje iz kopanih bunara (koji se sve manje koriste zbog zagađenja voda u prvom redu otpadnim vodama naselja iznad vodonosnog sloja). Veći broj manjih izvora (izdašnosti ispod 1l/s), značajnih za (potencijalnu) snabdevenost lokalnog stanovništva, nalazi se unutar flišnog područja središnje Istre, Čićarije, Čepičkog polja.

Na rubu Čepičkog polja i Čićarije su izvori Kozljak i Plomin, koji se koriste za snabdevanje Labinskog vodovoda. Površinske vode izrazito su bujičnog karaktera. Za vreme visokih voda bujice izazivaju eroziju, ugrožavaju poplavom donje delove vodotoka, dok erozija uzrokuje i naglo i značajno zagađivanje vodotoka. Za vreme niskih voda, koje su dodatno „snižene” crpljenjem vode iz izvora, vodotoci ponekad i presušuju, što može biti pogubno za njihov živi svet.

Osim vodotoka, među površinskim vodama su značajne i akumulacije: Butoniga i Boljunčica.

Slika 3. Površinske vode IŽ

Izvor: IDA, ROPIŽ, 2006: 36.

1.3.6. Biodiverzitet

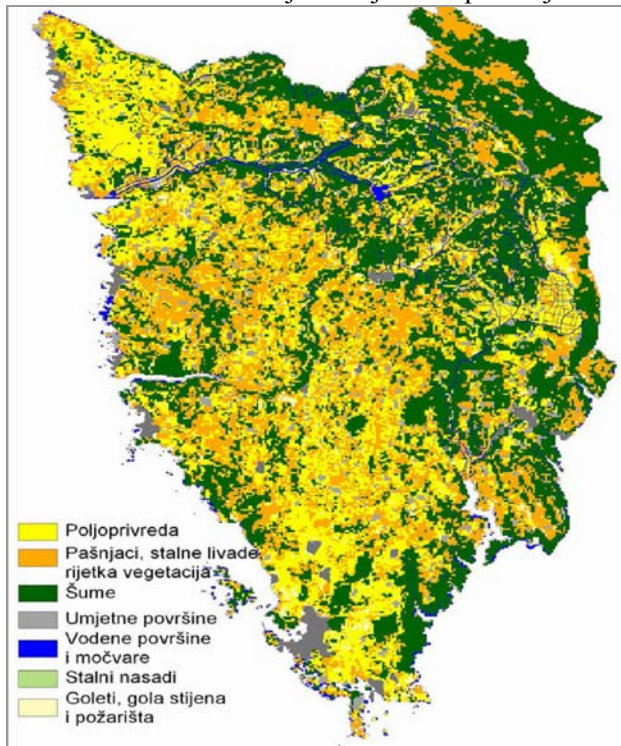
Prema strategiji prostornog uređenja RH, Hrvatska je podeljena u četiri prirodno-geografske regije, odnosno 16 osnovnih prirodnih celina, a IŽ spada u „sredozemno obalnu i otočnu Hrvatsku”, prirodnu celinu-jedinicu „Istra”.

Prostornim planom IŽ definisane su četiri osnovne prirodne celine Istre:

- 1) severno vapnenačko područje (“Bela Istra”)
- 2) središnje flišno područje (“Siva Istra”)
- 3) središnji vapnenački ravnjak (“Crvena Istra”)
- 4) Istarsko priobalje.

Ove prirodne celine, prema PPIŽ (Slika 4), predstavljaju ujedno i osnovne funkcionalne celine unutar IŽ, budući da je priroda u velikoj meri povezana i sa sociokulturnim i sa privrednim stanjem u prostoru.

Slika 4. Načini korišćenja zemljišta na području IŽ

Izvor: IDA, ROPIŽ, 2006: 37.

Sa slike se već jasno uočava veća šumovitost Bele i Sive Istre, te dominantne poljoprivredne površine u Crvenoj Istri. Takođe je i jasna karakteristična mozaičnost istarske prirode, koja je indikator izrazite antropogenosti prostora kroz dugu istoriju naseljenosti. Čak oko 70% prostora je pod nekim oblikom antropogenog korišćenja – u prvom redu nekim oblikom poljoprivredne delatnosti.

Procesi urbanizacije takođe su znatno uznapredovali na velikom delu prostora, posebno u obalnom području.

Prirodne posebnosti/različitosti obalnog područja i unutrašnjosti, naglašavaju razlike i u morfologiji naselja, sa relativno velikim urbanim i ruralnim naseljima sa znatnim nivoom korišćenja i malim izdvojenim celinama u južnom delu i priobalju, te područjem Bele i Sive Istre obeleženim velikim brojem manjih sela i vrlo malim brojem većih urbanih i ruralnih naselja.

Prepoznatljivosti, raznolikosti i atraktivnosti prirodne sredine Istre doprinosi u velikoj meri i činjenica da, kroz istoriju, mlađe epohe uglavnom nisu negirale, već su nadograđivale i prilagođavale nasleđe iz starijih epoha, pa su danas u prirodnoj, životnoj sredini vidljivi antropogeni uticaji iz celog dugog razdoblja naseljenosti tog prostora - od tragova praistorijskog doba, preko rimskih puteva i naselja na položaju, do gradića unutar srednjovekovnih odbrambenih zidina, i dr.

Nažalost, recentni razvojni trendovi u prostoru – s jedne strane preopterećivanje privredno atraktivnog obalnog područja, (ponegde loše planiranom, pa i neplanskom i nelegalnom gradnjom, čiji se primeri mogu naći naročito u obalnom području od Barbarige do Fažane, od Ližnjana do Rakija, od Novigrada do Savudrije), te s druge strane depopulacija unutrašnjosti (koja se odražava kroz degradaciju agrarnog i ruralno-urbanog prostora), u načelu predstavljaju negativan trend u prirodnom oblikovanju prostora, odnosno često za posledicu imaju (vrlo često nepovratnu) destrukciju dugogodišnjeg prirodnog nasleđa istarskog prostora.

Biološka raznolikost IŽ primarno se ocenjuje na osnovu prostorne podele glavnih tipova staništa, prema rezultatima dovršenog projekta „Kartiranje staništa RH” (Izvor podataka: DZZP). Podaci upućuju na veliku biološku raznolikost na prostoru IŽ i kada se županija posmatra u celini i u pogledu posebno izražene mozaičnosti, odnosno česte prostorne izmene različitih kontrastnih tipova, što se ogleda i u relativno velikom udelu (u odnosu na neke druge delove RH) stanišnog tipa „mozaici kultiviranih površina”.

Različiti biotopi na prostoru županije pogodovali su razvoju raznolike i brojne faune. Iako fauna područja IŽ nije sistemski obrađivana, poznato je da na njenom području žive predstavnici većine sredozemnih vrsta.

S obzirom i na činjenicu da je u krajnjem delu severnog Jadrana (zapadna obala Istre i delovi Kvarnera) smešten jedan od dva centra nastajanja jadranskih endema (BSAP), može se zaključiti i da je more i podmorje IŽ bogato florom i faunom. Prema pokazateljima biološke proizvodnje i ulova, istarski i kvarnerski akvatorij sasvim sigurno čine najbogatiji deo Jadrana.

U podmorju IŽ nalaze se raznovrsne, u sredozemlju standardno prisutne zajednice, uključujući: supralitoralnu zajednicu na hridinastoj obali; zajednice priobalnih slatina; zajednicu mediolitoralne stepenice; zajednice fotofilnih algi; zajednice grubog peska sa razvijenim naseljima morske trave; zajednicu obalnog detritičnog dna; te zajednicu obalnog terigenog mulja.

Sa aspekta ribolova najinteresantnije među navedenim zajednicama su: zajednice fotofilnih algi na hridinastoj podlozi na kojoj boravi tzv. bela riba od kamena; te zajednica finog ujednačenog peska na kojoj obitava pridnena riba od kočice ili mreže popunice. More je, uz neka odstupanja (na pr. Limski kanal), oligotrofno kao i ostatak Jadrana, dok je severni Jadran ipak eutroficiraniji u odnosu na druge delove što je verovatno uzrok češćim i izraženijim pojavama cvetanja fitoplanktona.

Jaki procesi litoralizacije, koji uglavnom nisu bili praćeni izgradnjom odgovarajuće infrastrukture (u prvom redu sistem kanaliziranja i prečišćavanja otpadnih voda), ugrožavaju, a u nekim područjima, među kojima se navodi i zapadna obala Istre, već su jednim delom i degradirali ekosistem (na pr gotovo potpuni nestanak naselja endemske smeđe alge jadranskog bračića). Slično tome i prekomerni i nekontrolisani ribolov ima primetan, negativan uticaj na živi svet mora (BSAP).

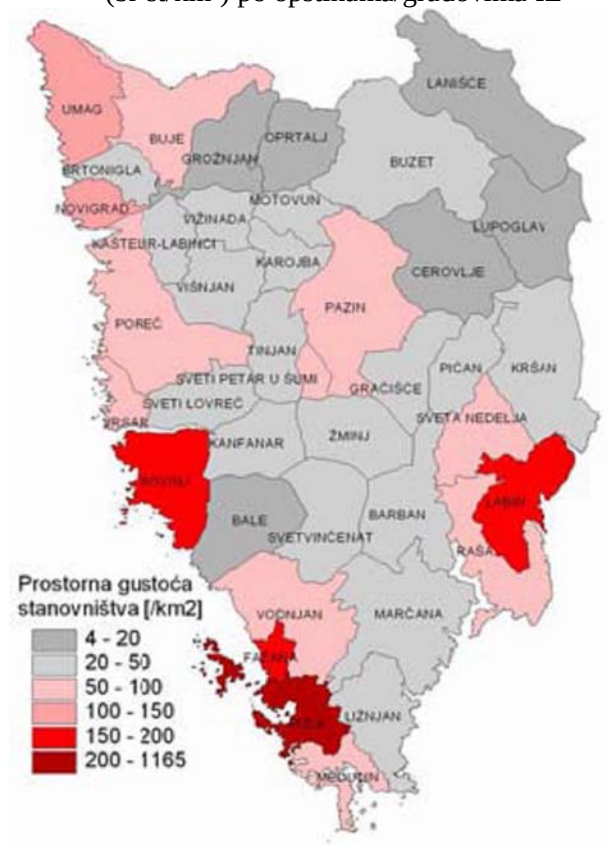
Značajan „prekogranični“ negativan uticaj na širi morski ekosistem predstavlja donošenje velike količine hranljivih supstanci iz Padske nizije rekom Po, te posledična eutroficiranost severnog Jadrana. Povoljna okolnost, s obzirom na taj uticaj je dominantno strujanje mora u Jadranu, koje opterećene vode „odnosi“ prema Otrantu niz zapadnu Jadransku obalu.

S obzirom na relativno dugu tradiciju zaštite prirodne baštine u RH (a time i IŽ), najvrednija područja prema kriterijumu biološke i prirodne raznolikosti i jedinstvenosti, uglavnom su već prepoznata i uvažena kroz neki oblik zaštite.

1.4. Stanovništvo

Prema poslednjem popisu stanovništva (iz 2001 godine), na području IŽ registrovano je 206.344 stanovnika, odnosno 4,65% stanovništva RH. Prosečna gustina naseljenosti u IŽ je 72,41 stanovnika na km² (Slika 5), što je nešto manje od RH proseka (78,5). Istim popisom registrovano je 73.793 domaćinstava, odnosno prosečno domaćinstvo IŽ ima 2,8 člana.

Slika 5. Gustina naseljenosti stanovništva
(br st/km²) po opštinama/gradovima IŽ

Izvor: IDA, ROPIŽ, 2006: 39.

Na prvi pogled je uočljiva nehomogena raspodela stanovništva, sa većom gustinom u obalnom području i u blizini velikih centara. U kojoj meri je tzv. litoralizacija (naseljavanje uz obalu) naglašena pokazuje podatak da u obalnom području živi 181.300 stanovnika ili 87,86% ukupnog stanovništva, sa prosečnom gustinom naseljenosti od 92,64 st/km², a u unutrašnjosti svega 25.044 ili 12,14% ukupnog stanovništva, s vrlo retkom naseljenošću od prosečno 29,15 st/km².

Gotovo trećina stanovništva živi u najvećem naselju Puli, a ako se posmatra i susedno područje koje socio-privredno gravitira Puli, radi se o skoro 40% stanovništva. U naseljima većim od 1000 stanovnika živi okvirno 2/3 stanovništva od čega najveći deo, pored Pule, u još pet većih gradskih naselja (Umag, Poreč, Rovinj, Labin i najmanji Pazin, kao središte u unutrašnjosti). Preostala 1/3 stanovništva živi u naseljima manjim od 1000 stanovnika, s relativno velikim brojem naselja zahvaćenim procesom depopulacije, odnosno demografskog gašenja (233 naselja sa manje od 50 stanovnika!).

S obzirom da je prekomerna koncentracija stanovništva u stvarnosti „najznačajniji” pokretač svih pritisaka i posledičnih negativnih uticaja na životnu sredinu, kvalitetno socio-privredno povezivanje ova dva područja, uz smanjivanje antropogenih pritisaka na obalno područje, te demografskom i privrednom obnovom prostora unutrašnjosti, ostaje prioritetni i trajni izazov i strateški cilj na području IŽ i u sektoru zaštite životne sredine. Jasno to je strateški cilj i u širem okviru održivog razvoja područja IŽ, jer naprosto predstavlja optimalnije korišćenje postojećih resursa i razvojnih potencijala.

Sto se tiče starosne strukture stanovništva može se reći da je stanovništvo IŽ u proseku nešto starije od proseka za RH i da je prisutan nepovoljan trend „starenja stanovništva”, te da je u skladu sa očekivanjima, demografska struktura povoljnija u privredno i demografski „življem” priobalnom području.

S obzirom na pažnju koja se poklanja poljoprivredi i ruralnom razvoju u IŽ, može delovati iznenađujuće podatak o procentu poljoprivrednog stanovništva (2,6%) koji je znatno ispod RH proseka (5,5%), te još puno niži u odnosu na neke druge županije. Razlog tome je što je poljoprivreda u IŽ vrlo često dopunska delatnost, danas sve češće i u kontekstu ruralnog turizma.

Prema izvorima iz 2001. godine udeo zaposlenih u aktivnom stanovništvu (83,5%) je veći od Hrvatskog proseka (79,5%) što se može protumačiti relativno povoljnom privrednom situacijom u poređenju sa ostatkom RH.

Obrazovna struktura stanovništva takođe je bolja od RH proseka, ali uočljiv je i nedostatak stručnjaka sa visokim obrazovanjem i naučnim zvanjima što dugoročno svakako predstavlja razvojno ograničenje županije, odnosno aspekt koji zahteva unapređenje. Međutim vrlo povoljni postojeći trendovi daju mesta pozitivnim očekivanjima i optimizmu.

1.5. Infrastruktura

1.5.1. Saobraćaj, telekomunikacije i energetska infrastruktura

Područje IŽ nema značajniju tranzitnu ulogu saobraćaja i saobraćajne infrastrukture, jer su se, zbog geografskog položaja, razvijali za potrebe lokalnog života i privrede. Najznačajniji evropski saobraćajni koridori su: panevropski I-Z prometni koridor, Barselona-Kijev, sa ograncima preko dve najznačajnije regionalne luke, Trsta i Rijeke, kao i budući Jadransko-Jonski koridor koji tangira prostor IŽ sa severa (Trst), juga (Rijeka) ili SI (veza Trst-Rijeka).

Relativno nepovoljna pozicija sa aspekta razvoja sektora saobraćaja i pratećih uslužnih delatnosti, izrazito je povoljna sa aspekta zaštite životne sredine, jer se izbegava vrlo značajan pritisak od tranzitnog saobraćaja. Istovremeno blizina koridora, omogućava povoljnu dostupnost prostora IŽ.

Sledeće značajno obeležje je velika razlika u razvijenosti pojedinih vidova saobraćaja. Razvijeniji je drumski u odnosu na železnički i pomorski koji su prihvatljiviji-manje zagađujući vidovi saobraćaja sa aspekta zaštite životne sredine.

Putnu infrastrukturu čine 380km državnih, 699km županijskih i 734km lokalnih puteva (ukupno 1.813km puta). Gustina putne mreže (0,64km puta po km²) značajno premašuje RH prosek. Tehničke karakteristike postojećih puteva manje su povoljne, na čijem se unapređenju poslednjih godina relativno intenzivno radi.

Okosnicu putne mreže u IŽ čini tzv. Istarski Y, osmišljen još regionalnim prostornim planom Istre iz 1968.godine, sa čvorom u Kanfanaru i tri kraka: istočnom prema tunelu Učka, južnom prema Puli i zapadnom prema Bujama/Dragonji – čija je potpuna realizacija pri kraju. Osim ove nove brze saobraćajnice, IŽ je umrežena i drugim državnim putevima koji omogućavaju zadovoljavajuću povezanost u smeru S-J i I-Z, te kvalitetnu povezanost većih naselja na osnovnu putnu mrežu.

S aspekta zaštite životne sredine, Istarski Y predstavlja značajno unapređenje stanja, jer se njegovom izgradnjom praktično preneo veliki deo lokalnog tranzitnog saobraćaja iz urbanih naselja.

Planovi daljeg unapređenja putne mreže tiču se u prvom redu njene dogradnje, izgradnjom zaobilaznica, trećih saobraćajnih traka i sl., te unapređenje njenih tehničkih svojstava. Vezano uz ovo poslednje relevantni dokumenti (na pr PPIŽ) bezuslovno naglašavaju važnost brige o okolini, u prvom redu kvalitetnog prikupljanja i prečišćavanja voda koje se izlučuju putem padavina u osetljivom kraškom području.

Železnički saobraćaj na prostoru IŽ, uprkos činjenici da se počeo razvijati još krajem 19.veka, zbog niza okolnosti, danas ima gotovo potpuno marginalni značaj. Prva pruga od Divaca (blizu Trsta) do Pule (deonica od Buzeta do Pule duga je oko 90km) izgrađena je (1876.god) u sklopu razvijanja Pule kao glavne austrougarske ratne luke. U prvom

redu strateško-vojni razlog izgradnje pruge odredio je i trasu pruge (dublje u unutrašnjosti, gde je zaštićenija od eventualnog napada sa mora) koja poprilično odudara od optimalne trase, prema kriterijumu što boljeg povezivanja što većeg dela stanovništva, koja bi prolazila bliže zapadnoj obali. Drugi osnovni krak železničke pruge (od Lupoglava do Raše-oko 52km) sagrađen je neposredno nakon drugog svetskog rata (1952.) u sklopu razvoja Labinštine.

Osim ovih pruga razvijene su još samo manje značajne pruge uz zapadnu obalu. Dodatna nepovoljnost ove lokalne železničke „mreže” je i njena, razvojno-istorijskim činiocima određena, loša povezanost sa zaleđem, sa vezom samo na severu. Slabo razvijena mreža (dve brdske neelektrificirane pruge), loše povezana sa nacionalnom i regionalnom mrežom (nužan tranzit preko Slovenije), čini da je železnički saobraćaj na području IŽ skoro nepostojeći i nerentabilan. Spajanje na hrvatsku nacionalnu mrežu, moguće je tunelom kroz Učku, ali je pitanje kada će se realno to sprovesti.

Železnički transport može da bude dopuna drumskom i pomorskom saobraćaju, u kontekstu integralnog regionalnog transportnog sistema. Najznačajniji, s aspekta zaštite životne sredine bio bi prelazak dela transporta robe i putnika u najnaseljenijem i turistički najaktivnijem području uz zapadnu obalu Istre.

Pomorski saobraćaj, takođe se nije značajnije razvijao na području IŽ. Luke evropskog značaja razvile su se u Trstu, Kopru i Rijeci, a istarske luke su lokalnog značaja – za potrebe uvoza roba u Istru, odnosno za potrebe transporta roba/tereta iz Istre, uglavnom povezano sa privrednim aktivnostima uz obalu (kamenolom, tvornice vapna, cementa, uglja, termoelektrana).

Na prostoru IŽ postoji sedam luka županijskog značaja (Umag, Novigrad, Poreč, Rovinj, Brijuni, Pula i Plomin) i 19 luka lokalnog značaja. Industrijski specijalne luke razvile su se u Umagu (cement), Novigradu (kamenolom), Plominu (termoelektrana), Bršici/Raši, Koromačnom (cement). Dalji razvoj tih luka usko je povezan sa razvojem komplementarnih vidova saobraćaja na kopnu (u prvom redu železnicom), potrebama postojećih i mogućih novih privrednih aktivnosti i kapacitetima velikih lučkih središta u neposrednoj blizini (Rijeka, Trst).

Ni putnički pomorski saobraćaj nije se značajnije razvio i nije postao alternativa dominantnom kopnenom saobraćaju. U turističkom pogledu su najznačajnije sezone transjadranske veze iz luka na zapadnoj obali Istre (Pula, Rovinj, Poreč, Umag) prema Italiji (Venecija, Trst).

Kao doprinos razvoju putničkog prometa unutar i izvan sezone, postoji ideja razvoja dužobalnog pomorskog putničkog saobraćaja – tzv. ”morskog tramvaja”. Za područje Labinštine postoje razvojni planovi revitalizacije luke Plomin za potrebe brodskog i trajektnog prevoza putnika, u prvom redu u pogledu povezivanja Istre i Kvarnerskog područja. U tom kontekstu i shodno trendovima u svetu, te razvoju elitnog turizma u IŽ, ponovo se čini aktuelnim nekad postojeći vid saobraćaja hidroavionima.

Očigledna nerazvijenost pomorskog vida saobraćaja u novije doba pokazuje se kao prednost s obzirom na očuvanost kvalitetnog obalnog prostora, a time i potencijala za razvoj nautičkog turizma. Najveće „lučice” nautičkog turizma smeštene su u Puli, Medulinu, Rovinju, Umagu, Novigradu i Rabcu, a postoji i puno interesa za dalji razvoj kako na postojećim tako i na novim lokacijama (uvala Kuje, uvala Paltana, Barbariga, Novigradski zaliv). Pored 11 postojećih, predviđeno je čak 18 novih luka nautičkog turizma.

Sa aspekta zaštite prirode i životne sredine, značajno je da su pojedini delovi akvatorija (Limski kanal, akvatorij NP Brijuni, ta akvatorij paleontološkog rezervata Datule-Barbariga) proglašeni područjima posebnog režima plovidbe.

Vazdušni saobraćaj se odvija preko aerodroma u Puli, za međunarodni i domaći avio promet. Manji aerodrom za turistički promet malih aviona, sportske i izletničke letove i sl. je u Vrsaru, kao i nekolicina sportskih (mali avioni, letelice, zmajevi, paraglideri) uzletno-sletnih staza (Medulin-Campanož; Karigador, Buzet).

Aerodrom Pula u potpunosti zadovoljava potrebe područja IŽ u pogledu povezanosti „velikim” avio prometom. Nedostaje ponuda sekundarnog javnog vazdušnog saobraćaja, koja bi taj aerodrom povezala sa drugim, bližim aerodromima, avionima kapaciteta oko 20 putnika.

Sektor manjih aviona (te vezano uz njih i manjih aerodroma – letilišta), značajan je u kontekstu razvoja turizma na području IŽ – za povećanje dostupnosti destinacije, i kao deo turističke ponude (panoramski letovi, rekreacija, sport) unutar šire regije (uključujući i južnije delove jadranske obale i ostrva). Interes za razvoj takve infrastrukture iskazao je i niz JLS, uključujući Umag, Poreč, Buzet, Kršan i Lanišće, a potencijal postoji i na nizu drugih lokaliteta uključujući i Cerovljansku valu, Boljunsko polje, San Marko kod Rovinja, dolinu reke Mirne i dr.

Celo područje IŽ pokriveno je kvalitetnim **poštanskim uslugama i telekomunikacijom**. Radi očuvanja prirodnih, pejzažnih i drugih kvaliteta životne sredine, bazne stanice se prema PPIŽ, smeju postavljati samo izvan naselja ili u rubnim, neizgrađenim delovima građevinskih područja, sa definisanom minimalnom udaljenošću od najbliže postojeće i/ili planirane građevine.

Na području IŽ razvijeni su sistemi za proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije, sistem za obradu, transport i distribuciju plina, te standardni sistem distribucije naftnih derivata. Plinski energetska sistem, u poređenju sa nekim drugim područjima RH, trenutno je vrlo skromno prisutan na području IŽ.

Jedan od glavnih strateških projekata, započet još 1997.godine jeste korišćenje zemnog plina za plinifikaciju IŽ, nedaleko od zapadne obale Istre u severnom Jadranu.

Potencijal alternativnih, nekonvencionalnih energetskih izvora trenutno se vrlo slabo koristi. Osim tradicionalnog korišćenja drvne mase i biootpada na

prirodno/energetski/ekonomski daleko efikasniji način, na prostoru IŽ postoje potencijali za korišćenje solarne energije, energije vetra, hidroenergije, te hidrotermalne energije, posebno s obzirom na strukturu privrede u kojoj turizam i poljoprivreda imaju značajno mesto.

1.5.2. Vodosnabdevanje

Prema PPIŽ snabdevanje preko 95% stanovništva županije vodom, obezbeđeno je vodovodima u Puli, Labinu i Istarskim vodovodom Buzet (VSI Butoniga – jedan je od najznačajnijih i najvećih projekata ikada sprovedenih na području IŽ, nominalni kapacitet ovog sistema je 1000 l/s pitke vode). Ovo se može oceniti kao zadovoljavajuće, s obzirom da se RH prosek kreće oko 70%. Prosečna potrošnja vode po stanovniku procenjuje se na nešto više od 100 l/dan.

Zaštita vode je prioritet jer kvalitetna sirova voda pojednostavljuje i pojeftinjuje postupke obrade potrebne do nivoa kvaliteta vode za piće. U tom smislu, kvalitetan program zaštite vodnog područja oko akumulacije Butoniga treba da ima visok prioritet među županijskim strateškim projektima, podjednako kao i izgradnja sistema Butoniga.

1.5.3. Kanalisiranje otpadnih voda

Pokrivenost kanalizacionom mrežom koja se kreće između 45 i 65% kao i u ostatku RH značajno odstupa od pokrivenosti organizovanim vodosnabdevanjem. Ova činjenica izrazito je nepovoljna, jer osigurano vodosnabdevanje bez osiguranog kanalisiranja otpadnih voda znači višestruko povećanje nepročišćenih i nekontrolisano ispuštenih otpadnih voda u prirodu.

Trenutno kanalizacija postoji uglavnom u priobalnim zonama i starim urbanim jezgrima, dok je u ruralnim područjima i predgrađima Pule, „rešena” najčešće propusnim crnim/sabirnim jamama.

Posebno je problematično stanje u unutrašnjosti, gde kanalizacija postoji samo u opštinskim središtima. Jasno, postoje i područja sa relativno kvalitetnim rešenjima. Na primer uz obalu – deo područja Pule sa podmorskim ispustom dugim 1250m; grad Rovinj; u unutrašnjosti Buje, Buzet, Labin, Žminj, Pićan; u slučaju tehnoloških otpadnih voda Purisova klaonica u Sv. Petru u Šumi, i dr.

Ukupno stanje je ocenjeno kao bliže urgentnom nego zadovoljavajućem. Kao odgovor na ovo problematično stanje, u većem broju JLS (preko 2/3), čine se u poslednje vreme značajni naponi oko izgradnje ili rekonstrukcije kanalizacionih sistema. Jedan od strateški razvojnih, ali i ekoloških projekata IŽ za naredno razdoblje je projekat izgradnje sistema javne kanalizacije i zaštite voda u IŽ, kojem je cilj „izgradnja i održavanje sistema odvodnje s ciljem zaštite prirode, a u prvom redu zaštita pitke vode kao opšteg dobra i osnove za društveni i privredni razvoj”.

Radi se dakle, o kapitalnom projektu, koji prema idejnom rešenju treba da obuhvati 173 naselja sa oko 38.000 stanovnika sistemom ukupnog kapaciteta 45.400 ES i 176 uređaja za pročišćavanje otpadnih voda raznih kapaciteta. Predloženo rešenje predviđa sistem sastavljen od prostorno decentralizovanih, relativno malih uređaja za pročišćavanja sa centralizovanom kontrolom, upravljanjem i održavanjem.

1.5.4. Otpad

Sakupljanje, prevoz i odlaganje otpada na području IŽ je u nadležnosti sedam komunalnih preduzeća na području JLS.

Osnivači i većinski vlasnici navedenih preduzeća su JLS na području sa kojih deluju. Cenu usluge usvaja/odobrava predstavničko telo JLS vlasnika, tako da se cena ne određuje tržišno već dogovorom. Cenom vode i kanalisanja otpadnih voda se kupuje socijalni mir, pa je niža nego što bi bilo potrebno za normalno funkcionisanje savremenog sistema upravljanja otpadom. Drugim rečima princip „zagađivač plaća” uvažava se samo deklarativno.

Pokrivenost organizovanim sakupljanjem je preko 90%, a sakupljeni otpad se odlaže na neko od sedam službenih odlagališta. Odlagališta su službena u smislu da im je lokacija unešena u PP, te da postoji barem neka odluka lokalnog predstavničkog tela o legalnosti lokacije.

Na svim odlagalištima se odlaže komunalni otpad, a ni na jednom se ne odlaže opasni, elektronički, glomazni, medicinski, životinjski otpad. Na većini odlagališta se odlažu različiti muljevi, talozi, pepeo, šljaka.

1.6. Privreda

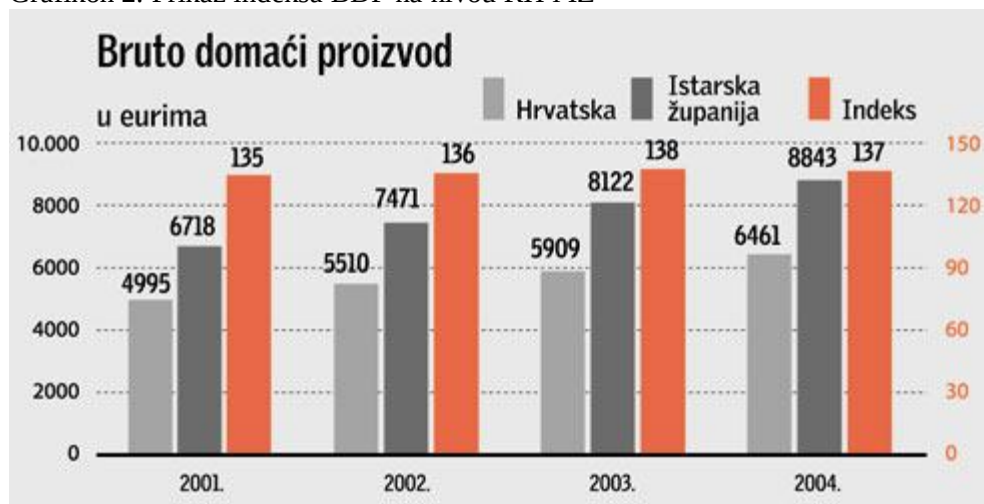
Efikasna zaštita životne sredine, ne može biti izdvojena delatnost, već sastavni element procesa održivog razvoja. Posledično, privredne prilike i planovi u nekom području važan su kontekst za razmišljanje i osmišljavanje odgovarajućeg programa zaštite životne sredine.

Zbog toga je u skladu sa SEA direktivom 2001/42/EC EU uvedena obavezna izrada Strateškog uticaja na životnu sredinu za regionalni program razvoja regije.

Istarska županija je, mereno BDP-om, odnosno paritetom kupovne moći, druga najrazvijenija regija u RH, odmah nakon Zagreba (Grafikon 2).

Istovremeno postojeća osnova nudi velike mogućnosti nadogradnje, pa regija predstavlja atraktivno područje za dalja razvojna ulaganja i preduzetnička nastojanja.

Grafikon 2. Prikaz indeksa BDP na nivou RH i IŽ

Izvor: www.istra-istria.hr

Tabela 2. pokazuje strukturu ukupnog prihoda IŽ po delatnostima (za 2005.), dok Tabela 3. daje uvid u strukturu prema broju preduzetnika i zaposlenih na osnovu GFI (godišnjih finansijskih izveštaja FINA-e za 2005.)

Tabela 2. Struktura ukupnog prihoda IŽ po delatnostima (za 2005.)

Područje i podpodručje delatnosti		Ukupni prihodi u mil kn	%
A	Poljoprivreda, lov, šumarstvo	409,87	1,63
B	Ribolov	216,42	0,86
C	Rudarstvo i vađenje	120,24	0,48
D	Prerađivačka industrija	8.313,77	33,14
E	Snabdevanje električnom energijom, plinom i vodom	963,57	3,84
F	Građevinarstvo	2.084,47	8,31
G	Trgovina na veliko i malo	7.353,69	29,32
H	Hoteli i restorani	2.496,78	9,95
I	Prevoz, skladištenje i veze	951,75	3,79
J	Finansijsko poslovanje	21,49	0,09
K	Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje	1.612,39	6,44
M	Obrazovanje	37,18	0,15
N	Zdravstvena i socijalna zaštita	79,85	0,32
O	Ostale društvene, socijalne i posebne uslužne delatnosti	422,24	1,68
Ukupno sve delatnosti u IŽ		25.083,71	100
Udeo IŽ u RH			4,79

Izvor: FINA

Prema podacima ŽKP, u strukturi prihoda dominiraju sektori prerađivačke industrije (34%), trgovine (32%), hotela i restorana (10%), građevinarstva (7%), poslovanja nekretninama i iznajmljivanja (5%), dok na ostale delatnosti zajedno (poljoprivreda, ribolov i dr.) otpada preostalih 12%.

Tabela 3. Struktura prema broju preduzetnika i zaposlenih na osnovu GFI (za 2005.)

Područje i podpodručje delatnosti		Broj preduzetnika	%
A	Poljoprivreda, lov, šumarstvo	102	967
B	Ribolov	32	455
C	Rudarstvo i vađenje	28	146
D	Prerađivačka industrija	775	13.536
E	Snabdevanje električnom energijom, plinom i vodom	8	693
F	Građevinarstvo	620	3.716
G	Trgovina na veliko i malo	2.006	8.420
H	Hoteli i restorani	360	7.814
I	Prevoz, skladištenje i veze	427	1.834
J	Finansijsko poslovanje	30	73
K	Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje	1.597	3.706
M	Obrazovanje	45	169
N	Zdravstvena i socijalna zaštita	28	279
O	Ostale društvene, socijalne i posebne uslužne delatnosti	171	1.489
Ukupno sve delatnosti u IŽ		6.229	43.297
Udeo IŽ u RH		8,7	5,3

Izvor: FINA

U strukturi dobiti dominira prerađivačka industrija sa 47,2%, a slede trgovina sa 17,9%, hoteli i restorani sa 14,9%, te građevinarstvo sa 8,4%.

Tabela 4. prikazuje deset najvećih privrednih subjekata u IŽ, mereno kriterijumom ukupnih godišnjih prihoda za 2003. godinu.

Tabela 4. Deset privrednih subjekata u IŽ sa najvećim prihodom u 2003.godini

Ime kompanije		Prihod u mil kn	Ime kompanije		Prihod u mil kn
1.	ADRI GRUPA d.d. Rovinj	2.256	6.	RONHILL d.o.o. Kanfanar	357
2.	UGLJANIK BRODOGRADILIŠTE d.d. Pula	1.390	7.	RIVIERA HOLDING d.d. Poreč	332
3.	TEPPO d.o.o. Plomin	561	8.	BINA-ISTRA d.d. Pula	306
4.	HOLCIM Hrvatska d.o.o. Koromačno	418	9.	P.P.C. BUZET d.o.o. Buzet	289
5.	PLAVA LAGUNA d.d. Poreč	378	10.	ISTRATURIST d.d. Umag	285

Izvor: Izveštaj ŽKP o stanju privrede IŽ za 2003.godinu.

Od deset, u tabeli prikazanih privrednih subjekata, interesantno je da su čak tri kompanije iz turističkog sektora (Plava Laguna, Riviera Holding, Poreč; i Istraturist, Umag).

U 2003. godini privreda IŽ predstavljala je 12% ukupnog izvoza iz RH, što per capita iznosi 2,5 puta više od RH proseka, pri čemu je IŽ prva u RH. U izvozu dominira brodogradnja (42%), a slede proizvodnja duvanskih proizvoda (13%), ostalih nemetala-minerala (7%), te motornih vozila (6%). Najznačajniji tradicionalni partner je Italija, koja i u uvozu i u izvozu ima udeo od oko 50%.

Nezaposlenost je i dalje problem. U poređenju sa ostatkom RH, situacija je i prema ovom kriterijumu vrlo povoljna, jer IŽ sa udelom nezaposlenosti od oko 7,4% ima najnižu

stopu nezaposlenosti u RH. Zaposlenih je oko 78.000, od čega ih je najviše (oko 31%) zaposleno u prerađivačkoj industriji, a slede trgovina i usluge (18%), te hoteli i restorani (12%).

U poslednjem petogodišnjem razdoblju uočava se trend smanjenja zaposlenosti u prerađivačkoj industriji, a povećanja u sektoru trgovine, turizma i usluga.

Kao nepovoljna obeležja trenutnog privrednog stanja u IŽ ističu se nestabilnost, zaduženost, nelikvidnost, nezadovoljavajuća brzina obrta kapitala, te nezaposlenost.

Značajan kvalitet privredne i šire razvojne situacije na području IŽ je visok nivo saradnje između javnog i privatnog sektora, te između regionalne i lokalne uprave, koja se već i institucionalizira kroz vrlo aktivnu ŽKP.

Novopokrenute inicijative i institucije, su i:

- 1) Konzorcij za razvoj „Istra 21” i Istarska razvojna agencija d.o.o. (osnovana 1999 godine);
- 2) Agencija za ruralni razvoj Istre d.o.o. i Istarska razvojna turistička agencija (osnovane 2003.);
- 3) kao i niz izdvojenih inicijativa (saradnja sa HV na strateškom projektu sistema javnog kanaliziranja i zaštite voda; saradnja sa HŠ na projektima vezanim uz maslinarstvo, lov...)

U kontekstu zaštite životne sredine, povoljnom se može oceniti činjenica da se među strateškim projektima IŽ nalazi i veći broj kapitalnih projekata izuzetnog značaja za životnu sredinu.

To su, u prvom redu:

- Projekat uspostavljanja sistema javnog kanaliziranja i zaštite voda u IŽ,
- Planirani projekat uspostavljanja sistema celovitog upravljanja otpadom na području IŽ,
- Upravo sprovedeni projekat plinifikacije IŽ.

Takođe je vrlo važno da i svi razvojni projekti, u smislu podsticanja rasta privredne aktivnosti (na pr projekat Golf u Istri; Brijuni rivijera; Master plan turizma; Plan sađenja dugogodišnjih nasada;) prepoznaju i uvažavaju zaštitu i očuvanje prirodne sredine među svojim temeljnim principima, te da se u planskoj fazi uklapaju u širi okvir održivog razvoja IŽ.

Privredna situacija se ocenjuje relativno povoljnom, u poređenju sa RH prosekom. Postoje i značajni problemi, za koje se traže rešenja merama zapošljavanja, podsticanja preduzetništva, podsticanja ulaganja i dr).

Ideja je da se što potpunije i uspešnije iskoriste sve brojne komparativne i razvojne prednosti regije IŽ.

1.7. Turizam

Turizam je sektor koji u IŽ ima poseban značaj, u dosadašnjem i budućem razvoju¹. Razvijenost turizma u IŽ temelji se na:

- 1) atraktivnoj i raznolikoj prirodi (razuđena obala, slikovita unutrašnjost, planinski deo Ćićarije i Učke),
- 2) očuvanoj životnoj sredini (čisto more, velike površine pod šumom),
- 3) povoljnoj klimi (mediteranskoj na obali, submediteranskoj u unutrašnjosti, predplaninsko kontinentalnoj na Ćićariji i Učkoj),
- 4) bogatoj kulturnoj baštini (nasleđe dugogodišnje naseljenosti i uključenosti Istre u život Evrope),
- 5) dostupnosti regije.

Prema podacima iz 2003.godine, sektor turizma u privredi IŽ učestvuje sa 11% ukupnog prihoda (2,4 miliona kuna), odnosno 13,15% dobiti (331 milion kuna) i 3,4% (36,0 miliona kuna) gubitka. Sektor zapošljava oko 16% svih zaposlenih u IŽ (oko 6600 osoba).

Važnost delatnosti značajno premašuje iznose prihoda od sektora u užem smislu, sa obuhvatom koji uključuje privredne delatnosti kojima je turistička usluga osnovni i jedini proizvod (na pr. hotelijerstvo, ugostiteljstvo).

Za realnije sagledavanje potrebno je uočiti da je turizam složena privredna delatnost i društveni fenomen, koji na puno načina utiče na život područja na kojem se odvija. Između ostalog kreira i dodatno tržište za niz drugih privrednih delatnosti (na pr. poljoprivredu, saobraćaj, trgovinu, razne vrste intelektualnih usluga, kultura, komunalne delatnosti, zdravstvo i sl.)

Istorijski gledano, turizam se počeo intenzivnije razvijati 1960-ih. Faza kontinuiranog rasta i razvoja trajala je sve do 90-ih, kada je istarsko područje izraslo u najrazvijeniju hrvatsku turističku regiju, sa oko 30% udela u ukupnim smeštajnim kapacitetima i 33% udela u ukupnom turističkom prometu.

Pad turističkog prometa od preko 50%, je otežao i inače zahtevne procese tranzicije u vlasništvu i načinu upravljanja (izazvane ratom), kao i vrsti ponude.

Prva polovina devedesetih predstavlja najteže razdoblje sektora turizma, kako u celoj RH, tako i u IŽ.

Od 1996. traje razdoblje postupnog oporavka sektora u čemu IŽ prednjači u RH. Novo pozicioniranje na svetskim turističkim tržištima, ostvaruje se izgradnjom novih oblika i sadržaja turističke ponude. To uključuje porodična domaćinstva u unutrašnjosti, „vinske ceste” i „ceste maslinovih ulja” sa bogatom autohtonom gastro ponudom, biciklističke staze, inicijativu osnivanja većeg broja golf centara, itd.

---

¹ Izvor podataka za stanje turizma u IŽ su informacije dobijene prilikom intervjua sa Veljkom Ostojićem, predsednikom TZIŽ, Tomislavom Popovićem, direktorom TZIŽ i Denisom Ivoševićem, pročelnikom Upravnog odjela za turizam IŽ.

Osnovni strateški cilj i već primetan trend je transformacija od masovnog turizma ka razvoju raznih selektivnih oblika turizma, sa sve većim naglaskom na nautički, ruralni, kongresni, izletnički, kulturni i sportsko-rekreativni turizam.

Ukupni kapaciteti se (u 2005.godini) procenjuju na 243.680 postelja, od čega 111.954 ili 46% otpada na kampove, 30.760 postelja ili 13% na hotelske kapacitete, a preostalih 41% otpada na kućanstva - privatni smeštaj 23%, turistička naselja 14%, apartmane, apart-hotele, kuće za odmor, seoska domaćinstva, luke nautičkog turizma, odmarališta i dr.

Ulaganja u turizam poslednjih godina dinamično rastu (1,1 milijarda kn u 2003., 1,4 u 2005., a 1,8 milijardi kn u 2006.godini). U strukturi ulaganja sa oko 55% učestvuju najveće hotelsko-turističke kompanije Istre (u 2006. oko milijardu kn), jedinice lokalne samouprave sa oko 20%, ugostitelji-obrtnici sa oko 10%, zatim malo i srednje preduzetništvo, turističke zajednice i dr.

Najznačajnije Hotelske kompanije i ujedno i glavni nositelji razvoja turizma su: Riviera Holding d.d. i Plava Laguna d.d. iz Poreča, Istraturist d.d. – Umag, Maistra d.d. – Rovinj, Arenaturist d.d. – Pula, Laguna Novigrad d.d. – Novigrad, Rabac d.d. i Maslinica d.o.o – Rabac.

Organizacijski sistem turizma u Istri podeljen je na razne organizacije i „odjele” kao što su županijski Upravni odjel za turizam, Turistička zajednica IŽ, lokalne TZ gradova, opština i mesta i upravni odjeli u sklopu jedinica lokalne samouprave. Svaki ima svoju ulogu i svoje odgovornosti u sklopu razvoja turizma u Istri.

Razvojem turizma i aktivnostima vezanim za turizam bave se i druge institucije u sklopu svojih nadležnosti kao što su: HGK- Gospodarska (privredna) komora Pula, HOK- Obrtnička komora Istre, UHPA– Udruga hrvatskih putničkih agencija i dr.

U ponudi apsolutni primat ima obalno područje, u prvom redu zapadna obala, dok je istočna relativno neizkorišćena. Ponuda se upotpunjuje razvojem sve kvalitetnijih sadržaja u unutrašnjosti. Istarska županija sa 126 seoskih domaćinstva i 504 postelje (prema popisu iz 2001 god.) te godišnjim porastom kapaciteta od 25%, definitivno predvodi u razvoju ove vrste ponude unutar RH.

I nautički turizam je važna komponenta u turističkoj ponudi, u kojoj potražnja za kapacitetima u lukama nautičkog turizma još uvek značajno (25-50%) premašuje ponudu. To upućuje da postoji potencijal za dalji promišljeni razvoj i korišćenje komparativnih prednosti koje IŽ daje njena razučena obala i blizina atraktivnog akvatorija kvarnerskog, pa i srednje-dalmatinskog ostrva.

Tabela 5. daje podatke o turističkim kapacitetima, kako su oni predviđeni u PPIŽ-e. Iz podataka je vidljivo u kojoj meri je zapadna obala dominantan turistički prostor u IŽ.

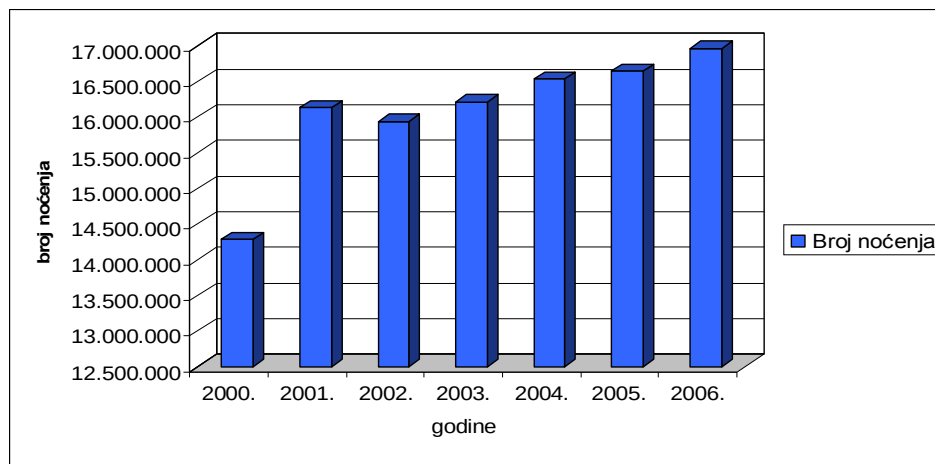
Tabela 5. Turistički kapaciteti (broj postelja) po JLS IŽ, predviđeni PPIŽ-om

1. ZAPADNA OBALA				2. ISTOČNA OBALA				3. UNUTRAŠNOST			
		Min	Max		Min	Max		Min	Max		
1.	UMAG	19.000	28.000	LIŽNJAN	3.000	5.000	BUJE	3.000	5.000		
2.	BRTONIGLA	4.000	6.000	MARČANA	5.500	7.000	OPRTALJ	1.000	1.500		
3.	NOVIGRAD	7.500	10.000	RAŠA	3.000	4.000	MOTOVUN	1.000	1.500		
4.	POREČ	40.000	54.000	LABIN	12.000	15.000	BUZET	1.000	1.500		
5.	VRSAR	36.000	42.000	KRŠAN	1.000	2.000	PAZIN	1.000	1.500		
6.	ROVINJ	24.000	30.000				LANIŠĆE	1.000	2.000		
7.	BALE	3.000	5.000								
8.	VODNJAN	6.500	12.500								
9.	FAŽANA	3.500	7.500								
10.	PULA	14.000	17.000								
11.	MEDULIN	20.000	27.000								
	UKUPNO 1	177.500	239.000	UKUPNO 2	24.5000	33.000	UKUPNO 3	8.000	13.000		

Izvor: PPIŽ. Komentar: JLS koje nisu navedene u tablici imaju ukupni kapacitet ispod 500 postelja

IŽ je i dalje najnaprednija regija u RH, kako zbog udela u turističkim kapacitetima, broju turista (u 2005. godini IŽ je posetilo 2,5 miliona turista ili 25% ukupnog broja posetilaca u RH) i broju noćenja (u 2005. ostvareno 16,7 miliona noćenja ili 32% rezultata za RH, Grafikon 3), tako i svojom ulogom inicijatora novih trendova, koji se potom šire i u ostalim RH regijama.

Grafikon 3. Br. noćenja u Istarskoj županiji za period od 2000-2006.godine

Izvor: TZiŽ, www.istra.hr

IŽ je prva regija u RH koja je izradila svoj Master plan razvoja turizma (2003 god).

Master plan prepoznaje potrebu za diverzifikacijom ponude koja maksimalno uvažava i koristi prirodne i stečene razvojne predispozicije, odnosno potrebu za bržim razvojem novih proizvoda koji će na tržištu tražiti svoje ciljne segmente klijenata.

Ova temeljna ideja operacionalizuje se kroz sedam detaljnih Master planova klastera za pojedina specifična područja (Umag, Poreč, Vrsar, Rovinj, Pula, Labin, unutrašnja Istra).

Slika 6. Karta Istre sa klasterima

Izvor: IDA, ROPIŽ, 2006: 64.

Ovi turistički klasteri (Slika 6 i Tabella 6) jesu zapravo područja koja obuhvataju različite JLS, te se mogu smatrati interno homogenim područjima, od kojih svako ima svoja karakteristična svojstva. Osnovni je cilj podele na klaster određivanje jasnog identiteta za svaki klaster i njegovo predstavljanje posetiteljima kako bi se izbegla međusobna konkurencija. Klasteri su zamišljeni kao sredstvo postizanja efektivne saradnje u regiji Istre u čemu deluju komplementarno, svaki sa sopstvenim diferencirajućim elementima (različitostima, posebnostima).

Tabela 6. Turistički klasteri Istre i njihovo sadržajno pozicioniranje

KLASTER	SADRŽAJNO POZICIONIRANJE
1. Umag / Novigrad	aktivan odmor i kratki boravci povezani sa sportskim i zdravim načinom života-Umag; Ribarsko naselje sa mirnim načinom života-Novigrad;
2. Poreč	Koncentracija aktivnih doživljaja sa bogatim kulturnim nasleđem
3. Vrsar / Funtana	Doživljaj prirode koji uključuje tradicionalne ribarske aktivnosti s dodirum umetnosti
4. Rovinj	Romantični grad u usnulom Mediteranskom okruženju
5. Pula / Medulin	kultura, istorija... i plaže, mesto za vaše susrete-Pula; Sačuvana obala za aktivni i porodični odmor zasnovan na prirodnim vrednostima-Medulin;
6. Labin / Rabac	Spoj prirode i nasleđa, raj za umetnike; Gde se brežuljci sastaju sa morem
7. Unutrašnjost	Očuvan tradicionalni način života, uživanje u istarskoj kulturi, gastronomiji i prirodi

Izvor: IDA, ROPIŽ, 2006: 64.

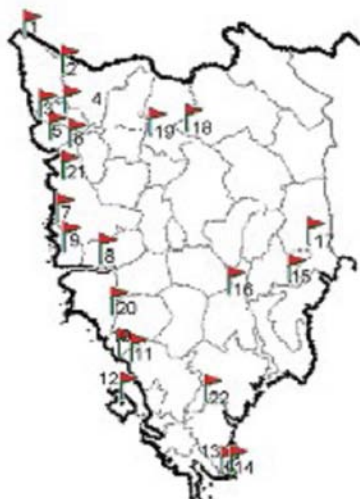
Okvirno govoreći, prihvaćen razvojni scenario predviđa restrukturiranje i repozicioniranje, odnosno kvalitativni, a ne toliko kvantitativni rast smeštajnih kapaciteta i dodatne vrednosti kroz razvoj istarskog sistema turističkih doživljaja, odnosno specijalizaciju i uvođenje novih proizvoda.

Ciljna grupa gostiju su gosti srednjeg i višeg sloja, a restrukturiranje postojećih i uvođenje novih sadržaja produžilo bi sezonu na 7-8 meseci i podiglo srednju stopu popunjenosti za 35-40%.

Očekivani/željeni privredni učinci su rast zaposlenosti za 40-50%, rast obima turističkog prometa za 45-50%, te povećanje prihoda po osobi za 50-60%. Predloženo pozicioniranje za IŽ kao celinu jeste „Zeleno utočište Mediterana”. Važna oznaka kvaliteta turističke ponude u IŽ su brojna kulturna (Pula, Motovun, Poreč, Labin, Grožnjan, Vrsar, Oprtalj, Svetvinčent, Roč i dr) i sportska (ATP turnir u Umagu) događanja.

U tom kontekstu značajan je i već duže vreme planirani projekat razvoja golf centara u Istri (Slika 6), koji svakao treba dodatno pažljivo preispitati po pitanju njegove društveno-privredne i prirodne opravdanosti, posebno u obimu u kojem trenutno postoji (preko 20 golf terena u „žednoj” IŽ!).

Slika 7. Lokacije planiranih golf terena u IŽ

Izvor: Institut za primenjenu ekologiju,
PZOIŽ, 2006: 56.

2. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE I TURIZAM

2.1. Zaštita prirodnih vrednosti i životne sredine

2.1.1. Koncept zaštite

Koncept zaštite prirodnih vrednosti i životne sredine od negativnog uticaja postojećeg trenda neodrživog rasta moderne, globalne civilizacije, rezultat je nastojanja i želje da se taj negativni trend zaustavi kao i da se preispita klasičan pristup zaštiti prirode i potom prilagodi novim uslovima života danšnjih generacija.

U osnovi, radi se o prirodnom razvoju delatnosti na zaštiti prirode, u kojima se klasični kriterijumi, prema kojima se vrednuju delovi prirode (po pravilu radi se o doživljaju upečatljivosti i retkosti) prilagođavaju i dopunjuju na osnovu novih spoznaja o procesima u biosferi. Najočiglednije manifestacije ovog razvoja su da se danas štite neka staništa i vrste čija se važnost do nedavno nije uočavala (na pr. močvarna područja), te da se pokušavaju pronaći rešenja koja omogućavaju saživot naše civilizacije sa drugim vrstama na istom prostoru, bez ugrožavanja njihovog postojanja (na pr. sistemsko sagledavanje i uvažavanje koncepta kao što su mreže zaštićenih područja “koridori” među staništima, “ključne vrste” i sl).

Osnovni okvir unutar kojeg se problematika zaštite biološke raznolikosti trenutno sagledava na globalnom nivou i na nivou zemalja jeste *Konvencija o biološkoj raznolikosti* iz 1992. godine, čiji su osnovni ciljevi:

- 1) očuvanje i unapređenje postojeće biološke raznolikosti;
- 2) razumno korišćenje prirodnih vrednosti na principima održivosti;
- 3) pravedna i ravnomerna raspodela dobiti koje proizlaze iz korišćenja genetskih izvora;

Hrvatska je punopravni član Konvencije od 1997. godine, te od tada manje-više aktivno i intenzivno nastoji da ispunjava preuzete obaveze. Ključni događaj u tom smislu svakako je izrada i usvajanje *Strategije i akcijskog plana zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske – NSAP (NN 81/99)*, kojim se sveukupna raznolikost prirode i životne sredine RH prepoznaje kao njena temeljna vrednost i glavni resurs za njen dalji razvoj.

Strategija se, jasno zalaže za novi pristup zaštiti prirode, gde se priroda određuje kao „cjelokupna biološka i krajobrazna raznolikost čija se zaštita provodi na 100% teritorija RH – kako u područjima očuvane i „divlje” prirode, tako i u zagađenim i gospodarski korištenim prostorima”. Time, dakle zaštita prirode „nužno postaje integralna djelatnost koja se i dalje temelji na zaštiti vrsta i njihovih staništa, te zaštićenim područjima, ali

također nastoji u suradnji sa svim korisnicima prirodnih dobara osigurati njihovo razumno i održivo korištenje”.

Ovaj dokument sadrži inicijalni pregled bioraznolikosti RH, preliminarnu procenu ugroženosti, te strategiju i skice akcijskih planova za njenu zaštitu, i kao takav predstavlja prvi nacionalni izveštaj o sprovođenju Konvencije.

Zaključci i mere dati i propisani ovim dokumentom preuzeti su i u *Strategiji i nacionalnom planu delovanja za okoliš* (NN 46/02), pa time predstavljaju i obavezujući okvir za *Program zaštite okoliša Istarske županije*.

Od trenutnih aktivnosti vezanih uz zaštitu bioraznolikosti u RH, među najznačajnije svakako spadaju:

- 1) inicijative vezane uz uspostavljanje Nacionalne ekološke mreže (preliminarnom analizom određeni su osnovni elementi mreže: jezgra, prostorno kontinuirani i/ili diskontinuirani koridori, te zaštitne zone),
- 2) aktivnosti oko izrade planova upravljanja područjima ekološke mreže,
- 3) primena novog Zakona o zaštiti prirode (NN70/05) koji štiti raznolikosti na celom području RH, a ne odnosi se samo na posebno zaštićena područja,
- 4) početak rada Državnog zavoda za zaštitu prirode, što već predstavlja značajno unapređenje trenutne situacije.

Promenila su se i shvatanja i pristup zaštiti životne sredine. Dok se klasična zaštita mahom odnosila na zaštitu izrazito slikovitih (nedirnutih) delova prirodnih krajolika/pejzaža, danas se naglasak barem podjednako stavlja i na kulturni krajolik/pejzaž, odnosno prostornu i prirodnu manifestaciju međuodnosa sredine i ljudskih delatnosti.

Više je razloga za pomak fokusa na kulturni krajolik. Prvi je verovatno prepoznavanje vrednosti kulturnog krajolika kao svetske kulturne baštine, tj. svojevrsne prostorne „memorije” određenog načina života i važnog dela društvenog identiteta i kvaliteta života neke zajednice. Svakako je tome doprinela i činjenica da je krajolik, kao koncept koji uključuje prirodu, ljudsku delatnost i njihov međuodnos, sasvim u duhu paradigme održivog razvoja. Osnovni cilj održivog razvoja je da se osmisle i usvoje načini života koji opstaju u trajnom skladu sa svojom prirodnom osnovom.

Hrvatska je potpisnica *Konvencije o evropskim krajobrazima* (Firenza, 2000.), a odraz porasta svesti o važnosti i vrednosti raznolikosti životne sredine je i inicijativa izrade *krajobrazne osnove RH*. Prvi korak u ostvarivanju ovog cilja bila je studija *Krajolik – sadržajna i metoda podloga krajobrazne osnove Hrvatske* iz 1999. godine (MZOPUG, Zavod za prostorno planiranje, Zagreb 1999).

Jednom izrađena, ovakva studija predstavljaće stručnu podlogu za sistemsko prepoznavanje i uvažavanje životne sredine/krajolika u praksi prostornog planiranja i uređenja, koja je verovatno i najznačajniji instrument njene zaštite.

Trenutno, sistem zaštite životne sredine i njene raznolikosti tek treba da se uspostavi, odnosno nužna su unapređenja u svim njegovim aspektima, od kategorizacije, valorizacije, preko institucija, zakonske regulative i finansiranja, do informisanosti, edukovanosti i podizanja nivoa svesti javnosti o vrednosti životne sredine i važnosti njene očuvanosti. Pritom županija može, što bi bilo poželjno, uvažavati navedene potrebe unapređenja, te započeti taj proces i pre nego što se na državnom nivou „dovrše” zakonski i institucionalni okviri. To se prvenstveno odnosi na identifikaciju, valorizaciju, kategorizaciju, inventarizaciju i zaštitu posebno vrednih prirodnih prostora-kraiolika i podizanje nivoa svesti i informisanosti o važnosti očuvanja prirodne raznolikosti.

2.1.2. Stanje životne sredine, pritisaka i pokretača

Za područje IŽ, kao i za područje cele RH važi konstatacija da je postojeća očuvanost prirode i životne sredine više posledica relativno kasne pojave razvojnih pritisaka, a manje uspešnog sistema zaštite.

Kao posledica neadekvatnog sistema zaštite, došlo je do nestajanja staništa na područjima koja su u proteklom decenijama bila izložena znatnim antropogenim pritiscima. Na području IŽ, to je, u prvom redu, obalni pojas. Verovatno najbolji primer degradacije staništa na tom prostoru je ispod, a ne iznad mora – nestajanje livada „morske trave” Posedonie Oceanice.

Kako se radi o vrsti koja je otpornija na zagađenja, organsko opterećenje morske vode, zamuljivanje dna i manju prozirnost/količinu svetlosti u morskoj vodi, ova promena predstavlja vrlo jasan (bio)indikator pogoršanja stanja mora. Šteta je značajna, jer su livade Posedonie Oceanice poznate po svojoj dragocenoj bioraznolikosti (stanište koje naseljavaju mnoge vrste, među njima i mnoge komercijalno iskoristive), često poređenoj sa šumama u značajnim ekosistemima. Nažalost, uprkos sve prisutnijoj svesti o njihovom značaju u ekosistemu mora i podmorja, područja Posedonie Oceanice još uvek nemaju najadekvatniju zakonsku i stvarnu zaštitu.

Najpoznatiji „kopneni” primer je Motovunska šuma, koja je prema procenama datim u BSAP-u, istovremeno i jedna od najvrednijih i najugroženijih šuma u RH!

Degradirana su i brojna vredna slatkovodna staništa, uključujući tradicionalne istarske „lokve”, izrazito značajna za očuvanje ornitofaune.

Pritisaka i negativnih uticaja nije pošteđeno ni izrazito bogato kraško podzemlje sa brojnim speleološkim objektima, pećinama i jamama. Od oko 115.000 speleoloških objekata registrovanih u svetu, preko 8.500 ih je u RH, od čega čak oko 2.000 u Istri, a tek je nekolicina njih posebno zaštićena. Atraktivni objekti sa bogatim podzemnim životom (šišmiši, kukci, puževi, školjke, račići, gljive, čovekova ribica...), sa jedne strane su najvećim delom neistraženi, a sa druge trpe od posledica zagađenja (u njih se baca komunalni otpad, prazne tankovi septičkih jama, olupine automobila i dr).

U kategoriji narušavanja krajolika i prirodnih predela životne sredine, najupečatljiviji primeri na području IŽ uključuju: izgradnju industrijske infrastrukture na atraktivnim područjima (na pr. unutar užeg obalnog pojasa – Plomin, Raša, Umag, Pula...); u pojedinim delovima neplansku i loše planiranu gradnju u prirodno osetljivim područjima; brojna nesanirana eksploatacijska polja mineralnih sirovina (kamenolomi, boksitne jame). Problemi su i nedozvoljeni zahvati (probijanje staza/puteva, seča,...) i delatnosti („off-road” trke, branje,...) u zaštićenim područjima, kao i ilegalna trgovina zaštićenim vrstama.

I pored nedovoljno razvijenog sistema zaštite prirodne baštine, ambicija je da se relativno povoljno stanje održi i u uslovima željenog i očekivanog razvoja, koji neminovno donosi nove izazove/pritiske. Unapređivanje postojećeg sistema zaštite i upravljanja prirodnim vrednostima/raznolikostima i životnom sredinom je samim tim značajnije, jer se budući razvoj velikim delom zasniva na korišćenju prirodnih resursa i životne sredine (turizam, ekološka poljoprivreda, i sl.).

2.1.3. Zaštićena područja prirode

Trenutno je na području IŽ, prema Zakonu o zaštiti prirode, zaštićeno 40 područja (Slika 8) na ukupno oko 7,1% površine županije (DZZP, 2006).

Prema podacima iz *Pregleda stanja biološke i krajobrazne raznolikosti RH* sa strategijom i akcijskim planovima zaštite, na nivou RH je zaštićeno 9,9%. Očigledno je udeo zaštićene površine na području IŽ niži od niskog RH proseka, a neuporedivo niži od skoro 20% koliko iznosi udeo Natura 2000 područja u ukupnoj površini EU25.

Poređenje nije posve opravdano, s obzirom da kriterijumi za izbor Natura 2000 područja unutar neke zemlje članice EU nisu u celosti isti kao i kriterijumi koji se uvažavaju pri određivanju nacionalno vrednih zaštićenih područja. Konkretnije, područja od nacionalne važnosti nisu nužno i od međunarodne (EU) važnosti. Primer je stanište izrazito retko unutar RH teritorije, koje je vrlo rašireno u EU kao celini.

I obrnuto, područja od međunarodne (EU) važnosti nisu nužno i od nacionalne važnosti. Stanište koje je u RH izrazito zastupljeno može da predstavlja retkost u širem EU kontekstu. Međutim, poređenje je dovoljno relevantno da ukaže na nesrazmeru između trenutno prihvatljivog standarda zaštite biološke i pejzažne raznolikosti u RH i EU kao celini, mereno jednostavnim ali relevantnim indikatorom kakav je procenat teritorije koji je pod nekim oblikom zaštite.

Utvrđena razlika postaje još značajnija obzirom da je IŽ izrazito bogata biološkom i pejzažnom raznolikošću. Na području IŽ treba još puno toga učiniti na polju zaštite prirode, ukoliko se žele postići postavljeni strateški ciljevi sažeti unutar turističkog slogana „Istra – Zeleno utočište Mediterana”.

Tabela 7. sumira osnovne podatke o zaštićenim područjima, grupisanim prema kategorijama.

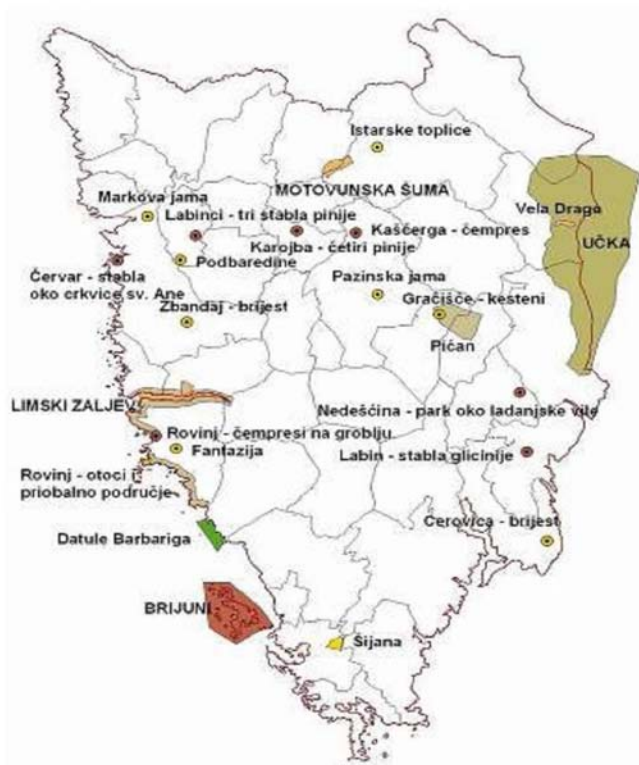
Tabela 7. Popis područja unutar IŽ zaštićenih prema Zakonu o zaštiti prirode

Naziv	Grad / Opština	Površina (ha)	Proglašenje
Nacionalni park			
1.Brijuni	Pula	3.385 (more i kopno)	1983.
Park prirode			
2.Učka	Kršan, Lanišće, Lupoglav	7.835 u IŽ (ukupno 16000)	1999.
Poseban rezervat šumske i druge vegetacije			
3.Motovunska šuma	Oprtalj, Buzet	281	1964.
4.Kontija	Sv. Lovreč	52	1964.
Poseban rezervat u moru			
5.More i podmorje Limskog zaliva	Rovinj, Vrsar, Sv.Lovreč	600	1980.
Poseban rezervat ornitološki			
6.močvara Palud	Rovinj	218	2001.
Poseban rezervat paleontološki			
7.Datule- Barbariga	Bale	422	1994.
Park – šuma			
8.Zlatni rt- Punta Corrente	Rovinj	67	1948.
9.Šijana kod Pule	Pula	153	1964.
10.Škaraba	Rovinj	15	1995.
11.Busoler	Pula	23	1996.
12.Poluotok Kašteja	Medulin	35	1996.
13.Brdo Soline kod Vinkurana	Medulin	32	1996.
Značajni Krajobraz			
14.okolina istarskih toplica kod Buzeta	Oprtalj	95	1961.
15.Limski zaliv	Rovinj, Vrsar, Kanfanar, Sv.Lovreč	1.040	1964.
16.Rovinski otoci i priobalno područje	Rovinj	1.200	1968.
17.Područje Pićan	Pićan i Gračišće	571	1972.
18.Područje između Labina-Rapca i uvale Prklog	Labin	1.286	1972.
19.Gornji Kamenjak	Medulin	380	1996.
20.Donj Kamenjak i medulinski arhipelag	Medulin	375	1996.
21.Područje Učke van parka prirode	Kršan, Lanišće, Lupoglav	1.864	1998.

Naziv	Grad / Opština	Površina (ha)	Proglašenje
Spomenik prirode botanički			
22.Bašarinka-javor maklen	-	-	1991.
23.Brijest u Cerovici kod Labina	Labin	-	1962.
24.Dva stara pitoma kestena u Gračišću kod Pazina	Gračišće	-	1965.
25.Stablo brijesta kraj sela Žbandaj	-	-	1973.
26.Tri stabla bora pinjola	-	-	1970.
Spomenik prirode Zoološki			
27.Pincinova jama	Poreč	2	1986.
Spomenik prirode geološki			
32.Kamenolom Fantazija	Rovinj	4	1987.
Spomenik parkovne arhitekture			
33.Drvored čempresa na groblju u Rovinju	Rovinj	2	1969.
34.Park u Nedeščini	Sv. Nedelja	2	1974.
35.Četiri pinije u Karojbi	Karojbi	-	1966.
36.Stablo čempresa u Kašćergi	Pazin	-	1972.
37.Dva stabla glicinije u Labinu	Labin	-	1972.
38.Skupina stabala oko crkvice Sv Ane kraj Červara	Poreč	-	1973.
39.Skupina drveća na groblju u Poreču	Poreč	-	1991.
40.Skupina drveća na groblju u Vrsaru	Vrsar	-	1991.
Ukupno zaštićeno - 19.939 ha ili 7,1% površine županije			

Izvor: DZZP, 2006.

Slika 8. Zaštićeni delovi prirode na području IŽ

Izvor: Baza podataka MZOPUG, 2006.

Pored područja zaštićenih prema Zakonu o zaštiti prirode, značajna površina IŽ predložena je za zaštitu PPIŽ-om (ili već i PP-ima bivših opština, a svakako i novim PPUO/G-ima). PPIŽ ostavlja mogućnost da se daju i dodatni predlozi (bilo novih područja, bilo promene kategorije zaštite), ukoliko nova istraživanja pokažu njihovu opravdanost, kako na nivou županije, tako i prilikom donošenja PPUO/G.

Uzimajući sve to u obzir, ukupna zaštićena površina i površina predviđena za zaštitu iznosi 56.070ha, odnosno gotovo 20% područja IŽ, ili skoro tri puta više nego što je trenutno zaštićeno prema Zakonu o zaštiti prirode.

Uočljiv nedostatak popisa zaštićenih područja u IŽ je izostanak zaštite karakterističnih vodenih/močvarnih staništa – istarskih lokvi, koje svojim značajem za zaštitu i biloške i pejzažne raznolikosti zaslužuju visok nivo prioriteta u zaštiti i očuvanju. Međunarodnim projektom, koji su sprovele NVU Zelena Istra iz Pule i Hyla iz Zagreba, registrovano je oko 200 lokvi, a procena je da ih na celom području IŽ ima oko 1000.

Na području IŽ je aktivnostima DZZP-a definisan i predlog nacionalne „ekološke mreže”, koja se sastoji od:

- 1) jezgra – delovi koji se u najvećoj meri žele sačuvati od antropogenih uticaja;
- 2) koridora – područja koja povezuju inače izdvojena/izolovana jezgra u „mrežu” (mogu biti kontinuirana ili niz „otoka” – tzv. „stepping stones”), čime značajno povećavaju efekat zaštite, jer omogućuju migracije inače izolovanih populacija;

- 3) zaštitne zone, koje predstavljaju svojevrsni „zaštitni sloj” između nedirnete prirode u „jezgrima” i antropogenih uticaja u područjima izvan njih.

2.1.4. Zaštićene biljne i životinjske vrste

Osim zaštite područja, zaštita vrsta je drugi osnovni primenjivani instrument zaštite prirodnih vrednosti.

Na području IŽ utvrđeno je 9 biljnih vrsta od njih 44, koliko ih je Zakonom o zaštiti prirode zaštićeno u RH, od čega je 5 ocenjeno kao ugrožene vrste, 3 je ocenjeno kao retka vrsta, a jedna kao osetljiva vrsta. Većina ih se javlja na prostoru Učke, što je i bio važan razlog za proglašavanje tog područja parkom prirode.

Zaštićeno je 236 životinjskih vrsta na području IŽ, uključujući: 4 vrste leptira, 12 vrsti vodozemaca, 14 vrsti gmizavaca, 167 vrsti ptica, 39 vrsti sisavaca. Među njima je posebno vredan Močvarni okaš, jedan od sedam svetskih najugroženijih vrsta leptira, koji je na području RH pronađen samo u vlažnim nizijskim staništima na flišnoj podlozi severne Istre (BSAP).

Deo važne prirodne baštine IŽ čine i njene odomaćene / zavičajne vrste, u prvom redu:

- 1) istarsko govedo (boškarin); 2) istarska ovca; 3) kvarnersko-istarski magarac; i
- 4) istarski kratkodlaki i dugodlaki goniči (BSAP).

2.2. Turizam i životna sredina

2.2.1. Uticaj turizma na životnu sredinu i „koncept nosivog kapaciteta”

Turizam je sektor privrede koji sa prirodom i životnom sredinom ima naglašeno dvosmeran odnos. Naime, sa jedne strane, zdrava i atraktivna sredina spada među osnovne resurse za većinu tipova turizma, pa je njeno očuvanje jedan od osnovnih preduslova njihovog dugoročnog razvoja i opstanka. Nažalost, ni postojanje ove povratne sprege, ne sprečava turistički razvoj usmeren ka ostvarivanju maksimalne kratkoročne dobiti, bez obzira na dugoročnu neodrživost. Zbog toga je važno da se u upravljanju resursima uključi lokalno stanovništvo koje je vezano za resurse egzistencijalnim, dugoročnim interesima.

Mudro razvijan turizam može postati privredna delatnost koja omogućava održivo korišćenje prirodnih resursa. Važno je imati na umu da „totalna zaštita” prirode nije moguća, niti je „prirodna”. Ideal održivog razvoja nije konzervacionizam, već razumevanje, skladno uklapanje i održivo korišćenje postojećih resursa. Razvoj turizma se zasniva na očuvanoj prirodi i životnoj sredini, te je strateški interes ovog privrednog sektora da podrži i stimuliše aktivnosti na očuvanju i unapređenju tih vrednosti i dobara. S druge strane, neosporno je da turizam može i značajno negativno da utiče na prirodu. Čak i oblici turizma sa prefiksom „eko”, čija je glavna ponuda neki oblik omogućavanja

kontakta s nedinutom i očuvanom sredinom, neminovno, samim svojim postojanjem u nekom prostoru mogu da remete, odnosno menjaju ekosistem.

Osnovni uticaj stvoren je privlačenjem i koncentracijom turista na nekom prostoru, što kao posledicu ima sve uobičajene pritiske kojima koncentracije ljudi i aktivnosti opterećuju sredinu (pritisak od otpada, otpadnih voda, saobraćaja i sl). Izgradnja infrastrukture potrebne za turističku delatnost nepovratno vrši prenamenu prostora i prirode, veliki broj gostiju utiče na lokalni način života, socio-kulturni identitet, strukturu privredne osnove (najčešće napuštanjem tradicionalnih delatnosti), itd.

Koncept koji se koristi za pronalaženje optimalnog načina korišćenja postojećih resursa za delatnost turizma je poznat pod nazivom „koncept nosivog kapaciteta”. Može se definisati kao „maksimalni broj turističkih korisnika koji istodobno posjećuju turističko mesto bez neprihvatljivih poremećaja fizičkog, ekonomskog i socio-kulturnog okoliša, kao i bez neprihvatljivog smanjenja kvalitete zadovoljstva posjetitelja”, (PZOIŽ, 2006 : 213).

Treba voditi računa o različitim dimenzijama nosivog kapaciteta, jer će se u različitim slučajevima kao ograničenje pojaviti različiti faktori. U nekom slučaju najkritičnija su fizičko-ekološka ograničenja kada ekosistem ne može da podnese veći pritisak bez pojave njegove degradacije. Kod postojeće infrastrukture, zavisno od tehnologije koja se koristi, isti broj posetitelja imaće različitu vrstu i intenzitet pritiska na životnu sredinu.

U drugom je slučaju osnovno ograničenje sposobnost lokalne zajednice za prihvatanje spoljašnjih uticaja bez pojave niza nepovoljnih posledica, od poremećaja društvenih odnosa, do destruktivnog delovanja na lokalnu kulturu, identitet i sl. U vezi sa ovim je i pitanje distribucije troškova i koristi od turističke delatnosti.

Značajni su i ekonomski i politički činioci. Kada se govori o ekonomskim činiocima misli se prvenstveno o razvojnim ograničenjima, nametnutim kriterijumima, kao što su profitabilnost, raspoloživost kapitala i sl. U drugom slučaju, ograničenja su određena događanjima u području politike i procesa donošenja odluka (na pr. strateška odluka o sufinansiranju gradnje infrastrukture i sl).

U osnovi postoje dva važna kriterijuma kojima se može oceniti ekološki učinak sektora turizma na nekom području, odnosno dva osnovna pravca delovanja kojima se negativni uticaj sektora turizma na prirodu i životnu sredinu može minimizirati.

Prvi je adekvatno zoniranje prostora na osnovu vrednosti i resursa koji se štite (prirodna i kulturna baština, vode, vredno zemljište, šume...) i utvrđivanje kapaciteta prostora za sve ustanovljene zone. Tako sprovedeno zoniranje prostora omogućava, raspodelu pritisaka turizma na dobra i životnu sredinu, usklađenu sa kapacitetom prostora.

Drugi je primena tehnoloških/organizacijskih mera kojima se minimiziraju negativne posledice pritiska turističkih sadržaja i aktivnosti - u potpunosti razvijena komunalna infrastruktura, efikasno i štedljivo korišćenje energije, vode i drugih resursa.

Masovni sezonski turizam koji još uvek provladava u turističkoj ponudi IŽ, predstavlja značajan problem u dimenzioniranju komunalne infrastrukture, jer se u relativno kratkom razdoblju turističke sezone naglo poveća broj korisnika (u nekim mesecima i preko 100%).

2.2.2. Orijentacija ka održivom razvoju turizma u Istarskoj županiji

2.2.2.1. Planovi i aktivnosti

Posmatrano sa aspekta zaštite prirodnih vrednosti i životne sredine, stanje je moguće značajno unaprediti po oba spomenuta kriterijuma.

Prvo, dosadašnji razvoj koji je u velikoj meri bio stihijski ili sa razvojnom vizijom određenom dominantnom paradigmom masovnog turizma, rezultirao je prostornim rasporedom turističke ponude i kapaciteta koji je izrazito koncentrisan na delu obalnog područja, gde nudi „more, sunce, plažu”, a gotovo u potpunosti ostavlja neiskorišćen veliki deo turističkog potencijala u kopnenom zaleđu IŽ.

Drugo, problem je nepostojanje ili loše funkcionisanje komunalne infrastrukture, u prvom redu sistema za prečišćavanje otpadnih voda. Nije insitucionalizovano unapređenje „okolišne” prihvatljivosti/učinkovitosti poslovanja sprovođenjem jednokratnih inicijativa, ili uvođenjem sistema upravljanja prirodnim resursima i sredinom EMAS i ISO 14000).

Za razliku od stanja, vidljive su promene trendova. Važnost očuvane prirode i životne sredine se sve više prepoznaje i naglašava. Najbolji indikator ovog trenda je da se u svim sektorskim razvojnim planovima, u prvom redu Master plan razvoja turizma IŽ, bez izuzetka naglašava važnost očuvanja prirodnih resursa kao osnovne komparativne prednosti i ključnog elementa “brenda” IŽ kao turističke destinacije.

Na primer, u analizi razvojnih scenarija, osim predviđenih privrednih dobitaka-profita, Master plan predviđa i unapređenje sektora prema prirodnom (za 30%) i prema socio-kulturnom (za 40%) kriterijumu, a sve sa ciljem ostvarivanja vizije stvaranja “turističkog brenda” Istre kao “Zelenog utočišta Mediterana”.

Osnovni županijski instrument uređenja prostora – PPIŽ u punoj meri vodi računa o prirodi i životnoj sredini, odnosno operacionalizuje koncept nosivog kapaciteta na način da određuje okvire i smernice razvoja sektora u prostoru, uključujući:

- okvirni prostorni raspored ukupnih predviđenih turističkih kapaciteta;
- područja razvoja ruralnog turizma;
- lokacije i kapacitete luka nautičkog turizma;
- norme za gustinu korišćenja prostora i za izgrađenost unutar turističkih razvojnih područja / turističkih punktova i dr;
- niz obaveza i preporuka za detaljnije planiranje, uključujući uvažavanje krajolika i ukupnog ambijenta; i dr.

Tačnije, „kriterijumi za raspored, vrstu, kapacitet i veličinu, kao i ostale pokazatelje ugostiteljsko-turističkih područja, moraju se sprovoditi u skladu sa kvalitativnim značajem prostora, a posebno:

- ponudu na turističkom tržištu je nužno prilagoditi globalnoj strategiji razvoja županije, posebno vodeći računa o demografskim ograničenjima;
- izgradnju novih kapaciteta u turizmu usmeriti u većem delu na izgradnju kvalitetnih dopuna postojeće turističke ponude;
- prilikom investiranja u postojeće ili nove objekte stimulisati izgradnju objekata viših ili visokih kategorija;
- dati prednost poboljšanju unutrašnje i spoljašnje infrastrukture i zaštiti sredine;
- gradnju novih građevina ostvariti na prirodno manje vrednim područjima i uklopiti ih u oblike gradnje lokalnog ambijenta, a izgradnju u dosad neizgrađenim delovima obalnog područja (posebno istočna obala) usmeravati u dubinu prostora;
- osigurati prethodnu sanaciju bespravnih oblika izgradnje i korišćenja u obalnom području kroz prenamenu prostora u prostor za stanovanje (građevine sa stečenim pravima) ili uklanjanjem bespravno izgrađenih građevina sa povratkom u pređašnje stanje; osigurati prostore za nove i atraktivne sadržaje, kao na pr. golf igrališta, reprezentativni turističko-rekreativni sadržaji za visoki turizam (ronjenje, jedrenje, rafting, jahanje) i sl.

Planirana strategija razvoja turizma i ugostiteljskih delatnosti Županije je ostvarivanje višeg kvaliteta usluga sa znatno bogatijom ponudom raznih kulturnih, rekreativnih, izletničkih i drugih sadržaja”, (PPIŽ, članak 47).

Drugo, postoji čitav niz inicijativa, aktivnosti koji pokazuju da se dobro promišljeni ciljevi i principi deklarirani u planovima zaista postupno i ostvaruju.

Ovo uključuje:

- razvoj agroturizma u unutrašnjosti;
- projekat biciklističkih staza i njemu slične inicijative razvoja „lagane” turističke infrastrukture kojima se „mobilizuje” širi prostor i tako rasterećuje obalno područje;
- uvođenje plavih zastava za plaže i marine (43 u 2003. godini, 53 u 2007);
- već tradicionalnu akciju (14.godina) u organizaciji TZIŽ, pod nazivom „Neka moja Istra blista” (Slika 9);
- aktivna uključenost vodećih sektorskih privrednih subjekata u rad interesnih udruga za podsticanje održivog razvoja (HRPSOR); i dr.

Slika 9. Baner godišnje ekološke akcije „Neka moja Istra blista”

Izvor: TZIŽ, www.istra.hr

Relativno novi trend razvoja turističke ponude u unutrašnjem delu IŽ, u obliku ruralnog turizma (agroturizma, vinske „ceste”, „ceste” maslinovih ulja) i/ili razvojem specifične kulturne ponude, povoljan je prema svim aspektima održivosti. Dopunjuje turističku ponudu regije, čineći je širom, posebnijom, prepoznatljivijom, time i prihodovnijom i tržišno konkurentnijom.

Ispoljen trend predstavlja optimalnije korišćenje prostora i ravnomernije raspoređen pritisak na sredinu. Sociokulturni i privredni razvoj u unutrašnjosti Istre doprinosi zaustavljanju, potencijalno i menjanju negativnih demografskih trendova. „Razbila se blokada” kojom se turizam svodio na prodaju mora i sunca, i pokrenut je kreativni proces aktivnog istraživanja i iskorišćavanja svih turističkih potencijala.

Prema odgovorima nekih intervjuisanih predstavnika JLS, sa razvojem turizma pokrenuta je konkretna aktivnost na sprečavanju degradacije prirode i životne sredine i unapređenju zatečenog stanja, jer je „sramota imati turiste u zagađenoj sredini”.

Prostorni razmeštaj aktivnosti u budućnosti, okvirno zadat PPIŽ-om, u potpunosti zavisi od efektivnog sprovođenja i razrade datih smernica u planovima nižeg reda PPUO/G, te potom od doslednosti u njihovom sprovođenju. Razvojni pritisak je veliki, instrumenti nadzora i prisile u sprovođenju planova relativno slabi i nerazvijeni. Posledica je da u stvarnosti i dalje postoje primeri ponašanja koji nisu u skladu sa usvojenim plansko-razvojnim načelima i ciljevima.

Nivo uvažavanja/poštovanja planova u velikoj meri zavisi od postignute participativnosti (uključivanja zainteresovanih strana) i nivoa dogovora u procesu njihovog kreiranja i usvajanja. Potrebno je podjednako raditi na efikasnosti kontrole - nadzora i prisile u sistemu (efiksna inspekcija i pravosuđe) kao i na stimulativnim merama i instrumentima za ponašanje u skladu sa donetim planovima razvoja područja.

U vezi sa mogućnošću poboljšanja ekološke prihvatljivosti i efikasnosti turističkih „pogona”, najšira i najsistematičnija mera bila bi institucionalizovanje brige o prirodi, njenim vrednostima i životnoj sredini u sektoru. U slučaju većih preduzeća to je moguće uvođenjem sistema upravljanja kvalitetom životne sredine EMS i ISO 14000. U slučaju manjih i srednjih preduzeća potrebna je odgovarajuća informativna, edukativna i konsultativna podrška (promocija programa tipa PREMA – Profitable Environmental Management, prilagođenog hotelijerstvu i ugostiteljstvu).

Značajni neiskorišćeni potencijal leži i u mogućnosti korišćenja sunčanih kolektora za potrebe grejanja vode. Trenutak je posebno povoljan, s obzirom da je značajan broj turističkih objekata upravo u fazi obnavljanja i osavremenjavanja.

2.2.2.2. Programi kvaliteta

Master plan razvoja turizma Istre za period 2004-2012.godine predviđa uspostavljanje posebnog programa konkurentnosti koji se, između ostalog, bazira i na uvođenju oznaka kvaliteta, kako same turističke ponude, tako i posebnih shema ekoloških oznaka kvaliteta.

Sistem ekoloških oznaka

Prema Master planu razvoja turizma Istre potrebno je organizovati i uspostaviti jasnu i specifičnu shemu za dobrovoljnu ekološku oznaku koja se neće odnositi samo na pojedine delatnosti, već i na čitave gradove i opštine ili turističke destinacije.

Cilj takve oznake je davanje potrebnog „alata” Istarskom turizmu u cilju razlikovanja te regije od ostalih mediteranskih destinacija u pogledu vrednosti vezanih za zaštitu životne sredine, sigurnosti, čistoće i očuvanosti prirode.

Preporučuju se sledeće akcije za sprovođenje ove ekološke oznake (Izvor: Master plan turizma Istre, 2003 : 128):

- Identifikovati legalne obaveze i zahteve;
- Uspostaviti „zeleni odbor” za postavljanje ciljeva i strategija zaštite sredine;
- Stvaranje sistema za zbrinjavanje otpada koji će harmonizovati postojeće sisteme u Istri;
- Osiguravanje novih projekata (smeštaj, hrana i piće, wellness, golf, zabava, itd.) koji se koriste ekološki svesnim postupcima, ekološkim sistemom zbrinjavanja otpada, recikliranjem organskog i neorganskog otpada, reciklažom vode, proizvodnjom čiste energije, itd.;
- Odlučiti o izboru najboljeg sistema za zbrinjavanje otpada, reciklaže vode i reciklažnih postrojenja koji će se uspostaviti u Istri kako bi se harmonizovali sa postojećim sistemima naročito sa sistemom prečišćavanja otpadnih voda;
- Stvoriti reciklažna postrojenja za razne materijale (organske i neorganske) kako bi se dobilo čistije prirodno okruženje;
- Identifikovati odgovornosti vezane za zaštitu životne sredine i zadužiti osobe za zaštitu prirode;
- Promovisati obrazovanje za zaštitu sredine za zaposlene u turizmu;
- Stvoriti odjel za operativnu kontrolu koji će nadgledati poštovanje strategija;

- Periodično sprovoditi reviziju o korišćenju najbolje prakse, pod okriljem „zelenog odbora”.

Prednosti eko-oznaka ogledaju se prvenstveno u doprinosu poboljšanja kvaliteta životne sredine u turističkim destinacijama. Utiču na povećanje ušteda efikasnijim upravljanjem energijom, vodom i otpadom. Doprinosi da se preduhitre tržišni pritisci i da se poboljša imidž destinacije. Smanjuju rizik osiguranja i finansiranja, privlače ljudski kadar i izazivaju lojalnost, bolju i lakšu edukaciju.

Brojni su primeri „ekološke” ili „zelene” oznake u turističkoj delatnosti sa različitim standardima, obuhvatom i dometom, kao što su: „Plava zastava” za plaže i marine, „Bandiera Arancione/Narandžasta zastava”, EMAS, ISO 14000 standardi i dr.

„Plava zastava” / „Blue Flag”

Kampanju Plave zastave za plaže i marine vodi nevladina, neprofitna organizacija, Fondacija za ekološko obrazovanje (Foundation for Environmental Education - FEE). Ova kampanja započela je u Francuskoj 1985. godine, u Evropi se sprovodi od 1987. godine, dok u područjima izvan Evrope od 2001. kada se pridružila i Južna Afrika. Danas u kampanji učestvuju zemlje širom sveta. Ona promovise održivi razvoj u obalnim područjima, kroz visoke standarde kvaliteta vode, sigurnosne standarde, standarde vezane uz upravljanje životnom sredinom, edukaciju i obrazovanje za potrebe održivog razvoja. Nastoji se ostvariti saradnja sektora turizma i zaštite životne sredine na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.

Tokom godina sprovođenja, program Plava zastava postao je dobro poznata i priznata eko-markica, kako među turistima, tako i među zaposlenima u turističkim delatnostima. Plava zastava simbolizuje očuvanu, sigurnu i prijatnu sredinu namenjenu odmoru, zabavi i rekreaciji, dobro razrađen sistem upravljanja obalnim područjem i održivi razvoj.

Nositi Plavu zastavu za plažu i marinu predstavlja i vrhunsku turističku promociju. Nagrada se dodeljuje jednom godišnje plažama i marinama koje zadovoljavaju brojna merila. Važi godinu dana i svake se godine mora ponovo konkurisati, čak i tokom godine u kojoj je dodeljena, Plava zastava se može ukloniti sa plaža na kojima su se uslovi pogoršali do te mere da više ne zadovoljavaju merila na osnovu kojih je zastava dodeljena. Nagrade dodeljuju nezavisni odbori na čije odluke ne mogu uticati oni koji bi od toga mogli imati koristi.

Akcija se sprovodi istovremeno na tri nivoa: lokalnom, nacionalnom i međunarodnom. Lokalne vlasti imaju brojne odgovornosti prema svojim plažama, a najvažnije su:

- osiguranje kvaliteta vode za kupanje prema utvrđenim normama;

- organizovanje sakupljanja otpada i prihvatljivih oblika odlaganja otpada;
- sigurnost posetitelja plaže;
- upravljanje plažama na način prihvatljiv za sredinu;
- održavanje estetski prigodnog izgleda plaže;
- obaveštavanje posetitelja o potrebi zaštite sredine, o merama opreza i dostupnim uslugama;
- uklanjanje potreba zaštite u lokalno planiranje;
- razvoj delatnosti edukacije, informisanosti i obrazovanja o životnoj sredini;
- koordinacija prijave za dodelu Plave zastave;
- postavljanje Plave zastave na nagrađenim plažama i prikaz odgovarajućih merila.

Nacionalna organizacija je merodavna za:

- promovisanje nacionalne akcije;
- savetovanje i obučavanje kandidata o tome kako najefikasnije udovoljiti merilima Plave zastave;
- proveru verodostojnosti informacija koje su naveli kandidati;
- osiguranje usklađenosti nacionalne akcije i međunarodnih smernica;
- brigu o tome da nagrađeni ispunjavaju obveze koje iz nagrade proizlaze;
- rad nacionalnog ocenjivačkog suda koji ocenjuje kandidate i imenuje one za koje veruje da zadovoljavaju potrebna merila.

Međunarodna organizacija sa sedištem u Danskoj organizuje sastanke nacionalnih rukovodioca, kako bi oni raspravili oko zajedničkih problema i budućih potreba, uspostavlja međunarodne saveze, osigurava razmene informacija i znanja među zemljama, izrađuje zajedničke evropske obaveštajne i promotivne materijale te rukovodi Evropskim ocenjivačkim sudom FEEE.

Odlukom Generalne skupštine, na predlog izvršnog odbora FEEE-e u junu 1997.godine, Pokret prijatelja prirode "Lijepa naša" imenovan je nacionalnim koordinatorom i rukovodiocem programa Plava zastava u Republici Hrvatskoj (Slika 10). Plava zastava vrlo uspešno nadopunjuje ukupna nastojanja državnih i lokalnih vlasti kao i sve prisutnijeg nevladinog sektora da se očuva hrvatsko more i obala. U akciju su uključeni: Ministarstvo turizma, Hrvatska turistička zajednica, turističke zajednice županija, opština, gradova, mesta, jedinice lokalne samouprave, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, Državna uprava za vode, Hrvatske vode, Ministarstvo zdravlja, Zavod za javno zdravstvo, obrazovni sistemi, stručne i naučne institucije.

DEFINICIJA PLAŽE S PLAVOM ZASTAVOM

Plaža se može kandidovati za Plavu zastavu ako se radi o službenom, državno (međunarodno) određenom području za kupanje, sa najmanje jednom tačkom za uzorkovanje vode. Ime i granice plaže moraju slediti služben naziv. Plaža mora imati potrebne objekte i standarde kako bi zadovoljila kriterijume Plave zastave. U lokalnoj samoupravi mora biti određena osoba koja će se baviti pitanjima Plave zastave. Plaža mora biti dostupna za nenajavljene inspekcije FEE.

Slika 10. Bilten kampanje Plava zastava u IŽ

Izvor: www.lijepa-nasa.hr

Tabela 8. Pregled plaža i marina IŽ nagrađenih plavom zastavom za 2007.godinu

Plaže – beaches (od 117 nagrađenih plaža u RH, 50 je u Istri)	
Rbr	Mesto i naziv plaže
1.	REZIDENCIJA SKIPER d.o.o. Plaža «Skiper»
2.	ISTRATURIST UMAG d.d. Plaža "Kanegra"
3.	Plaža "Savudrija"
4.	Plaža "Polynesia"
5.	Plaža "Katoro"
6.	Plaža hotela "Aurora"
7.	Plaža "Laguna – Stella maris"
8.	Plaža "Punta"
9.	Plaža "Kanova"
10.	LAGUNA NOVIGRAD d.d. Plaža autokampa "Mareda"
11.	Plaža autokampa "Sirena"
12.	Plaža hotela "Maestral"
13.	PLAVA LAGUNA d.d. POREČ Plaža naturističkog centra "Ulika"
14.	Plaža hotela "Laguna Materada"
15.	Plaža hotelskog naselja Bellevue
16.	Plaža hotela "Galijot"
17.	Plaža hotela "Parentium"
18.	Plaža hotela "Lotosi"
19.	Plaža hotela "Delfin"
20.	Plaža autokampa "Zelena laguna"
21.	Plaža autokampa "Bijela uvala"
22.	GRAD POREČ Plaža "Špadići - Materada"
23.	Plaža "Donji Špadići"
24.	Plaža "Gradsko kupalište" Poreč

Plaže – beaches (od 117 nagrađenih plaža u RH, 50 je u Istri)	
Rbr	Mesto i naziv plaže
25.	RIVIERA POREČ d.d. Plaža "Valeta" AC Lanterna
26.	Plaža "Crnika" Lanterna
27.	Plaža "Galeb" AC Solaris
28.	Plaža "Borik"
29.	Plaža "Oliva"
30.	Plaža "Brulo"
31.	Plaža autokampa Istra, Vrsar-Funtana
32.	Plaža "Vala" Vrsar
33.	INDUSTRIAL PROJECTS d.o.o. Plaža "Bival"
34.	KOMUNALAC FAŽANA Plaža "Dječje igralište"
35.	GRAD LABIN Plaža "Maslinica"
36.	RABAC d.d. RABAC Plaža "Lanterna"
37.	Plaža "St. Andrea"
38.	Plaža "Girandella"
39.	MAISTRA d.d. ROVINJ Plaža autokampa "Valkanela", Vrsar
40.	Plaža turističkog naselja "Belvedere", Vrsar
41.	Plaža autokampa "Porto Sole", Vrsar
42.	Plaža naturističkog centra "Koversada", Vrsar
43.	Plaža Sv. Andrija "Crveni otok", Rovinj
44.	Plaža "Zabavni centar" T.N. "Villas Rubin", Rovinj
45.	Plaža autokampa "Polari", Rovinj
46.	Plaža TN "Amarin", Rovinj
47.	Plaža autokampa "Veštar", Rovinj
48.	ARENATURIST d.d. Plaža "Ambrela"
49.	Plaža "Brioni"
50.	Plaža "Histria"

Marine – marinas (od 20 nagrađenih marina u RH, 3 su u Istri)	
Rbr	Mesto i naziv marine
1.	PLAVA LAGUNA d.d. POREČ Marina Parentium, Poreč
2.	TEHNOMONT MARINA VERUDA d.o.o. PULA Tehnomont- Marina Veruda, Pula
3.	ACI CROATIA INTERNATIONAL CLUB d.d. OPATIJA ACI-marina Umag, Umag

Izvor: www.lijepa-nasa.hr

Oznaka kvaliteta turističke ponude

Programi kvaliteta koji se odnose na turističku ponudu Istre zasnovani su na međunarodnim standardima. Posebno su izrađeni za hotele, kampove, apartmane i vile, ruralni/agroturizam i privatni smještaj. Predstavljaju značajan element konkurentnosti.

Glavni cilj posebnih oznaka je da se korisniku pruže dodatne informacije o kvalitetu i karakteristikama istarske turističke ponude, vezano uz specifične posebnosti. Dodala posebnih oznaka jeste i službeno priznanje da su dobavljači dobrovoljno orijentisani na specifična područja tržišta ili vrstu pruženih usluga.

Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka, u saradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom (HGK) i ostrvskim proizvođačima, namerava neke proizvode označiti kao "Hrvatski otočni proizvod" (HOP). Znak vizualnog označavanja "Hrvatski otočni proizvod" registrovaće se u Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo, kao zajednički i garantni žig.

Oznaku HOP moći će dobiti proizvod proizveden na ostrvu koji ima nadprosečan kvalitet, zadovoljava zakonske odrednice o sigurnosti, zaštiti životne sredine i zaštiti potrošača, a svojim ukupnim svojstvima može zadovoljiti izražene ili pretpostavljene potrebe korisnika kao i zahteve utvrđene normama i specifikacijama kojima se osigurava viši nivo kvaliteta od uobičajeno zahtevanog i očekivanog. Za dobijanje tog znaka proizvođač će morati imati prethodno jednu od oznaka Ekološki proizvod Hrvatske, Izvorno Hrvatsko, Hrvatska kvaliteta, Oznaka izvornosti za hranu i Oznaka geografskog porekla za vina. Za ostale proizvode u obzir dolazi Oznaka izvornosti i Oznaka geografskog porekla.

U nastavku rada daje se kraći pregled pojedinih oznaka kvaliteta, kako bi se bolje shvatila i razumela važnost njihovih uspostavljanja, za celokupan razvoj IŽ.

IQ - Istrian Quality

Znak IQ – Istrian Quality registrovan je 2005. godine. Njegova namena je podsticanje razvoja domaće proizvodnje, podizanje nivoa kvaliteta istarskih proizvoda i proizvodnih tehnologija, podsticanje stvaralaštva, kreativnosti, izvornosti, razvojno-istraživačkog rada, inovacija i invencije. Pravo upotrebe znaka IQ dodeljuje se proizvodima i uslugama nadprosečnog kvaliteta, proizvedenim ili pružanim na području regije Istre. Oznaku IQ u maju 2006. godine ponela je istarska malvazija, najpoznatije i najrasprostranjenije vino u Istri, a nedugo zatim i smještajni kapaciteti Domus Bonus - Istria quality apartments, kao garancija kvaliteta smještaja.

Oznaku vizualnog označavanja kvaliteta – Istrian quality (IQ) razvila je Istarska razvojna agencija IDA prema ovlašćenju Istarske županije (Slika 11).

Slika 11. Logo TZ IŽ i IDA-e

Izvor: www.istra.hr

Domus Bonus - Istrian Quality Apartments Garancija kvaliteta smeštaja

Apartmani s certifikatom Domus bonus – Istarski kvalitet predstavljaju smeštajne jedinice u domaćinstvu građana koje zadovoljavaju posebno zadate kriterijume kvaliteta i estetike. Programom Turističke zajednice Istarske županije, lokalnih turističkih zajednica te Istarske razvojne agencije (IDA) određeni su standardi kvalitetnog privatnog turističkog smeštaja, a objektima koji ispunjavaju uslove dodeljuje se oznaka kvaliteta **DOMUS BONUS**.

Program je namenjen svim registrovanim privatnim iznajmljivačima apartmana na području Istarske županije. Posedovanje i isticanje certifikata Domus Bonus iznajmljivačima donosi brojne prednosti i pogodnosti:

- 1) Turistička zajednica Istarske županije garantuje za kvalitet smeštaja koji se nudi u objektima s oznakom Domus Bonus;
- 2) uspešnije oglašavanje - TZIŽ uvrstiće sve objekte s oznakom Domus Bonus u službene kanale promocije, promotivne materijale, službene internet stranice, sajmove;
- 3) veću popunjenost kapaciteta;
- 4) veća vrednost - uz certifikat potencijalnom će gostu odmah biti jasna vrednost i kvalitet smeštaja koji se nudi;
- 5) smernice za ulaganja - na osnovu standarda Domus Bonus znaće se kako treba ispravno usmeravati ulaganja u unapređenje kvaliteta i kako postići isplativost investicije.

3. SISTEM PLANIRANJA I UPRAVLJANJA RAZVOJEM

3.1. Glavni akteri i učesnici u zaštiti životne sredine i održivom razvoju

Akteri koji se pojavljuju u skorijoj praksi zaštite životne sredine i upravljanja razvojem, mogu se svrstati u jednu od tri osnovne kategorije:

- 1) upravna tela na različitim nivoima (državna, regionalna, lokalna), u različitim sektorima (zaštita životne sredine, privreda, infrastruktura, turizam...), sa različitim funkcijama (planiranje, sprovođenje, nadzor...);
- 2) privredni subjekti - različita javna i privatna preduzeća; i
- 3) javnost - pojedinci, grupe, "udruge".

3.1.1. Nivoi upravljanja

Uloga aktera na svim nivoima upravljanja je da osiguraju uslove drugim akterima, obavljaju glavnu koordinaciju i usmeravaju proces zaštite i održivog razvoja.

Postoje tri nivoa upravljanja u RH: nacionalni (republički), regionalni (županijski) i lokalni (gradski-opštinski).

U nastavku rada daje se kraći osvrt na svaki od ovih nivoa upravljanja, kao i na upravna tela koja su relevantna za problematiku zaštite i održivog razvoja.

3.1.1.1. Nacionalni nivo upravljanja

Upravljanje zaštitom i očuvanje životne sredine podrazumeva multisektorski pristup održivog razvoja. U ovom radu naznačeni su samo ključni akteri i njihova uloga.

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (MZOPUG)

Pod ingerencijom MZOPUG-a je katastar emisija, te praćenje stanja vazduha i zemljišta-tla (za tla je projekat u fazi predloga), dok je praćenje stanja voda u ingerenciji Hrvatskih Voda. Kao središnje i najviše upravno telo, MZOPUG uspostavlja okvir za mnoge aktivnosti koje se događaju na nižim nivoima, ali se pojavljuje i u ulozi inicijatora i vođe projekata koji se direktno tiču životne sredine, prirode i održivog razvoja u prostoru regionalnog i/ili lokalnog obuhvata. Isto ovo važi i za sva druga tela na državnom nivou.

Agencija za zaštitu okoliša osnovna je državna ustanova za informacijski sistem zaštite životne sredine, praćenje stanja i izveštavanje o životnoj sredini. Odluka o osnivanju temelji se na Nacionalnoj strategiji zaštite okoliša kao ključnom dokumentu zaštite

životne sredine u RH, obavezi iz plana sprovođenja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između RH i EU, nizu zakonskih i podzakonskih akata RH.

Uloga Agencije za zaštitu okoliša je da u skladu sa obavezama prema međunarodnim ugovorima prikuplja, obrađuje, razmenjuje i/ili distribuira različite informacije i podatke.

Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode obavlja upravne i stručne poslove na očuvanju biološke i pejzažne raznolikosti, održivom korišćenju prirodnih dobara i zaštiti prirodnih vrednosti. Uprava je u prvom redu upravna institucija koja izvršava, odnosno osigurava izvršavanje obaveza preuzetih iz međunarodnih ugovora, zakona i drugih propisa, rešava upravne predmete vezane za zaštitu prirode, planira, kordinira i prati stanje stručnih poslova u području zaštite prirode i obavlja stručni i upravni nadzor nad radom javnih ustanova za upravljanje zaštićenim područjima. Priprema i planske dokumenate za zaštitu prirode, obavlja koordinaciju i sprovodi programe edukacije i promocije u vezi sa očuvanjem i zaštitom prirode.

Državni zavod za zaštitu prirode je javna ustanova koja obavlja stručne poslove zaštite prirode u RH u skladu sa strategijom i akcijskim planom zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH i Planom sprovođenja sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU. Delatnost Zavoda obuhvata stručne poslove u vezi zaštite prirode, a posebno: prikupljanje i obrađivanje podataka; izradu stručnih predloga za zaštitu prirode; stručni nadzor i saradnju sa javnim ustanovama za zaštitu prirode; stručne poslove u vezi sa izradom studija o prihvatljivosti zahvata na prirodu i životnu sredinu; organizovanje i sprovođenje obrazovnih i promotivnih aktivnosti u zaštiti prirode; učestvovanje u sprovođenju međunarodnih ugovora o zaštiti prirode kojih je RH članica, učestvovanje u sprovođenju smernica EU; sprovođenje projekata i programa u području zaštite prirode; saradnja u sprovođenju projekata u području zaštite prirode i životne sredine.

Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost osnovan je na osnovu Zakona o fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Delatnost fonda obuhvata poslove u vezi sa finansiranjem pripreme, sprovođenja i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u području očuvanja, održivog korišćenja, zaštite i unapređivanja prirodne sredine i u području energetske efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora energije, a posebno: posredovanje u vezi sa finansiranjem zaštite životne sredine i energetske efikasnosti iz sredstava stranih država, međunarodnih organizacija, finansijskih institucija i tela, te domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica; vođenje baze podataka o programima, projektima i sličnim aktivnostima u području zaštite i energetske efikasnosti, te potrebnim i raspoloživim finansijskim sredstvima za njihovo ostvarivanje; podsticanje, uspostavljanje i ostvarivanje saradnje sa međunarodnim i domaćim finansijskim institucijama i drugim pravnim i fizičkim licima radi finansiranja zaštite sredine i energetske efikasnosti u skladu sa svim relevantnim strategijama, programima, međunarodnim ugovorima i aktima u području zaštite i energetske efikasnosti.

Sredstva Fonda se prikupljaju od obaveznika plaćanjima: naknade zagađivača prirode; naknade korisnika prirode; naknada za opterećivanje prirode otpadom; i posebne naknade za prirodu za vozila na motorni pogon. Sredstva se ostvaruju iz regionalnih i lokalnih budžeta, kroz partnerstvo na zajedničkim projektima, iz inostranih izvora i dr.

Sredstva Fonda se koriste za finansiranje zaštite životne sredine i energetske efikasnosti, koja je vrlo široko definisana i obuhvata: (1) zaštitu, očuvanje i poboljšanje kvaliteta vazduha, tla, voda i mora, ublažavanje klimatskih promena i zaštitu ozonskog omotača; (2) saniranje odlagališta otpada, podsticanje izbegavanja i smanjivanja nastajanja otpada, obradu otpada i iskorišćavanje vrednih svojstava otpada; (3) podsticanje čistije proizvodnje, odnosno izbegavanje i smanjenje nastajanja otpada i emisija u proizvodnom procesu; (4) zaštitu i očuvanje biološke i pejzažne raznolikosti; (5) sprovođenje nacionalnih energetskih programa; (6) podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije (sunce, vetar, biomasa i dr.); (7) podsticanje održive gradnje; (8) podsticanje „čistijeg” transporta; (9) podsticanje održivog korišćenja prirodnih dobara; (10) podsticanje održivog razvoja ruralnog prostora; (11) podsticanje održivih privrednih delatnosti, odnosno održivog privrednog razvoja; (12) unapređivanje sistema informisanja o stanju životne sredine, praćenje i ocenjivanje stanja životne sredine, te uvođenje sistema upravljanja; (13) podsticanje obrazovnih, istraživačkih i razvojnih studija, programa, projekata i drugih aktivnosti, uključujući i demonstracijske aktivnosti. Sredstvima Fonda prvenstveno se finansiraju programi/projekti utvrđeni Nacionalnom strategijom zaštite okoliša, Nacionalnim planom delovanja za okoliš, Strategiji energetskog razvitka, Programu sprovođenja strategije energetskog razvitka i nacionalnim energetskim programima. U prvoj godini postojanja najveća pažnja posvećena je rešavanju dva problema zaštite sredine koji su u RH prepoznati kao apsolutni prioriteti – otpad i otpadne vode.

Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka (MMTRP) u svojoj nadležnosti ima, za zaštitu sredine vrlo značajne, sektore kapitalne infrastrukture i regionalnog razvoja. Naime, regionalne razvojne strategije, programi i planovi, uz prostorne planove, osnovni su raspoloživi instrumenti za planiranje i upravljanje održivim razvojem. Turistički razvojni planovi se dovode u kontekst zaštite, pogotovu u trenutku kada turizam predstavlja najživlju granu privrede u RH, i posebno za obalna područja koja trpe najsnažniji pritisak razvoja turizma.

Hrvatska turistička zajednica, odnosno njeni županijski i lokalni ogranci, vrlo je često glavni inicijator mnogih direktnih akcija čišćenja i ulepšavanja životne sredine (u slučaju IŽ to je vrlo uspešna, redovna, godišnja akcija „Neka moja Istra blista”), iako joj izričito zaštita sredine ne spada u uži delokrug rada.

Fond za regionalni razvoj Republike Hrvatske (FRRRH) ima misiju finansiranja inicijativa koje stimulišu ujednačeni regionalan razvoj RH unutar državnih i nevladinih regionalnih razvojnih programa; pronalaženje lokalnih i inostranih izvora za sufinansiranje regionalnih razvojnih projekata; davanje podrške županijama u osnivanju transparentnog i efikasnog sistema za finansiranje razvojnih projekata; davanje podrške županijama u jačanju kapaciteta za korišćenje zajedničke regionalne metodologije u svrhu identifikacije, pripreme kao i menadžmenta razvojnih projekata. FRRRH je značajan akter za zaštitu životne sredine na županijskom nivou zbog projekata unapređenja komunalne infrastrukture koji predstavljaju i glavne strateške razvojne projekte županija.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva (MPŠVG) odgovorno je za sektore koji su na neki način u najbližoj vezi sa životnom sredinom i prirodom – posebno kako se fokus lagano pomera sa poljoprivrede kao privredne delatnosti na ruralni razvoj kao održiv način upravljanja svim neurbanim područjima, što će imati velikog pozitivnog odraza na stanje sredine. Pod ingerencijom ovog ministarstva je poljoprivredna inspekcija. Za operativno planiranje i upravljanje šumama nadležne su Hrvatske šume d.o.o.

Uprava za vode, unutar MPŠVG, glavni je upravni autoritet za problematiku voda. Javna ustanova Hrvatske vode glavni su operativno-izvršni akter, koji je između ostalog zadužen i za izradu Županijskih planova zaštite voda.

HV se takođe pojavljuju kao partner i suinvestitor JLS-ima na projektima razvoja vodosnabdevanja, kanalisanja i prečišćavanja otpadnih voda, i dr. projekata vezanih za upravljanje vodama.

Ministarstvo privrede upravlja sektorima energetike, industrije i rudarstva. S obzirom da energetske i industrijske objekti i eksploatacija mineralnih sirovina predstavljaju najznačajnije izvore zagađenja životne sredine, ovo ministarstvo podsticanjem programa ekološki prihvatljivijeg upravljanja privredom može da doprinese poboljšanju stanja životne sredine.

3.1.1.2. Županijski nivo upravljanja

Ured državne uprave je osnovni predstavnik državne vlasti na području IŽ.

Prema Zakonu o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN33/01), županija je jedinica područne (regionalne) samouprave čije područje predstavlja prirodnu, istorijsku, saobraćajnu, privrednu, društvenu i samoupravnu celinu, a udružuje se radi obavljanja poslova od područnog (regionalnog) interesa.

Poslovi u njenoj nadležnosti su: školstvo, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, privredni razvoj, saobraćaj i saobraćajna infrastruktura, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova. Županija obavlja i poverene joj poslove državne uprave (sprovođenje zakona i propisa, upravnog i inspeksijskog nadzora, rešavanje upravnih predmeta, praćenje stanja u upravnim područjima), a poslovi se mogu sporazumno prenositi i na niže upravne nivoe (grad, opština).

Županijska uprava je glavni katalizator, koordinator, integrator i opslužitelj svih procesa na području županije. Ona podstiče i koordinira odnose partnerstva među svim ostalim značajnim akterima (državna uprava, preduzetnici, udruge i pojedinci, investitori i finansijeri...), osigurava informacione servise, predlaže projekte, daje finansijske podsticaje, sufinansira i osmišljava kreditiranje projekata, i sl.

Među upravnim telima IŽ, zaštita životne sredine u prvom redu spada u delokrug *Upravnog odjela za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša (UOPUGZO)*;

Značajna su gotovo i sva druga tela:

- *Upravni odjel za gospodarstvo* (UOG), koji ima važnu ulogu u integraciji brige za životnu sredinu u čitavu privrednu delatnost i promovisanju održivog privrednog razvoja;
- *Upravni odjel za poljoprivredu, šumarstvo, lov, ribolov i vodoprivredu* (UOPŠRLV), koji u svom delokrugu ima sve primarne sektore privrede koji na najdirektniji način upravljaju prirodnim resursima;
- *Upravni odjel za prosvetu i kulturu* (UOPK) značajan za edukaciju o problematici životne sredine;
- *Upravni odjel za lokalnu samoupravu i upravu* (UOLSU), od kojeg uveliko zavisi sprovođenje svih mera zaštite na lokalnom nivou. Osim koordinacije rada sa JLS, UOLSU je zadužen i za međuregionalnu i međunarodnu saradnju, što je sve važniji segment odgovornosti županijske samouprave u kojem IŽ prednjači u okviru RH;
- *Upravni odjel za proračun i finansije* koji svoju ulogu ima u finansiranju mera i implemetaciji ekonomskih instrumenata;
- *Upravni odjel za turizam i trgovinu* (UOTT) i *Upravni odjel za promet, pomorstvo i veze*, od kojih delom zavisi u kojoj meri će turizam pomoći, odnosno odmoći stanju životne sredine; i
- *Upravni odjel za zdravstvo, socijalnu skrb i rad* u čijem delokrugu je praćenje uticaja promena u sredini na zdravlje građana.

Osim navedenih upravnih tela, IŽ prednjači u RH okvirima i u osnivanju većeg broja agencija zaduženih za operativno sprovođenje županijskih strategija, programa, projekata u različitim područjima, uključujući: (prvoosnovanu) **Istarsku razvojnu agenciju (IDA)**, **Agenciju za ruralni razvoj Istre (AZRRI)**, te **Istarsku razvojnu turističku agenciju (IRTA)**.

U nastavku se daje opis delovanja nekih od navedenih upravnih tela, u delovima koji su posebno značajni za sagledavanje njihove uloge u sistemu zaštite i održivog razvoja IŽ.

UOPUGZO je zadužen za izradu i praćenje sprovođenja PP županije i prostornih planova područja posebnih obeležja/namena; izradu dvogodišnjih izveštaja i programa unapređenja stanja u prostoru za županiju; ocenjivanje usklađenosti prostornih planova opština i gradova na području županije te generalnih urbanističkih planova sa prostornim planom županije; vođenje dokumentacije prostora na nivou županije; obavljanje stručno-analitičkih poslova prikupljanja podataka o stanju u prostoru županije, bitnih za postupak prostornog planiranja, izrada izveštaja i analiza u području prostornog planiranja i zaštite sredine; obavljanje stručno-savetodavnih poslova za potrebe izvršnih tela gradova i opština za područje županije; obavljanje stručno-analitičkih poslova vođenja Katastra zagađivača prirode; razvoj informacionog sistema i pripremu opštih akata zaštite sredine; koordinaciju poslova na zaštiti životne sredine u gradovima i opštinama županije; i dr.

UOG je zadužen za obavljanje stručnih i analitičkih poslova iz domena industrije, energetike, brodogradnje, rudarstva. Organizuje obavljanje poslova na izradi programa

razvoja privrede županije, a posebno za pojedine sektore privrede od strateškog značaja za županiju, prati stanje privrede, i dr.

Sudjeluje u organizaciji seminara za preduzetnike (sporazom sa HUP-om i saradnja sa ŽKP-om). Kroz IDA-u pokreće programe podsticanja preduzetništva i stranih ulaganja, uključujući sufinansiranje povoljnih kredita za podsticane projekte.

UOPŠLRV obavlja poslove praćenja i analize zakonske regulative, analize stanja i ukupnih kretanja u poljoprivredi, šumarstvu, lovu, ribolovu i vodoprivredi županije. Koordinira rad sa drugim državnim i županijskim organima i privrednim subjektima na prostoru županije. Pod njegovom ingerencijom je i upravljanje županijskim fondom za razvoj poljoprivrede i agroturizma Istre. Usmerava rad AZRRI-a, koja deluje u prvom redu kao izvršna agencija.

UOTT prati stanje i predlaže mere za razvoj turističke delatnosti. Preduzima aktivnosti za promociju turizma Istre. Koordinira aktivnosti sa upravnim odjelima u samoupravnom delokrugu aktivnosti županije radi podizanja kvaliteta pružanja komunalnih usluga, razvoja trgovine, kulturnih aktivnosti, i dr.

UOLSU se brine o podsticanju razvoja lokalne samouprave, usklađuje stavove opština i gradova o pitanjima o kojima odlučuju tela lokalne samouprave u županiji, usklađuje uređivanje pitanja od zajedničkog interesa o kojima odlučuju tela opština i gradova u sastavu županije. Zbog toga ima redovnu koordinaciju sa gradonačelnikom i načelnikom. Odjel obavlja i poslove odnosa sa javnošću, poslove međuregionalne i međunarodne saradnje.

IDA – Istarska razvojna agencija (IDA d.o.o.) osnovana je kao operativno telo za sprovođenje razvojnih programa IŽ, odnosno konzorcija za razvoj „Istra 21”. Osnivači IDA-e d.o.o. su Istarska županija (42,29%), i 9 istarskih gradova (Buje 1,13%; Buzet 2,04%; Labin 4,29%; Novigrad 1,17%; Pazin 2,53%; Poreč 7,77%; Pula 24,22%; Rovinj 7,45% i Umag 7,1%). Područja aktivnosti IDA-e su:

- 1) podsticanje kreditne linije za razvoj obrta i MSP-a (prema podacima iz 2006. plasirano je preko 200 miliona kn kredita); osnivanje preduzetničkih zona i poslovnih, odnosno industrijskih parkova; osnivanje garantnog fonda; organizacija edukativnih seminara i radionica za preduzetništvo; pomoć pri organizovanju povezivanja preduzetnika u „klastere”; asistencija i savetovanje;
- 2) upravljanje resursima - Master plan razvoja industrije, Master plan turizma, Master plan ruralnog razvoja;
- 3) upravljanje postojećim i novim razvojnim programima - program podsticanja obrtništva, malog i srednjeg preduzetništva; program podsticanja i razvoja preduzetničkih zona i poslovnih parkova; program formiranja „klastera” u industriji; projekat prenamene putničkih u teretne avione;
- 4) promocija IŽ - izdavanje inormativnih i promotivnih materijala; kontakti sa međunarodnim institucijama, evropskim regijama, regionalnim razvojnim agencijama, stranim investitorima;
- 5) vođenje brige o ljudskim potencijalima - Fondacija za studente „Istra 21”.

IRTA-u je osnovala Istarska županija, a danas je u većinskom privatnom vlasništvu. Osnovni razlozi osnivanja IRTA-e su:

- 1) omogućiti privatnom sektoru i destinacijama konkurentniju tržišnu poziciju te brže i delotvornije restrukturiranje;
- 2) podsticati promene stanja u javnom sektoru u pravcu pružanja kvalitetne potpore privatnom sektoru;
- 3) podsticati kreiranje novih proizvoda te aktivno sudelovanje u procesu podizanja njihovog kvaliteta.

IRTA predstavlja jedinu turističku institucionalnu vezu privatnog i javnog sektora sa osnovnim ciljem stvaranja sinergijskog delovanja u razrešavanju problema i efikasnijem pronalaženju optimalnih rešenja, skladno nalazima i postavkama Master plana razvoja turizma Istre. Svrha IRTA-e je upravljanje turističkim razvojnim projektima radi njihove prepoznatljivosti, merljivosti i konkurentnosti u odnosu na projekte najprestižnijih evropskih destinacija. U tom smislu, jedna od osnovnih uloga IRTA-e jeste približavanje kriterijumima kvaliteta i standardima EU-a, radi ubrzavanja novog razvojnog ciklusa, pokretanjem zajedničkih razvojnih projekata finansiranih iz nacionalnih izvora, kao i predpristupnih i pristupnih fondova EU-a.

Natura Histrica (NH) je javna ustanova za upravljanje zaštićenim delovima prirode na području IŽ. Delokrug aktivnosti NH obuhvata: popisivanje podataka o zaštićenim delovima prirode; izradu osnova upravljanja, pejzažnih osnova i mera zaštite za ZDP-e; Zadužena je i za pilot projekte sprovođenja posebnog režima korišćenja; promotivne aktivnosti, uključujući izradu kataloga i sličnih publikacija o ZDP, te obeležavanje na terenu tzv. signalizaciju.

Najopremljenija institucija za laboratorijska ispitivanja i praćenja stanja sredine u IŽ je **Zavod za javno zdravstvo IŽ (ZZJZIŽ)**. Njegova služba za zdravstvenu ekologiju, **Odjel za zaštitu i unapređenje okoliša** redovno prati i izveštava o stanju vazduha, voda, mora (more na plažama).

Dodatna posebnost županijske samouprave u IŽ jeste dislociranost njenih predstavničkih, izvršnih i upravnih tela po svim većim gradovima. To je, smatra se, značajan simbolički i stvarni podsticaj željenom policentričnom razvoju.

3.1.1.3. Lokalni nivo upravljanja

Organizacija, uloga i zadatak lokalne – gradske i opštinske samouprave utvrđeni su Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN33/01). Za zaštitu prirode i životnu sredinu najznačajnije su komunalne delatnosti, zaštita i unapređenje prirodne sredine, prostorno i urbanističko planiranje.

Slično županijskoj, gradska i opštinska vlast organizovana je putem predstavničkih tela (gradska i opštinska veća), izvršnih tela (gradonačelnik i gradsko poglavarstvo, odnosno

načelnik i opštinsko poglavarstvo), upravnih tela (odjeli, službe), te jedinica mesne samouprave (gradske četvrti i mesni odbori) koji nastaju prema inicijativi građana, a finansiraju se iz gradskog proračuna (budžeta).

Trenutna situacija u IŽ, s obzirom na kadrovsku, organizacijsku i finansijsku osposobljenost lokalne samouprave za poslove iz područja zaštite, nije na zadovoljavajućem nivou. Većina opština su premale (kadrovski i finansijski) da bi bile u mogućnosti da samostalno i kvalitetno obavljaju sve zakonom poverene zadatke i dužnosti.

Rešenje takve situacije vidi se, pre svega, u saradnji među JLS-ima (većina opština ima neko veće središte kojem prirodno gravitira), i između IŽ i njenih JLS-ova. Takva saradnja omogućava da svaka JLS ne mora da razvija svoje kapacitete (za šta nema ni sredstava ni realne potrebe), već više njih može da koristi zajednički razvijene kapacitete/sisteme/resurse.

3.1.2. Javna i privatna preduzeća

Sve privredne delatnosti imaju određeni uticaj na životnu sredinu. Stoga je i kvalitetno uključivanje ove kategorije aktera neophodan preduslov za uspešnu zaštitu prirode i životne sredine. *Nacionalni plan za okoliš* konstatuje da je trenutno stanje po tom pitanju u celoj RH daleko od zadovoljavajućeg, te predstavlja jedan od prioriteta zaštite.

U tom smislu je osnovni cilj stvaranje poslovnog i kulturnog okruženja koje podstiče uključivanje brige o životnoj sredini kako u poslovne planove i strategije, tako i u svakodnevno delovanje. Mere koje u tom pogledu najviše obećavaju uključuju:

- 1) uspostavljanje partnerskog odnosa sa najvažnijim poslovnim udruženjima (na pr HGK, HOK, HRPSOR, HUP, i sl.);
- 2) podsticanje uvođenja sistema upravljanja prirodom (standardi ISO, EMAS) u poslovne subjekte;
- 3) iniciranje projekata čistije proizvodnje;
- 4) podsticanje tzv. društveno-odgovornog poslovanja².

Na području IŽ postoji već više privrednih subjekata koji na neki od gore navedenih proaktivnih načina uključuju brigu o sredini i „eko-delovanje” u redovne poslovne procedure.

Može se opravdano reći da je IŽ među najnaprednijim područjima u RH u pogledu aktivnog uključivanja proizvodnog sektora u teme kvalitetnijeg upravljanja okruženjem. Važan akter u podsticanju ovih trendova je županijski ogranak **HGK**.

---

² Engl. Termin je „Corporate social responsibility”, a osim ekološki prihvatljivih praksi, podrazumeva i brigu o društveno-socijalnim aspektima poslovanja (uslovi rada, odnos sa lokalnom zajednicom, odnos sa korisnicima, i sl.) EU je 2005. godinu proglasila godinom promocije društveno-odgovornog poslovanja. (Izvor: PZOIŽ)

HGK – Županijska komora Pula, u definiciji svog delokruga poslova navodi kako „komora takođe veliki naglasak daje razvoju privrede u skladu sa ekološkim zahtevima i zahtevima održivog razvoja”.

Značajnije aktivnosti uključuju: organizovanje berze otpada, informisanje o mogućnostima i prednostima uvođenja ISO sistema, promovisanje inicijativa „Izvorno hrvatsko” i „Hrvatska kvaliteta”, organizovanje prezentacija, promocija i edukacija u vezi sa „održivo-razvojnim mogućnostima” (ciklus edukacije pod nazivom „Kozarstvo i turizam”).

Vrlo važna podskupina ove grupacije aktera su i komunalna preduzeća. To su, u prvom redu preduzeća koja se bave delatnošću O90 – uklanjanje otpadnih voda, odvoz smeća, sanitarne i slične delatnosti. Na području županije deluju: 6.maj iz Umaga; Park iz Buzeta; 1.maj iz Labina; Usluga iz Pazina; Usluga iz Poreča; Pula Herculanea iz Pule; Komunalni servisi iz Rovinja.

Osim njih, svakako značajnu ulogu u budućnosti imaće i Istarski Vodozaštitni sistem d.o.o. Preduzeće su za potrebu sprovođenja projekta rešavanja kanaliziranja otpadnih voda na području IŽ zajedno osnovale županija i njene JLS (i HV). Postoje planovi da isto pravno lice, uz proširenje delokruga poslova, bude nositelj izvođenja i drugog najznačajnijeg infrastrukturnog projekta na području IŽ - budućeg projekta uspostavljanja (županijskog) integralnog sistema upravljanja otpadom. Uspostavljanje jedinstvenog sistema za područje IŽ adekvatna je odluka, i dobar primer za druge regije u RH.

3.1.3 Javnost i institucije građanskog društva

Javnost je izuzetno važan akter zaštite sredine, bilo kao skup relativno nepovezanih građana, bilo kroz različite oblike udruživanja u nevladine organizacije/udruge (NVU). *Strategija i nacionalni plan delovanja za okoliš* (NN46/02) prepoznaju tri uloge svakog pojedinca na „osvešćivanju” i odgovornom ponašanju:

- 1) uloga pojedinca koga zabrinjava opšte stanje životne sredine, posebno zdravlje i kvalitet života generacija koje dolaze, i koji kao odgovoran građanin utiče na politiku i odluke vezane za tu problematiku;
- 2) uloga neposrednog proizvođača zagađenja i otpada - u sopstvenom domu, kao zaposlenog ili poslodavca, kao učesnika u saobraćaju i rekreaciji, ili na neki drugi način;
- 3) uloga potrošača robe i usluga koji svojim potrošačkim izborom može značajno uticati na proizvodne prakse.

Ključne teme vezane za šire i potpunije uključivanje javnosti u problematiku zaštite i održivog razvoja uključuju:

- pitanje nivoa individualnog znanja svakog pojedinca;
- raspoloživost i dostupnost kvalitetnih informacija;

- osigurane proceduralne uslove za uključivanje javnosti u planiranje i izvođenje poslova zaštite i brige o životnoj sredini;
- podsticanje organizovanja javnosti u nevladine organizacije/udruge (NVU), i sl.

Suština je „osveščivanje” i edukovanje javnosti o problemima životne sredine, budući da su nedostatak razumevanja problema (nepovezivanje uzroka i posledica), i nedostatak volje za preuzimanjem odgovornosti za uključivanje u njihovo aktivno rešavanje osnovni uzroci nastajanja pritisaka i degradacije okruženja

U nastavku se daje pregled nevladinih organizacija/udruga koje deluju na području IŽ, u domenu zaštite prirode i životne sredine. Navode se redom naziv udruge, mesto osnivanja, vreme osnivanja, predsednik i delatnosti udruge. Lista je sastavljena na bazi podataka Registra udruga, stanje na dan 23.08.2005 (Izvor: baza MZOPUG-a).

1. Pokret za povratak čoveka prirodi, Fažana, 1998., Nadija Puhalj

Promovisanje spoznaja o izvornim vrednostima prirode...; upoznavanje i zaštita lekovitog bilja i njegova upotreba za zdravlje ljudi; upoznavanje sa izvornim oblicima prirodnog zračenja i mogućnostima upotrebe...za očuvanje zdravlja; zaštita prirode.

2. Društvo za komuniciranje ambijenta „PUT”Labin, Labin, 1998., Lori Luketa-Dagostin

Izrada projekata za vrednovanje, promociju i monitoring... te kreiranje didaktičkih itinerera na područjima posebnih prirodnih vrednosti; organizovanje i izvođenje ekskurzija; projektovanje zelenih površina i parkova;...ostale ekološke delatnosti.

3. Udruga „Zelena Istra”, Pula, 1998., Dušica Radojčić

Pokretanje i organizovanje akcija za zaštitu svih oblika života, prirodnih uslova života (vode, vazduha, zemljišta) i ljudskog urbanog prostora, širenje i stvaranje ekološke svesti, kao i stvaranje ekološke javnosti,...zaštita prirode.

4. Ekološka udruga „Pineta”, Labin, 1998., Patrik Juričić

Organizacija savetovanja, predavanja, seminara i drugih stručnih skupova; informisanje javnosti, članova i simpatizera; održavanje kontakata sa sličnim organizacijama; rad na ekološkoj zaštiti; sakupljanje i prodaja sekundarnih sirovina; zaštita prirode.

5. Zeleni Rovinj, Rovinj, 1999., Bojan Hamer

Istraživanje, prikupljanje podataka vezanih za zaštitu sredine; edukativna delatnost; informativno-savetodavna delatnost; izdavačka delatnost; zaštita prirode.

6. Larus–udruga za održiv razvoj i zaštitu mora i priobalja, Poreč, 1999., Barbara Martinčić

Promovisanje proučavanja, valorizacije, čuvanja i pravilnog iskorišćavanja prirodnog bogatstva obalnog pojasa i mora RH; informisanje javnosti (izdavaštvom)... u zaštiti i održivom razvoju,... promovisanje eko-turizma; zaštita prirode.

7. Jedinstveno ekološko društvo Istre, Pula, 2000., Đuro Rosembeker

Stručno osposobljavanje članova kroz seminare, tečajeve i druge oblike obrazovanja sa posebnim naglaskom na praktičnu primenu u prirodi; čišćenje životne sredine; uzorkovanje vode; zbrinjavanje ugroženih životinja; presađivanje biljaka; saradnja...; zaštita prirode.

8. Udruga građana „Zeleni Juraj”, Labin, 2001., Maksim Juričić

Organizovanje i sudelovanje u ekološkim akcijama; organizacija savetovanja, seminara, predavanja, kongresa, tribina i drugih stručnih skupova; saradnja sa drugim sličnim udrugama; ostale ekološke delatnosti.

9. Udruga za zaštitu okoliša Raškog kanala i naselja u njegovom priobalju, Rakalj, 2002., Enriko Catela

Akcije zaštite svih oblika života u moru, na zemljištu u vazduhu, odnosno svim segmentima prirode; (kamenolomi, vode, podmorje)...; upućivanje i pomoć u traženju sudske ili druge zaštite; ... sudelovanje na javnim raspravama; zaštita prirode.

10. „EIA” udruga za ekologiju i kulturu, Pula, 2003., Igor Drandić

Promovisanje ideja o očuvanju sredine i unapređenje kvaliteta življenja... održavanjem radionica, sajмова; uspostavljanje ekološkog naselja sa multikulturalnim centrom; saradnja ekoloških, kulturnih i umetničkih udruga...; ostale ekološke delatnosti.

11. Udruga „Zelena Fažana”, Fažana, 2003., Mirko Damjanac

Pokretanje i organizovanje akcija za zaštitu svih oblika života, vode, vazduha, zemljišta i urbanog prostora; širenje ekološke svesti i stvaranje ekološke javnosti primenom Arhuske konvencije; ostale ekološke delatnosti.

12. Udruga ekologa Rovinjštine „Eko-Histria”, Rovinj, 2003., Zijah Begić

Podsticanje, promovisanje, razvijanje i unapređenje ekologije i ekološke svesti javnosti; organizacija tematskih savetovanja, predavanja, seminara, tribina, kongresa, i drugih ekoloških skupova; ostale ekološke delatnosti.

13. Udruga mladih „Čepić” Kršan, Čepić, 2003., Bojan Zustović

Razvijanje i unapređenje ekološke svesti mladih u Čepiću; unapređenje kvaliteta života mladih kroz organizovanje ekoloških akcija i različitih događanja; organizacija seminara, stručnih predavanja, radionica; saradnja; ostale ekološke delatnosti.

14. Eko udruga Cere-Vetva, Nedeščina, 2004., Mladen Vlačić

Akcije za zaštitu svih oblika života, zaštitu prirodnih uslova života (vode, vazduha, zemljišta) i zaštitu ljudskog urbanog prostora;... širenje ekološke svesti; čišćenje krških i boksitnih jama od odloženog otpada; praćenje...CERE...zaštita prirode.

15. Udruga za promicanje zaštite zdravlja, Pula, Slavica Mašinović

Promovisanje zaštite zdravlja ljudi, životinja i životne sredine; briga za otklanjanje štetnih činioca koji utiču na zdravlje ljudi; organizacija znanstvenih ekoloških skupova, savetodavnog delovanja, za očuvanje mentalnog zdravlja ljudi; ostale ekološke delatnosti.

16. Udruga građana “Solidarnost”-Banjole, Banjole, 2004., Ivan Janko

Zaštita prirodnog prostora i prava građana na zdravu sredinu; zalaganje za optimalno upravljanje morem i priobaljem organizovanjem savetovanja, seminara, radionica; suprostavljanje apartmanizaciji i betoniranju; zaštita prirode.

17. Klub za promicanje ekologije „Eko More”-Medulin, Medulin, 2004., Maja Cvek-Pašalić

Ekološke akcije; znanstveno istraživanje; trajno praćenje stanja mora i podmorja; unapređenje stanja životne sredine; prezentovanje, objavljivanje znanstvenih publikacija iz područja ekologije, zaštite mora, okeanografije...; osnivanje morske zbirke; zaštita prirode.

18. Udruga „Vrh”, Vrh, 2004., Viljem Petohle

Održavanje čiste prirodne sredine područja Vrhla i bliže okoline; saniranje divljih odlagališta otpada; ozelenjavanje površina; organizovanje javnih tribina o nužnosti očuvanja sredine; organizovanje akcija čišćenja; saradnja sa drugim NVU; zaštita prirode.

19. „BHUMI” udruga za ekologiju i unapređenje kvaliteta življenja, Pula, 2004., Snežana Crnac

Ekološko osveščivanje; organizovanje različitih manifestacija radi promovisanja zdravog života i zdrave ishrane; organizovanje međunarodnog ekološkog naselja; ostale ekološke delatnosti.

20. Morski obrazovni centar Pula, Pula, 2005., Milena Micić

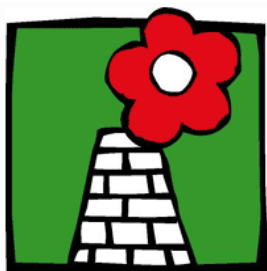
Promovisanje svesti o potrebi zaštite i očuvanja morskih organizama, te upoznavanje sa problemima; proučavanje biološke raznolikosti mora i praćenje veličine populacija; tečajevi, seminari, radionice; saradnja; zaštita prirode.

Važno je naglasiti, da osim NVU koje su službeno registrovane za delatnosti zaštite životne sredine i prirode, postoji još čitav niz drugih udruga, koje imaju značajnu ulogu u brizi o prirodi i životnoj sredini. To su uglavnom udruge čija je delatnost usko vezana za prirodu, kao što su: ronilačke udruge u IŽ, odnosno Ronilački savez IŽ; speleološke udruge; planinarska društva; i dr.

Iz navedenih podataka o “zelenim NVU” na području IŽ može se uočiti da su udruge osnovane u većim županijskim središtima (Pula, Poreč, Rovinj, Labin), njihovoj bližoj okolini (Fažana, Medulin), te manjim sredinama gde je kao pokretač inicijative postojao neki problem (Raša, Nedešćina, Čepić).

Prve “zelene” NVU u IŽ osnovane su 1998. godine (4), a nakon četvorogodišnjeg zatišja (kada je godišnje pokretana po jedna udruga), 2003. i 2004. godina su “renesansa” organizovanja građana u zaštiti prirode, kada je i osnovano deset novih udruga.

Iako su sve udruge “zelene”, one se značajno razlikuju po prostornom (od lokalnog, preko županijskog do nacionalnog i regionalnog) i sadržajnom (više ili manje specijalizovane) obuhvatu svojih aktivnosti, te njihovoj masovnosti, učestalosti i prepoznatljivosti u javnosti.

zelena istra

Svakako najaktivnija/najprisutnija, najšira u svom delovanju, te najprepoznatija po svojim rezultatima je NVU “Zelena Istra” iz Pule. Na području IŽ se razvila u “instituciju”, koja svojim aktivnostima predstavlja jednog od predvodnika „zelenog pokreta” u RH, a i šire. U proteklih devet godina, od osnivanja, prisutna je u javnom životu aktivnostima i akcijama na „osveščivanju”, artikulaciji i argumentaciji „zelenih gledišta” vezanih za sve aktuelnosti iz života IŽ.

Uspostavila je Zeleni telefon (Slika 12) – javni servis na kojem građani mogu prijaviti opažene probleme i dobiti savet i podršku u daljem postupanju.

Zelena Istra, čini se, na sistematski način deluje na većem broju „tema” zaštite sredine, vrlo često u ulozi pokretača savremenih, a na području IŽ novih načina rešavanja problema. Neki od aktuelnih projekata tog tipa uključuju:

- 1) kampanje kojima se „osvešćuje” potreba zaštite mnogih izuzetno vrednih, a trenutno ugroženih delova prirode (Motovunska šuma, inicijativa oko zaštite

- staništa Posedonie Oceanice osnivanjem morskih parkova; projekat zaštite i očuvanja Istarskih lokvi kao vrednih staništa, delova i obogaćenja tradicionalnog Istarskog krajolika);
- 2) brojne aktivnost i projekti podsticanja odvojenog prikupljanja korisnog i opasnog otpada;
  - 3) inicijativa oko uspostavljanja skloništa za životinje;
  - 4) projekat kreiranja/promovisanja „su-deoničkog” modela odlučivanja i upravljanja zaštićenim delovima prirode;
  - 5) izrada „Zelenih Planova” (participativno, u duhu LA21, izgrađenih lokalnih programa zaštite prirode i životne sredine) za nekolicinu JLS na području IŽ (Rovinj, Ližnjan, Medulin, Oprtalj).

Slika 12. Logo i baner »Zelene Istre«

OČUVAJMO ZAJEDNO ZELENE LEPOTE ISTRE

Za zaštitu i očuvanje prirode u Istri brine zadruga Zelena Istra, koja je osigurala i Zeleni telefon na koji građani i svi drugi, koji žele zadržati Istru lepom kao što ih je i dočekala, mogu dojaviti informacije o svakom zagađivanju i na taj način pomoći da se nečistoća ukloni. Osim toga, zadruga brine i o registraciji i zaštiti biljnog i životinskog sveta, posebno zaštićenih vrsta, koje u velikom broju obitavaju u Istri. I savet – ne bacajte otpatke u prirodu! Osim što je to u suprotnosti sa kulturom i lepim ponašanjem, može biti i kažnjivo!

Zeleni telefon +385 52 506065

Izvor: www.zelenaistra.hr

Na osnovu svega navedenog, čini se da će Zelena Istra definitivno biti prepoznata i uvažavana kao strateški partner i kao jedan od nositelja aktivnosti u svim strategijama/programima/planovima zaštite prirode, i uopšte održivog razvoja na području IŽ. Naravno, isto važi i za sve druge NVU koje se dokažu kvalitetom svojih predloga i aktivnosti.

Činjenica je da u čak 2/3 JLS na području IŽ nema nikakvih aktivnosti „zelenih” udruga, niti lokalnih, niti spoljašnjih. Neke opštine finansijski pomažu rad ovakvih udruga, ali su uglavnom to vrlo simbolični iznosi (oko 5.000 kn godišnje), koji kao takvi ne omogućavaju sistemski rad i značajnije akcije, osim ako finansiranje, kao što je to najčešće i slučaj, nije osigurano iz drugih izvora.

3.2. Prekogranična i međuregionalna saradnja

IŽ se ubraja u hrvatske županije sa najrazvijenijom prekograničnom i međuregionalnom saradnjom.

Sporazumi o saradnji uključuju prvenstveno saradnju na području privrede i kulture, a sklopljeni su sa sledećim regijama: Toscana (Italija, Izjava o prijateljstvu, 06.10.1994.); Liguria (Italija, Pismo namere); Veneto (Italija, Izjava o nameri, 21.02.1995.); Friuli Venezia Giulia (Italija, Protokol o saradnji 22.02.1999.); Somogy (Mađarska, Sporazum o saradnji 29.04.1998.); Koruška (Austrija, Pismo namere 21.04.1998.); Hargita (Rumunija, Izjava za budući sporazum o saradnji 10.05.2000.); Vojvodina (Srbija, 2001.); Zeničko-dobojski kanton (BiH, 2004.); Kerry (Irska, 2004.); Yunnan (Kina, 2004.); Trencin (Slovačka, 2004.).

Najrazvijenija je saradnja sa italijanskim regijama Veneto, Friuli Venezia Giulia i Toscana, realizovana kroz programe EU-a INTERREG III B CADSES i Zakon 84 Republike Italije. Prioritetna područja saradnje su: kultura, turizam, ribolov i podizanje stručne osposobljenosti (promocija razvoja obalnih jadranskih malih i srednjih preduzeća u sektoru ribolova, promocija razvoja zadruga u ribolovu kao kvalitetnog interesnog povezivanja ribolovnih subjekata), te jačanje uloge lokalnih ustanova (posebno na području lokalnog privrednog razvoja i javnih usluga).

U programu prekogranične saradnje INTERREG III A, koji se odnosi na jadransku saradnju, odobrena su dva nova projekta, a predviđa se kandidatura na budućim konkursima na području ruralnog razvoja, održivog razvoja, kulture i turizma. Saradnja sa Republikom Slovenijom inicirana je 2005.godine na programu INTERREG III A, prekogranična saradnja – trilaterala Slovenija, Mađarska i Hrvatska. U njima se IŽ kandidovala na dva projekta na području kulture i turizma.

U programu međuregionalne saradnje INTERREG III C IŽ učestvuje u projektima iz ekoturizma. Za upravljanje prostorom i razvojem izrazito su važni projekti INTERREG III B CADSES – LOTO (pejzažno planiranje), CONSPACE (održivo prostorno planiranje) i I-LOG (integrisani saobraćajni sistemi).

U sklopu programa EU-a CARDS 2003 namenjenog lokalnom razvoju pograničnih regija IŽ učestvuje, sa još 5 županija, u projektu vezanom za stvaranje preduslova i poboljšanje usluga za stare osobe u šest hrvatskih županija i u domenu privrede (u promovisanju malog i srednjeg preduzetništva sa pograničnim regijama Slovenije i Italije).

IŽ je članica Skupštine evropskih regija (Assembly of European Regions – SER/AER) od 1994.godine. Od 1996. aktivno učestvuje u međuregionalnom programu razmene mladih „Eurodysee”, koji mladima u dobu od 18 do 30 godina omogućava sticanje profesionalnog iskustva i usavršavanja stranog jezika u nekoj od 27 evropskih regija. Do sada je u razmeni sudelovalo više od 120 mladih.

U sve programe u kojima Županija učestvuje uključeni su upravni odjeli svakog pojedinog resora kao i županijske razvojne agencije: IDA-Istarska razvojna agencija,

IRTA-Istarska razvojna turistička agencija i AZZRI-Agencija za ruralni razvoj Istre, a u budućem razdoblju planira se uključanje IKA-e / Istarska kulturna agencija / za projekte u kulturi.

Poslednja inicijativa na regionalnoj saradnji je osnivanje Jadranske euroregije kao okvira za saradnju 26 regija iz 6 jadranskih država (7 italijanskih jadranskih regija, 3 slovenske primorske opštine, 7 hrvatskih jadranskih županija, hercegovačko-neretvanski kanton u BiH, Crna Gora te 7 albanskih jadranskih pokrajina), čije će sedište biti u Puli.

EuroINFO Newsletter Istarske županije

Informativni newsletter Istarske županije - „EuroINFO“ prvenstveno je namenjen građanima, privrednicima, udruženjima civilnog društva, medijima, gradovima i opštinama Istarske županije, javnim preduzećima, ustanovama i institucijama. Prosleđuje se jednom mesečno na više od 500 e- mail adresa.

Kroz newsletter se predstavlja rad Istarske županije na područjima međunarodne saradnje i evropskih integracija. Ideja je da se osigura pravovremeno dobijanje važnih i svežih informacija kako o aktualnim konkursima na programima EU, tako i vesti iz Bruxelles-a.

Predstavljaju se i različiti projekti koje Istarska županija implementira, a isto tako i oni koji su odobreni od strane Evropske Komisije ili su u fazi kandidovanja.

Kada se govori o Evropskim integracijama, programima i projektima, sredstvima iz predpristupnih fondova evroregije, međuregionalnoj saradnji, na regionalnom nivou često se ističe primer Istarske županije kao regije koja je prva i najsnažnije u Hrvatskoj započela da koristi mogućnosti koje pruža proces ulaska u EU.

Prva je krenula u saradnju sa drugim regijama, prva je ušla u Skupštinu evropskih regija, prva je otvorila predstavništvo u Bruxellesu, kreirala je i koordinira Jadransku evroregiju, njeni upravni odjeli i razvojne agencije učestvuju u 34 projekta koji se finansiraju iz Evropske komisije ili iz drugih međunarodnih izvora. Postavljena je organizaciona, kadrovska i informaciona infrastruktura koja omogućava kvalitetan rad i efikasno korišćenje sredstava iz evropskih izvora.

Najbolji primeri toga su projekti zaštite istarskog goveda (boškarina), sanacija i obnova brojnih spomenika venetske baštine, veletržnica ribe, strategija ruralnog razvoja IŽ, Parenžana, revitalizacija Završja, Istarska energetska agencija i drugi projekti koji se finansiraju iz evropskih sredstava i gde učestvuju partneri koji donose najbolja evropska iskustva.

"Istarska županija iz fondova EU godišnje dobija više novca nego iz državnog proračuna. Ove godine (2008.) očekuje se odobrenje za projekte od dvadeset miliona evra, od toga

za tri projekta vredna milion evra procedura je završena i potpis ugovora uslediće u roku od mesec dana. Radi se o projektima METRIS-centra za metale, zaštiti autohtone vrste istarskog goveda boškarina i revitalizaciji starog gradića Završja u ekskluzivnu turističku atrakciju. Preostali projekti, uglavnom iz programa IPA, očekuje se, biće odobreni do kraja ove godine, a od njih najteži je onaj od 15 miliona evra za gradnju županijskog centra za gospodarenje otpadom", rekao je predsednik Saveta, istarski župan Ivan Jakovčić na sednici Saveta za evropske integracije, održanoj povodom početka Evropske nedelje (Pula, maj 2008). Dodao je tom prilikom, i da je Istarska županija otvorena za saradnju i da ulaže mnogo napora u projekte koji će je približiti standardima EU.

3.3. Programi i projekti Evropske Unije

Istarska županija je do sada učestvovala u preko 30 različitih projekata finansiranih iz različitih EU programa ili realizovanih na osnovu saradnje sa inostranim regijama partnerima. Dosadašnja iskustva u takvim programima i projektima, uz realizaciju konkretnih projektnih ciljeva, ostvarenom direktnom ili indirektnom finansijskom koristi, temelj su znanja neophodnog za uspeh u budućem korišćenju sredstava evropskih fondova kad Republika Hrvatska postane članica Evropske unije.

U nastavku su navedeni najvažniji programi koji su do sada bili dostupni za konkurisanje javnom sektoru Istarske županije kao i oni koji su postali dostupni u predpristupnom razdoblju od 2007.godine:

- INTERREG
- Programi na osnovu ZAKONA 84 Republike Italije
- CARDS
- Programi saradnje s regijom Toskanom
- Programi saradnje s regijom Veneto
- CEI
- Programi Zajednice
- Predpristupni fondovi (ISPA, PHARE, SAPARD)
- IPA.

3.3.1. INTERREG inicijativa

Inicijativa INTERREG III, predviđena za razdoblje od 2000. do 2006.godine (praksa EU je da se strukturni fondovi programiraju za razdoblje od 6 godina) širi dimenzije saradnje te pokreće programe transnacionalne i međuregionalne saradnje kao odgovor na buduće proširenje EU i progresivno pomeranje spoljašnjih granica prema istoku.

Postoje četiri inicijative EU: INTERREG, LEADER, EQUAL i URBAN. INTERREG inicijative imaju veliki značaj za regionalne i lokalne jedinice uprave, te bi baš te jedinice trebalo primarno i da osmišljavaju i sprovode projekte.

Inicijativa INTERREG, faza I 1988-93; II 1994-99; III 2000-2006.godine pokrenuta je s ciljem razvijanja prekogranične saradnje između pograničnih područja na unutrašnjim i spoljašnjim granicama EU, koje su zbog svog nezavidnog geografskog položaja često izolovane od glavnih ekonomskih središta u zemlji.

Inicijativa INTERREG III koncipirana je kroz tri linije:

Liniju A - prekogranična saradnja - 67%,

Liniju B - transnacionalna saradnja - 27%,

Liniju C - međuregionalna saradnja - 6%.

Privatne kompanije mogu se pojavljivati isključivo u kategoriji partnera koji u okviru sprovođenja projekata ne ostvaruje nikakvu finansijsku dobit tj. profit. Dakle, u sprovođenju projekata, privatne kompanije obavljaju neprofitne aktivnosti definisane unutar pojedinog projekta. One se mogu pojavljivati kao izvođači radova ili dobavljači roba, na osnovu javnih procedura, a uvid u otvorene konkurse svaka privatna kompanija može dobiti od Evro-informacijskoga centra pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (HGK), Delegacije Evropske komisije u Zagrebu i Ministarstva spoljnih poslova i evropskih integracija.

Projekti unutar inicijative INTERREG usmereni su na stvaranje javne dobrobiti, odnosno dobrobiti prostora na kojem se implementira pojedini projekat. Interesi za uključivanje u inicijative INTERREG su stvaranje mreža saradnje, korišćenje iskustva evropskih regija za područje RH, izrada zajedničkih razvojnih strategija, promovisanje interesa RH.

LINIJA A

Linija A inicijative INTERREG III odnosi se na prekograničnu saradnju. To znači da u programima unutar linije A mogu učestvovati pogranična područja zemalja članica, kandidata i trećih zemalja, odnosno (do određene mere) područja koja se "naslanjaju" na pogranična područja. U nekim slučajevima države učestvuju čitavom svojom teritorijom (kao što je slučaj s RH), dok se u većini slučajeva u pojedini program uključuju samo određena pogranična područja unutar država.

LINIJA B – CADSES

Odnosi se na transnacionalnu saradnju između državnih, regionalnih i lokalnih vlasti, a cilj je formiranje velikih grupa evropskih regija putem kojih bi se ojačala integracija unutar EU, uključivanjem u proces i zemalja kandidata, kao i zemalja ne-članica.

Linija B takođe promoviše održivi i ujednačeni razvoj unutar Unije, u zemljama kandidatima i ne-članicama. Unutar linije B izdvojeno je 11 geografskih područja između kojih se nalazi i područje CADSES (Central, Adriatic, Danubian and South Eastern Space), koje uključuje 4 zemlje članice EU-a (Austrija, Grčka, Italija i Nemačka) i 14 zemalja ne-članica (među kojima je i Republika Hrvatska).

Opšti ciljevi INTERREG III B inicijative su: razvoj zajedničke strategije i planiranje projekata u okviru prostornog razvoja, socijalne i privredne kohezije, transportnog sistema i informatizacije, promovisanje zaštite okoline, prirodnog i kulturnog nasleđa,

upravljanje resursima i sprečavanje rizika, razvoj partnerstva, usklađivanje projekata sa glavnim smernicama ulaganja strukturnih fondova, usklađivanje projekata s osnovnim instrumentima spoljne politike EU-a.

Program je prvenstveno predviđen za one koji se bave prostornim, razvojnim politikama a posebno iz sledećih područja: prostorno planiranje; regionalna (razvojna) politika; relevantne sektorske prostorne politike.

Učesnici imaju mogućnost učestvovanja ili na programskom ili na projektnom nivou. Na programskom nivou je predviđeno u razvijanju i koordinaciji politike prostornog razvoja. Na projektnom nivou učestvovanje je otvoreno za celi niz pravnih ili fizičkih lica poput: nacionalnih, regionalnih ili lokalnih administracija; polu-državnih institucija - regionalnih razvojnih udruženja, inovativnih i razvojnih agencija; privatnih preduzeća, komora i udruženja, nevladinih organizacija, međunarodnih organizacija i udruženja.

Zemlje članice EU-a finansiraju programe iz Evropskog fonda za regionalni razvoj (ERDF), nacionalnih budžeta i privatnih fondova. Osim direktnim finansijskim prilogom, u projektu se može učestvovati i prilogom u naturi tzv. „in kind” učestvovanje. To je nefinansijsko sudelovanje, a znači da partneri ne moraju za učešće u projektu da osiguraju novčana sredstva, već mogu ustupiti, primera radi, zemljište, nekretnine, opremu i materijale za potrebe projekta, ili pak svojom istraživačkom/profesionalnom aktivnošću ili neplaćenim dobrovoljnim radom.

Prvi konkurs za prijavu projekata bio je otvoren 15. juna 2002.godine, a zatvoren 31. jula 2002. Na njemu je bilo prijavljeno ukupno 88 projekata, a od toga su u 23 projekta učestvovali projektni partneri iz Hrvatske. Posle drugog kruga procene, koju je organizovao Zajednički tehnički sekretarijat u Dresdenu, Upravni odbor je izabrao 34 projekta. Od toga na 12 projekata učestvuju hrvatski partneri.

Istarska županija je kao partner u INTERREG inicijativi od 2002. godine. Od šest kandidovanih projekata, četiri je prošlo na prvom konkursu. Intenzivno se radi na odabranim projektima transnacionalne linije B.

LINIJA C

Promoviše međuregionalnu saradnju na širokoj geografskoj osnovi. Celokupno evropsko područje administrativno je podeljeno u 4 zone: Istok, Zapad, Sever i Jug. Prema administrativnoj podeli Republika Hrvatska pripada zoni Istok.

Istarska županija se na prvom konkursu linije C kandidovala za jedan projekat koji je u konačnom odabiru i izabran: ECOTURISM – Places and Traditions / EKOTURIZAM – mesta i tradicija; Vodeći partner je Provincia di Abruzzo (Italija).

3.3.2. Zakon br. 84. od 21. marta 2001. Republike Italije

Ovaj zakon zapravo predstavlja odredbu o italijanskom učešću u stabilizaciji, obnovi i razvoju zemalja balkanskog područja. Obuhvata sledeće programe:

- 1) FISH-LOG - organizacija ribarskih subjekata, izgradnja veletržnica ribe u Puli i Rijeci, izgradnja logističke infrastrukture, vodeći partner - Regione Friuli Venezia Giulia, 8 partnera učestvuje, ukupan iznos projekta 2.010.595,80 €, Istarska županija 112.962,13 € i Istarska razvojna agencija 717.350,00 €;
- 2) CONNECT - promocija razvoja obalnih jadranskih malih i srednjih preduzeća u sektoru ribarstva te stvaranje mreže na Jadranu, umrežavanje veletržnica ribe u Puli i Rijeci u elektronski sistem evropskih veletržnica, promocija razvoja zadruga u ribarstvu kao kvalitetnog interesnog povezivanja ribarskih subjekata, vodeći partner Regione Emilia Romagna, 7 partnera učestvuje, ukupan iznos projekta 1.349.060,42 €, Istarska županija 149.440,00 € i Istarska razvojna agencija 15.1370,00 €;
- 3) Strategija ruralnog razvoja u Istarskoj županiji - partneri su Regija Toscana, ARSIA i Ucodep, Istarska županija, AZZRI i Agronomski fakultet u Zagrebu, ukupni iznos projekta je 200.000,00 €.

3.3.3. CARDS

Program CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization) predstavlja program pomoći Evropske zajednice u obnovi, razvoju i stabilizaciji. Pomoć se sastoji od finansiranja programa izgradnje institucija i investicijskih programa, a uložena sredstva su bespovratna.

Program tehničko-finansijske pomoći Evropske unije usvojen je u decembru 2000. godine, a njegov osnovni cilj je potpora zemljama jugoistočne Evrope u aktivnom sudelovanju u Procesu stabilizacije i pridruživanja. Programom CARDS zamenjeni su dosadašnji programi finansijske pomoći, OBNOVA i PHARE. Kao zemlje korisnice programa, osim Hrvatske, pojavljuju se Albanija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Srbija i Crna Gora. Program je bio predviđen za razdoblje do 31. decembra 2006.godine, sa ukupnom vrednošću od 4,65 milijardi evra.

3.3.4. Predpristupni programi – mogućnost za poslovnu zajednicu

Predpristupni programi (PHARE, ISPA i SAPARD) pokrenuti su od strane Evropske komisije sa ciljem pomoći državama korisnicama tokom priprema za članstvo u Evropskoj uniji, te njihovu pripremu za korišćenje fondova namenjenih državama članicama Unije. Tokom sticanja statusa kandidata za članstvo u Evropskoj uniji u junu 2004.godine, nakon donošenja Predpristupne strategije od strane Evropske komisije 6. oktobra 2004.godine Republika Hrvatska, postaje korisnica predpristupnih programa.

Sredstva iz programa ISPA (eng. Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) osiguravaju finansijsku podršku primeni zakonodavstva u domenu zaštite životne sredine i ulaganjima u sobračajnu infrastrukturu, a program SAPARD (eng. Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) namenjen je za poljoprivredu i podsticanje ruralnog razvoja.

Predpristupni program PHARE (franc. Pologne-Hongrie: assistance à la restructuration économique) namenjen je jačanju institucija kako bi one mogle uspešno da funkcionišu unutar Evropske unije i da sprovode njenu pravnu politiku, te jačanje socijalne i ekonomske kohezije u državi kandidatu.

PHARE horizontalni projekti

Finansijska linija za male i srednje preduzetnike finansirana kroz PHARE multicountry program i međunarodne finansijske institucije (EBRD, EIB, CEB).

U dokumentima AGENDA 2000 i PHARE - nova orijentacija, nedostatak dinamične i zdrave podrške sektoru malog i srednjeg preduzetništva identifikovan je kao temeljni razlog usporavanja pristupanja istočnoevropskih zemalja Evropskoj uniji.

Visina pojedinačnog projekta usmerena na finansijske posrednike u zemljama srednje i istočne Evrope je 5 – 15 miliona evra, a maksimalni iznos usmeren krajnjim korisnicima je 250.000. evra.

Preduzetnici se moraju uklapati u kriterijume prihvatljivosti u pogledu: definicije veličine malih i srednjih preduzeća u skladu s preporukama Evropske komisije, većinskog privatnog vlasništva ili biti u finalnoj fazi procesa privatizacije, ne obavljanja delatnosti kockanja, prodaje nekretnina, bankarstva, osiguravajućeg ili finansijskog posredovanja; ne bavljenje proizvodnjom, dobavljanjem ili prodajom oružja. Posebno je podsticano finansiranje proizvodne industrije, agro-biznisa, turizma, hotelijerstva, energetike, zaštite prirode, životne sredine, građevinarstva, trgovine i usluga.

ISPA

Program ISPA utvrđen je Uredbom Veća ministara br. 1268/1999 na temelju prethodno postignutog političkog dogovora šefova država i vlada država članica Evropske unije tokom sastanka na vrhu u Luxemburgu krajem 1997.godine.

Sredstva iz programa ISPA namenjena su finansijskoj i tehničkoj pomoći u sektorima zaštite životne sredine i saobraćaja. Finansiraju se projekti minimalne vrednosti 5 miliona evra, za koje krajnji korisnik treba da osigura sufinansiranje u iznosu od minimalno 25%.

Projekti za zaštitu prirode i životne sredine finansiraju se ukoliko su usklađeni sa pravnom regulativom Evropske unije i zahtevaju visoka ulaganja (tzv. Heavy Investment Directives), kao što su upravljanje otpadnim vodama, upravljanje čvrstim i opasnim otpadom, vodoosnabdevanje i poboljšanje kvaliteta vazduha.

U domenu saobraćaja finansiraju se projekti koji podržavaju izgradnju transevropske transportne mreže, povezujući nacionalne transportne mreže država Unije i država kandidata. Projektima se razvijaju železnice, putevi, morski putevi, luke i aerodromi.

Što se tiče tehničke pomoći, ona se prvenstveno odnosi na fazu identifikacije i pripreme projekata, njihovo vođenje i nadzor nad sprovođenjem.

Sredstva iz fonda ISPA uz središnja tela državne uprave i javna preduzeća, mogu koristiti i jedinice lokalne samouprave, pogotovo kad je reč o komunalnim projektima na području zaštite sredine i saobraćajne infrastrukture.

Hrvatski privrednici, osim javnih preduzeća, ne mogu biti korisnici sredstava predpristupne pomoći u okviru programa ISPA, ali mogu konkurisati na javnim konkursima vezanim uz pojedine projekte u okviru ISPA programa i na taj način ostvariti privrednu korist.

SAPARD

Finansijska pomoć iz SAPARD fonda isplaćivana je projektima usmerenim na: ulaganje u poljoprivredne posede, jačanje prerade i marketinga poljoprivrednih i ribarskih proizvoda, diversifikaciju ruralnih privrednih delatnosti, razvoj i jačanje ruralne infrastrukture, tehničku pomoć pri pripremi i praćenju projekata te kampanji informisanja javnosti, regeneraciju i razvoj sela, pošumljivanje, pomoć zadrugama proizvođača, poboljšanje obradivih površina i parcelisanja, ulaganja u sisteme kontrole kvaliteta, veterinarske i biljne kontrole, poljoprivredno-održive mere, snabdevenost vodom, zemljišne knjige, savetodavna pomoć pri upravljanju poljoprivrednim dobrima itd.

Evropska unija je finansirala do 75% ukupne vrednosti projekta. Kod finansiranja investicijskih projekata koji donose određenu dobit, 50% sredstava finansira se putem javnih potpora od čega je udeo Evropske unije u finansiranju 75% a preostalih 25% finansira se iz nacionalnog budžeta (iz budžeta Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede), dok preostalih 50% ukupne vrednosti projekta finansira krajnji korisnik.

Kod finansiranja mera razvoja ruralne infrastrukture, u slučaju Hrvatske, projekti se finansiraju isključivo putem javnih potpora od čega je udeo EU-a do 75% ukupnih troškova a preostalih 25% sredstava ide iz nacionalnog budžeta (budžeta MPŠVG-a).

Što se tiče finansiranja mera tehničke pomoći, informisanja i promotivnih aktivnosti EU može finansirati do 100% ukupne vrednosti projekata.

SAPARD je prvenstveno namenjen privatnim preduzetnicima u poljoprivrednoj proizvodnji i prehrambenoj industriji i izvođačima javnih radova za izgradnju lokalne infrastrukture kojom se unapređuje ruralni razvoj.

Iskustva zemalja korisnica SAPARD programa pokazuje da su veće koristi od programa imali veći poljoprivredni proizvođači i prerađivačka industrija. Većina mera cilja na modernizaciju poljoprivrednih proizvođača kako bi njihovi proizvodi bili konkurentni i zadovoljavali uslove stupanja na zajedničko tržište EU (sigurnost prehrambenih

proizvoda, fitosanitarni standardi, marketing, zaštita potrošača, kontrola proizvodnih procesa, uslovi rada).

Slovenci su iskoristili SAPARD za izgradnju staja za krave muzare i uzgoj svinja kao i za ulaganje u preradu kravljeg mesa. Takođe su iskoristili SAPARD i za pripremu infrastrukture za razvoj ruralnog turizma. Bugarska je najviše uložila u sektor mesa, vina, voća i povrća.

Predpristupni programi bili su predviđeni za proračunsko razdoblje Evropske unije do kraja 2006. godine, kada su zamenjeni jedinstvenim predpristupnim instrumentom IPA (eng. Instrument for Pre-accession Assistance).

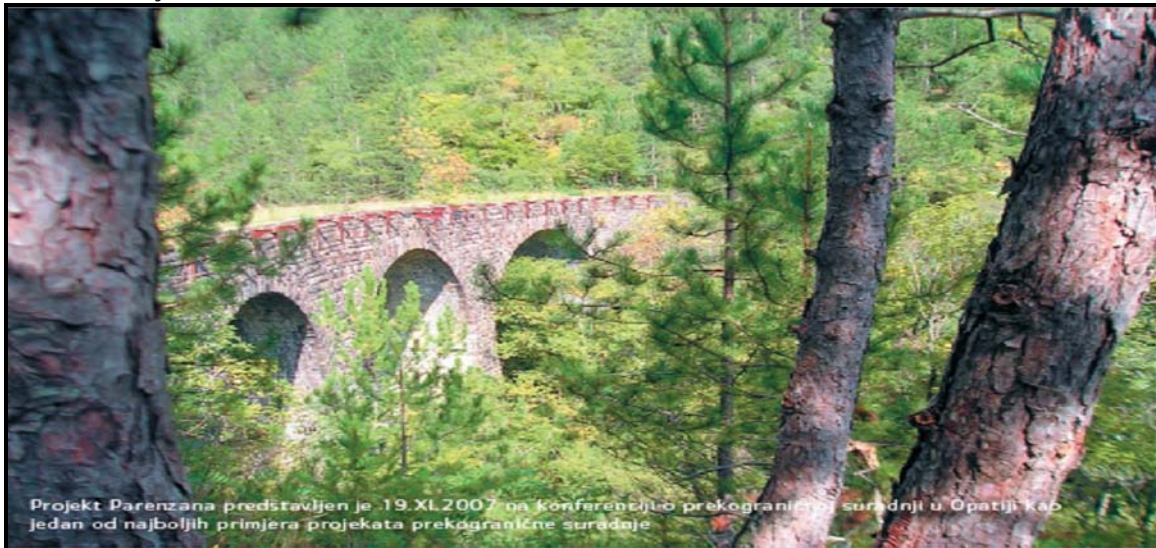
Primeru radi, Evropska unija je Hrvatskoj iz predpristupnih fondova iz proračunske 2005. godine odobrila 105 miliona evra (80 miliona za PHARE i 25 miliona za ISPA-u), a u sklopu proračuna za 2006. godinu 140 miliona evra (80 miliona za PHARE, 35 miliona za ISPA-u i 25 miliona za SAPARD).

3.3.5. Projekti od značaja za održivi razvoj Istarske županije

Za potrebe ovog rada u nastavku se daje kratak opis važnijih projekata IŽ na području kulture, turizma, zaštite i održivog razvoja, financiranih sredstvima EU tj. sredstvima odgovarajućih programa i fondova EU³.

3.3.5.1. „Parenžana”

Slika 13. Projekat “Parenžana”

Izvor: www.parenzana.net

Pun naziv projekta: Put zdravlja i prijateljstva – “Parenžana”

Trajanje projekta: 23 meseca

Program: odobren u sklopu INTERREG III A programa za susedstvo SLO-HU-CRO
2004-2006

Prioritet: 1.Ekonomsko-socijalna kohezija, održiv razvoj i razvoj ljudskih resursa

Mera: 1.3 Zajednički kulturni i turistički prostor

Vrsta partnerstva: Zajednički (joint) poduhvat

Područje izvođenja - Hrvatska - gradovi Umag i Buje ;

- opštine Grožnjan, Oprtalj, Motovun, Karojba i Vižinada;

- Slovenija - opštine Kopar, Izola i Piran;

Vrednost projekta i izvori finansiranja:

Hrvatska: 174.170 EUR - 156.753 EUR CARDS 2004. (90%);

17.417 EUR - Istraska županija (10%);

Slovenija: 177.260.000 SIT - 96.000.000 SIT INTERREG (54,16%);

81.260.000 SIT - Opština Kopar (45,84%);

³ Izvor podataka za sve projekte od značaja za održivi razvoj IŽ je EvroInfo Newsletter IŽ, kao i intervju obavljen sa Patricijom Bošić, Klub Italijana Circolo, Pula, odjel - Programi EU za IŽ.

Glavni cilj projekta :

- Revitalizacija trase stare železničke pruge Parenžane putem integrisane turističke ponude i dugoročne prekogranične saradnje, te povećanje sportskih događaja u Istri.

Specifični ciljevi projekta :

- zaštita trase i uspostavljanje nove biciklističke i pešačke staze u svrhu turističkog razvoja, povezivanje postojećeg kulturnog i tehnološkog nasleđa te turističkih događaja u jedinstven turistički proizvod;
- promocija i marketing integrisanog turističkog proizvoda za ljubitelje prirode i bicikliste kroz organizaciju i promociju kulturnih događanja na području Istre;
- podizanje nivoa javne svesti o važnosti Parenžane kroz zajedničku prekograničnu saradnju;
- povećanje znanja i kvaliteta u turizmu i ostalim uslužnim delatnostima;
- smanjenje opterećenja automobilske i veća upotreba ekološki održivog transporta, kao što su pešačenje i biciklizam;
- konstrukcija biciklističke infrastrukture za sport i rekreaciju.

Ciljne grupe:

- 1) državni službenici - Istarska županija, Opštine Kopar, Izola i Piran, svi gradovi i opštine duž trase Parenžane;
- 2) muzeji - Parenžana muzej u Izoli i Parenžana muzej u Livadama;
- 3) lokalne i regionalne razvojne agencije;
- 4) kulturna i sportska udruženja;
- 5) učenici osnovnih škola;
- 6) stanovnici, turistički radnici, turisti.

3.3.5.2. “Heart of Istria”

Slika 14. Projekat “Heart of Istria”

Izvor: heartofistria.org

Pun naziv projekta: “Heart of Istria”

Srce Istre - Kultura i baština Istre; razvoj prekograničnih turističkih itinerera u urbanim i ruralnim područjima Istre.

Program: odobren u sklopu INTERREG III A programa za susedstvo SLO-HU-CRO 2004-2006.

Prioritet: 1. Ekonomsko-socijalna kohezija, održiv razvoj i razvoj ljudskih resursa;

Mera: 1.3 Zajednički kulturni i turistički prostor;

Vrsta partnerstva: Zajednički (joint) poduhvat;

Projekt zajednički sprovode:

- Podnosioci projekta - Univerzitet Primorska, Naučno središte Koper (Slovenija) i Istarska županija;
- Projektni partneri - Grad Buzet (Istarska županija), Opštine Kopar, Izole i Piran.

Vrednost projekta i izvori finansiranja:

Sa implementacijom projekta s Hrvatske strane započeto je 04.04.2006.godine. Ukupna vrednost projekta iznosi sa slovenske strane 389.130 EUR, a s hrvatske strane 100.000 EUR, od čega 10 % predstavlja udeo sufinansiranja partnerskih institucija u ukupnom iznosu.

Opis projekta i ciljevi:

Projektom se ostvaruje naučna i turistička valorizacija kulturnog nasleđa Hrvatske i Slovenske Istre u funkciji razvoja kulturnog turizma putem prekogranične saradnje svih partnerskih institucija, te stvaranje prekograničnih kulturno turističkih itinerera koji će uzeti u obzir one elemente kulturne baštine koji nisu dovoljno promovisani sa svrhom obogaćivanja turističke ponude.

3.3.5.3. "Rural tour"

Slika 15. Projekat „Ruraltour“

Izvor: www.azrri.hr

RURAL TOUR - predstavlja unapređenje održivog razvoja u poljoprivredi u CADSES zoni.

Za projekat Ruraltour se kandidovala Istarska agencija za ruralni razvoj - AZRRI u sklopu inicijative INTERREG III B CADSES Evropske Unije.

Projekat je odobren je 10.05.2006.godine i kroz njega će AZRRI ostvariti zadate ciljeve vezane uz razvoj ruralnog prostora Istarske županije.

Vrednost projekta: 1.287.638,00 EUR;

Od toga za AZRRI: 70.300,00 EUR;

Sredstva osigurava: Finansijski instrument CARDS.

Partneri uključeni u projekat:

- 1) Regija Veneto, Italija - kao nosilac projekta;
- 2) AZRRI - Agencija za ruralni razvoj Istre d.o.o. Pazin;
- 3) Regija Emilia-Romagna, Italija;

- 4) M.A.R.R. Agencija za regionalni razvoj, S.A. Poljska;
- 5) Pokrajina Koruška, Austrija;
- 6) Micro-Regional Association of Szecasený Area, Mađarska;

Trajanje projekta: 20 meseci.

Opis projekta i ciljevi:

Projekat Ruraltour ima za cilj razvoj održivog oblika ruralnog turizma i povećanje mogućnosti sticanja dohotka u ruralnim područjima primenom marketinške strategije ruralnog turizma. Manjkavost promocije ambijentalnih, pejzažnih i kulturnih resursa, te isto tako mali broj kvalitetnih smeštajnih turističkih kapaciteta su neki od razloga zašto ruralna područja u IŽ ne ostvaruju prihode kao što to ostvaruju druga područja.

Projektom je putem primene marketinškog plana razvoja ruralnog turizma IŽ predviđeno stvaranje prepoznatljive međunarodne mreže i brenda.

Biće odabrano 15 članova projekta, odnosno agroturističkih domaćinstava koji će biti uključeni u brend RURAL TOUR i čija će kontinuirana promocija biti pokrivena projektnim aktivnostima.

3.3.5.4 „Underground Istria“

Slika 16. Jama Baredine

Izvor: www.istra.com/baredine

Opšti ciljevi projekta Underground Istria:

- jačanje kapaciteta, saradnje i koordinacionog delovanja svih institucija u domenu zaštite okoline u regiji;
- unapređenje stanja i uslova životne sredine aktivnim pristupom zaštiti prirodnih vrednosti, te zaštita podzemnih voda i izvorišta voda za piće od zagađenja.

Projekat „Underground Istria“ ukupne je vrednosti 136.936 evra, kroz koji će se upoznati, očuvati i zaštititi jame i pećine u Istri. Istarska županija u projekat ulaže 26% u saradnji sa Slovenijom i Mađarskom, a ostatak je sufinansiran od strane Evropske Unije u sklopu programa INTERREG III A.

Osnovni cilj projekta je zaštita istarskog podzemlja, odnosno uspostavljanje katastra radi očuvanja pećina i jama, a konkretni ciljevi projekta su:

- izrada katastra speleoloških objekata;

- sanacija otpadom zagađenih speleoloških objekata u Istri;
- valorizacija prirodnih vrednosti speleoloških objekata i uspostavljanje adekvatne zaštite u cilju održivosti njihovih prirodnih vrednosti;
- podizanje nivoa svesti lokalnog stanovništva o održivom razvoju i zaštiti prirodnih vrednosti.

Istra ima preko 2000 jama i pećina, a u projekat je uključeno njih 700. Od toga će 9 pećina koje su ekološki najugroženije čistiti speleolozi. Jame se najviše zagađuju čvrstim otpadom, pa je potrebno zaštititi i izvore pitke vode. Uspostaviće se tzv. GIS sistem, (geografski informacioni sistem), pomoću kojeg će se na internetu naći svi relevantni podaci o pojedinim pećinama.

Projekat zaštite prirodnih fenomena trajaće godinu dana. U sklopu „Underground Istrie” održavaće se radionice na kojima će se o pojedinim pećinama informisati i šira javnost. Po završetku projekta, uspostaviće se odgovarajuće upravljanje pećinama i jamama, radi efikasnije zaštite i korišćenja u turističke svrhe.

ZAKLJUČAK

Na osnovu analiziranog primera Istarske županije, ukazuje se na najznačajnije aktivnosti i aktere, koji mogu poslužiti za uvođenje i razvoj sistema upravljanja održivim turizmom u Srbiji.

Postoje sličnosti Srbije sa područjem IŽ. One se mogu naći u pogledu relativno očuvane životne sredine, okruženja, prirodnih vrednosti, istorije, tradicije i kulture, koncepta zaštite i sl. Ono što je za Srbiju svakako najznačajnije, a što trenutno predstavlja veliko ograničenje u daljem razvoju i primeni koncepta održivosti, jeste sistem upravljanja i planiranja.

Učenje na primerima dobre prakse i stečenih iskustava IŽ u tom pogledu, svakako bi doprinelo boljem organizovanju celokupnog sistema održivog razvoja koji će, neosporno morati da počne da se implementira i u Srbiji. Postepeno približavanje Srbije EU nametaće neophodnost formiranja takvog sistema upravljanja i donošenja razvojnih projekata, strategija i planova koji će se neminovno zasnivati na konceptu održivosti.

S obzirom na ambiciozne planove županijskog razvoja i zadovoljavanja zahteva za pristup u EU, zasnovanih na očuvanju i zaštiti okruženja, opravdano je očekivati efikasnije upravljanje održivim razvojem IŽ u narednom srednjoročnom razdoblju.

Broj istovremeno pokrenutih aktivnosti će značajno zavisiti od raspoloživih ljudskih, organizacijskih i finansijskih resursa. Uočava se da broj pokrenutih aktivnosti predpostavlja u prvom redu organizacijski napor i ljudske resurse, a ne nužno i ne uvek i velike finansijske resurse.

Nema nikakve dileme da IŽ čini znatne napore oko unapređenja trenutne politike razvoja. Pripremljen je i priprema se paket razvojnih projekata zasnovanih na konceptu održivog razvoja i upravljanja. Pored postojećih, osnivan je veliki broj novih institucija i organizacija koje se brinu o okruženju, edukuju javnost i sprovode programe održivosti.

Najznačajniju ulogu u sprovođenju i upravljanju politike održivog razvoja regije ima regionalni (županijski) nivo upravljanja, koji je u Hrvatskoj dobro razvijen.

U sklopu podrške ostvarivanju regionalnog razvoja formiran je veći broj specijalizovanih agencija IŽ (Istarska razvojna agencija, Agencija za razvoj turizma, Agencija za ruralni razvoj). Njihova osnovna uloga u daljem razvoju IŽ je da predstavljaju nosioce različitih programa i strategija razvoja, kao i glavne organe-tela zadužena za njihovo sprovođenje.

Uloga javnosti je nešto što se nikako ne sme zanemariti. Koncept održivog razvoja podrazumeva saradnju na svim nivoima upravljanja, horizontalnu i vertikalnu integraciju sektora, po svim pitanjima, ali neizostavno i uvek uz različite oblike uključivanja javnosti, tj. civilnog društva. Uloga svakog pojedinca i društvene/interesne grupe značajna je tokom formulisanja i prihvatanja opšte politike održivosti, kako bi bila podržana s njihove strane u toku sprovođenja.

Na području IŽ, postoji veliki broj različitih zelenih udruga i organizacija-udruženja koja se trude da jačaju svest i edukuju javnost i lokalne interesne grupe, što daje stvarne rezultate. Neophodno je jače povezivanje ovakvih organizacija sa županijskom upravom, njihova međusobna koordinacija u cilju sprovođenja zajedničkih programa održivosti, obezbeđenja potrebnih finansijskih sredstava i sl., jer jedino se udruženim snagama može utvrditi i osigurati politika održivosti.

Potrebna je saradnja i koordinacija jedinica lokalne samouprave, međusobna i sa IŽ. Osvna uloga IŽ je ostvarivanje horizontalne kooperacije i koordinacije JLS-ova na zajedničkim programima i projektima održivog razvoja. Takva saradnja bi istovremeno omogućila udruživanje i zajedničko korišćenje ljudskih resursa, organizacionih i finansijskih kapaciteta više JLS.

Turizam predstavlja stratešku privrednu delatnost u svim razvojnim planovima Istarske županije. Sa jedne strane, za njegov uspešan razvoj neophodno je očuvano i zdravo okruženje, a sa druge, razvoj turizma i za to potrebna infrastruktura može da predstavlja opterećujući faktor.

Ono što se nameće kao imperativ u balansiranju ovakvih suprodstavljenih zahteva jeste definisanje nosivog kapaciteta. To je osnov za planiranje turističkih kapaciteta na način da u najatraktivnijim prirodnim resursima IŽ (moru, šumama, rekama, kulturnom nasleđu) mogu uživati i buduće generacije.

Postavlja se pitanje kako turizam razvijati u okvirima održivosti?

- **na nivou županije:**

Planskim dokumentima definisati nosivi kapacitet prostora i optimalnu organizaciju turističkih sadržaja i aktivnosti u prostoru.

- **na nivou grada/opštine:**

Definisati maksimum turističkih kapaciteta u odnosu na specifičnost lokaliteta s posebnim osvrtom na raspoloživu, odnosno potrebnu infrastrukturu (vodosnabdevanje, kanalisanje otpadnih voda, odlaganje otpada...).

- **na nivou sektora turizma:**

Identifikovati i shvatiti potencijal za održivi turistički razvoj regije uz uslov osnaživanja razvoja lokalne zajednice i zaštite prirodnih i kulturnih vrednosti.

Uključiti pitanja razvoja turizma u Plan upravljanja lokalitetima s popisa zaštićene nacionalne baštine.

Izraditi plan razvoja ekosmeštaja koji će doprineti zaštiti kulturne i istorijske baštine u destinaciji.

- **na nivou turističke kompanije:**

Usmeriti razvoj na podizanje kvaliteta usluge a ne na povećanje kapaciteta.
Izvršiti detaljan snimak potrošnje svih prirodnih resursa po proizvodnim celinama (voda, energenti) kao i količine nastalog čvrstog i tekućeg otpada (bitno je definisati *potrošna mesta*).

Na temelju detaljnog snimka stanja postaviti ostvarive ciljeve smanjenja utroška prirodnih resursa i nastanka čvrstog i tekućeg otpada (*čistija proizvodnja*) i to uklopiti u terminski plan.

U terminskom planu uvek voditi računa o kadrovskom potencijalu i aktivnosti uvoditi postepeno.

Sve aktivnosti pratiti i po finansijskim pokazateljima sa ciljem da, pored pozitivnih efekata na okruženje, kompanija ostvaruje i ekonomsku korist.

Uvođenje sistema upravljanja kvalitetom okruženja, kao segmenta sistema upravljanja kvalitetom u turizmu i implementacija "čistije proizvodnje", predstavljaće, neminovno, imperativ uspešnog poslovanja svake turističke kompanije.

Prednosti u uvođenju ovakvog sistema ogledaće se i u mogućnosti njegovog korišćenja u promotivne svrhe (prilikom štampanja letaka, plakata, predstavljanja u medijima i sl).

Pored pozitivnih ekoloških efekata, uvođenje ovakvog sistema, imaće i pozitivan ekonomski učinak.

Posmatrajući sve do sada navedeno, sa aspekta Srbije, može se nedvosmisleno zaključiti kako je nama upravo neophodna takva politika upravljanja i pravilnog planiranja razvoja, kakva se trenutno sprovodi na nivou IŽ.

Biće potrebno, da se na nivou države, kao i na regionalnom i lokalnom nivou, formiraju organi i institucije zadužene za vođenje politike održivog razvoja Srbije. Ono što je IŽ dobila formiranjem Istarske razvojne agencije (IDA), Agencije za razvoj turizma (IRTA) i Agencije za ruralni razvoj (AZRRI), jesu specijalizovane institucije koje mogu efikasno i operativno da sprovode razvojne strategije, programe i projekte održivosti.

Primeri korišćenih sredstava EU u projektima od značaja za održivi razvoj IŽ, navedeni u ovom radu, ukazuju na slične projekte i mogućnosti Srbije da ih realizuje u bliskoj budućnosti. Na osnovu analiziranih pozitivnih primera razvoja projekata održivosti IŽ, Srbija može naći odlična polazna iskustva, koja će joj biti neophodna kada bude bila u poziciji da koristi sredstva iz fondova EU.

Pristup upravljanju i dobri primeri prakse IŽ, mogu poslužiti Srbiji u njenom nastojanju za povećanjem konkurentnosti i prihvatljivosti u odnosu na okruženje, kao i za poboljšanje imidža koji imamo o sebi i drugi o nama.

LITERATURA

Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, 2008, Eco Review - Glasilo Fonda, broj 17, Zagreb

Grad Rovinj, 2001, Razvoj grada i njegov krajobraz – Međunarodna radionica, Rovinj

Institut za primenjenu ekologiju, 2006, Program zaštite okoliša Istarske županije, Pula

Institut za turizam, 2007, Hrvatski turizam u brojkama, broj 1-2, Zagreb

Institut za turizam i ODRAZ, 2006, Održivi turizam u deset koraka, Zagreb

Istarska razvojna agencija, 2006, Regionalni operativni program Istarske županije, Pula

Istarska županija, 2003, Master plan turizma Istre 2004-2012, Poreč

Istarska županija, 2007/2008, EuroInfo Newsletter IŽ, broj 1, 2, 3 i 4, Pula

Maksin-Mićić M., 2007, Turizam i prostor, Univerzitet Singidunum, Fakultet za turistički i hotelijerski menadžment, Beograd

Mara d.o.o, 2002, Vodič Istra, Rovinj

Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka, 2007, Analiza turističke godine 2007, Zagreb

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, 2007, Katalog informacija, Pula

Prostorni plan Istarske županije, 1996, „Službeni list RH”, članak 47, Pula

Turistička zajednica Istarske županije, 2007, Katalog Domus Bonus Apartments, Poreč

Zakon o zaštiti okoliša, 2007, „Službeni list RH”, broj 82/94, Zagreb

Zakon o zaštiti prirode, 2005, „Službeni list RH”, broj 30/94, Zagreb

Internet:

www.istra.hr

www.istra-istria.hr
www.zelenaistra.hr
www.odraz.hr
www.iztzg.hr
www.lijepa-nasa.hr
www.civilnodrustvo-istra.hr
www.mzopu.hr
www.glasistre.hr
www.ida.hr
www.azri.hr
www.mint.hr
www.natura-histrica.hr
www.parenzana.net
www.heartofistria.org
www.istra.com
www.histrica.com